

ილია ჭავჭავაძე

ზრეულთა
ნაწილები

1948

საბჭოთა შუბალი

3807

ილია ჭავჭავაძე

ზჩეუდი
ნაწეზები

მეწიე

I

1948

საბჭოთა შუბალი
თბილისი

საქართველო:

პ. ინგოროსა

ლექსები

ყვარლის მთაბს

სამშობლო მთებო! თქვენი შვილი განებებთ თავსა,
მაგრამ თქვენ ხსოვნას ვერ მივცემ მე დავიწყებასა:
თქვენ ჩემთან ივლით გაუყრელად, ვით ჩემი გული,
თქვენთან, ჰე, მთებო, ბუნებითა შეუღლებული!
მახსოვს, ყრმა ვიყავ, ძლივს მოსული გონს და ცნობასა,
როს სიდიადე თქვენი მგერიდა კანკალს, ჟრჟოლასა...

იგი არ იყო შიშის ჟრჟოლა, შიშის კანკალი,

იგი არ იყო ძვრა გულისა მფრთხალი და მხედალი.

მე თრთოლით ვსჭვრეტდი ლაყვარდ ცაზედ თქვენსა სიმაღლეს
და შევნატრიდი ყმაწვილურად თქვენს ზემო მხარეს;
სადაც ღრუბელნი ვერ ჰბედავდნენ შიშით სრბოლასა,
სადაც ისმენდით ამაყადა გრიგალთ ქროლასა,
სადაც წეროთა ქარავეანი, ცას დაღუპული,
თქვენ თავთან იყო თითქმის ძლივ-ძლივ გასწორებული,—
იქ მე ვნატრობდი, ყმაწვილ ყრმობის სიმარტივითა,
ფრენას და ტანტალს თქვენს საშინელ გრიგალივითა.
ვნატრობდი ხოლმე, რომ ვეხვიო სუბუქსა ქარსა,
ან თავისუფალ არწივისა ძლიერსა ფრთასა,
რომ აღმოვფრინდე და შევეხო თქვენს ამაყ თავსა.

როცა ჰღმუოდნენ ხევში მძვიფრნი სასტიკნი ქარნი,
ვითარ მრისხანე დაჭრილ ლომთა საშიშნი ხმანი,
ვითა ფოთოლი—ისე ვთრთოდი, ვუგდებდი რა ყურს,
იმ ხმებში ვგრძნობდი მე რაღაცას ნაცნობს, მშობლიურს.
თუ მაშინ ყრმისთვის უცხო იყო თავმოწონება,
აწ მომწონს თავი, მეგობრებო, რომ დაბადება
თქვენ შორისა მხედა, ბუნებისა თქვენის ვარ შვილი,
გრიგალთა, მეხთა, ქუხილთ შორის ქართველად გაზრდილი.
როს ყმაწვილური მწუხარება ჩემს ყმაწვილურს გულს
სჩაგრავდა ხოლმე, თქვენ-წინ ვღვრიდი ჩემ ცრემლთ ნაქადულს,

თქვენ შეგჩიოდით, შეგტიოდით, თუმც კი იმ ჩემს ცრემლს,
როგორცა ეხლა, ისე მაშინ არ სცემდით ნუგეშს...
და ეს აჩრდილნი საოცნებელთ წარსულთა წამთა
ჩემს სიკვდილამდე მემარხება გულშია ღრძათა!..

რარიგ მიყვარდით, მეგობარნო ჩემ ყმაწვილ ყრმობის,
და აწ მაშორებს თქვენთან ვალი ამ წუთის-სოფლის,
მომავლის ბედი გაყრას ითხოვს ჩემგან მსხვერპლად
და რას მომთხოვდა უარესსა დასასჯელადა?
ყოველი ნაბიჯი ჩემის ცხენის თქვენთან მაშორებს,
ყოველი წუთი გკარგავს თქვენა და მეც მაოხლებს...
აგერ თქვენც ჰქრებით თან-და-თანა... თქვენსა მწვერვალსა
ძლივს ვარჩევ... წუთიც!.. მხოლოდლა ვსქვრეტ ციაგსა ცასა..
ამაოდ ვებრძვი მანძილსა და ჰაერის სისქეს
და მოუსვენრად ვატანტალებ მწუხარს თვალსა ჩემს!..
თქვენნი მწვერვალნი აღარ სჩანან და მშვენივრად ცას
აღარ უმკობენ ერთნაირსა ციაგს კამარას!..

მშვიდობით, ჩემნო, თვალში ცრემლით განებებთ თავსა...
უცხოეთიდან კვლავ მოგაწვდენთ ჩემს გულს და თვალსა;
კვლავ გაგიღიმებთ შორ ქვეყნიდან თქვენ ჩემი სული,
და დამიწყებსცა სიყვარულით ფეთქასა გული.

1957 წ.

ხმა სამარილამ

1

სამართალს ფულითა ვსჭრიდი,
გროშისათვის კაცს გავეყიდი,
თვით ძმას ორმოს გაუთხრიდი
და ჩემს ჯიბეს ნელ-ნელ ვზრდიდი;
საზრდოს გლეხსა წავართმევდი,
მშიერს, მწყურვალს დავაგდებდი,
თუ შიმშილით მოკვდებოდა,
მე ის არ დამნანებოდა.
რაც კი რამ ჰქონდა საწყალსა,
ჩემს ჯიბეს აძლევდა ხარჯსა;
ჩემი ჯიბე ვტენე, ვტენე,
ისე მოგვკედი, ვერ გავტენე.

ობლის ვედრება, ტირილი
ჩემთვის იყო გაუგებრად,
განა ვიყავ მე გულჩვილი?
სხვის ტირილი მიჩნდა მღერად.
წვრილ-შვილნი გლეხთა ქვრივებსა
შიმშილით ეხოცებოდნენ,—
მათაც კი ესთხოვდი ფულებსა,
როს საქმისთვის მოვიდოდნენ.
ირჩობოდა, კაცს ვხედავდი,
მე შემეძლო მის მორჩენა,—
მის მორჩენას გავბედავდი,
თუ მესმოდა ვერცხლის ბზენა.

III

თუ არა და ხელსა ვკრავდი
და მას წყალში მე ჩავკლავდი,
ბევრსა საქმეს ამის მსგავსსა
მე ვიქმოდი მეტად კარგსა.
სიცოცხლეს კარგად ვიცნობდი
და იმ ცნობით ვსარგებლობდი:
დროზედ სიბრმავე ვიცოდი,
დროზედ თვალის ახილება,
დროზედ სიფიცხით ვიწოდი,
ხანც ვიცოდი დაზანტება.

IV

გლეხებთან ვიყავ კეკელიანი,
ტუტუცი ნაჩაღნიკთანა;
უხმოსთან ვიყავ ხშიანი
და უსიტყვო ხშიანთანა.
ვინც მე შიშით მიყურებდა—
მას ბრაგა-ბრუგს დავუწყებდი,
და ვინც კი დამიყვრიებდა—
მას მე ფეხ-ქვეშ ვუძვრებოდი.
ღმერთთან მომცა მარდი ხელი,
დაუღლელი თავის-ღღეში,
მუნით ცურდებოდა ჭრელი
ჩემ გაუმაძლარ ჯიბეში.

V

სულ ჯიბისთვინა ვცდილობდი,
მისთვის კაცსა ტყავს ვაძრობდი:
ეს წყეული ვტენე, ვტენე,
აჰა, მოგვდი, ვერ გავტენე..
რალა გითხრათ? ვიყავ კარგი,
ქვეყნისათვის დიდი მარგი.

არც ვიყავ დიდი, არც მცირე,
ჩემს დღეში ცრუადა ვსწირე;
არც ვიყავ გლეხი, არც ბეგი,
მაშ, რა ვიყავ? მდივანბეგი!
და აწ, მეხი გლეხებისა,
ერთგული ყმა ფულებისა,
მტვრადა ვდევარ სამარესა,
მოდი, ენდე ცრუ სოფელსა!..
შეიბრალეთ ჩემი გვამი!..
თუ ოდესმე ვინმე მნახეთ,
საიქიოს თუა ქრთამი,
გამახარეთ, ჩამომძახეთ.

27 დეკემბერი, 1857 წ.
პეტერბურგი

გუთნის-ღელა

„გადი-გამოდი, გუთანო,
ღირღიტავ, ბანი უთხარო“.

ერთს ბედ ქვეშა ვართ, ლაბავ, მე და შენ,
წილად გვარგუნეს შავი მიწა ჩვენ.
ერთგულად ვკიმოთ ჭაბანი ჩვენი,
უსიხარულოდ დავლიოთ დღენი,
ბელტი ბელტზედა გადმოვაწვინოთ
და შრომის ოფლი მიწას ვაწვინოთ.
ნუ დამიღონდი!.. შენი უღელი
ჩემს უღელზედა არ არის ძნელი:
მეც შენებრ მიწას დავყურებ თვალით,
რადგანაც ზეცა წამართვეს ძალით;
შენებრ მეც მელის მიწა ვით მსხვერპლსა
სიკვდილის შემდეგ დასაფიწყელსა.
შენ პირუტყვი ხარ და მე მეტყველი?!
ეგ, ჩემო ლაბავ, ნუ შეგშურდება...
რად მინდა ხმალი, თუნდ იყოს მკრელი,
თუ სიმართლისთვის დამიჩლუნგდება?
აბა, რას გვარგებს ჩვენ ის გუთანი,
რომე აჩეჩოს მარტო მიწანი
და არ მოსთხრიდეს ძირით იმ ბალახს,
რომელიც უშლის თესლსა ამოსვლას?
მე ჩემის ჰირის, ჩემის წუხილის,
ჩემის კაჯობის გულის დუდილის
სიტყვანი გულში მებადებიან,
მაგრამ გულშივე უხმოდ ჰკედებიან.
შენ ვერ გაიგებ მეტყველის ტანჯვას,
როცა სიტყვასა მართალს გულში ჰკლავს!..

აქ, მენდე, ლაბავ, ჩემი ულელო
შენს ულეღზედა უფროა ძნელი.
მაშ, რა გაღონებს?.. გასწი კაპანსა
და გაიტანე გუთანი ბოლოს,
ნუ უღალატებ ძველს ამხანაგსა,
ის შენ აცხოვრე, მან შენ გაცხოვროს!..

4 ივნისი, 1858 წ. პეტერბურგი
(ბოლო რედაქცია 1863 წ.)

გიყვარდეს

კაცო, გიყვარდეს!
ცათ შთამომძახეს,
როს მათ დამზადეს.
ყველგან ეგ სიტყვა
ლამპრად წინ მიმყვა
და ქვეყნად ჩემს სვლას
სცემდა წმინდ ნათელს
მისთვისც გეტყვი ძმას:
შენცა გიყვარდეს!..

23 ივნისი, 1853 წ.
ტიარლევო.

ს ი ზ მ ა რ ი

ტიალ სიერცეში ოხრად ვნახე ბნელი უფსკრული,
ჯოჯოხეთისა სიწყვდიალით ღრმად გადაკრული.
და იმ საშიშარ სამარისებრ უზომო სიღრმეს
ვსჭერე ტდი არეულთ ურთიერთთან ნგრეულთა ქვეყნებს..
რისხვა წყევლისა, შეჩვენების და განგდებისა
იყო თანმგზავრად გაწირულის იმ ქვეყნებისა.
სისხლით აღესილსა ფიალასა იქ მზენი ჰგვანდნენ
და ჯოჯოხეთის უფსკრულადა ვარსკვლავნი სჩანდნენ.
მზე, მთვარე, ზეცა, დედამიწა საშიშ გრიალით
უგზო-უკვლოდა წანწალებდნენ ტრიალით მალით.
აქ მთვარე მზესა—იმ სისხლის ტბას—მიაწყდებოდა
და ზარით, გრგვინვით და ქუხილით უკუ ხტებოდა...
და მზიდამ თითქო სისხლი სიღრმეს ღვარად სდიოდა
და მუნით ალი ჯიგრის ფრადა ამოდიოდა.
და ის ქვეყნები იმ ალის ფრით იყვნენ ისეთი,
თითქო უზომო სიერცეს მოცურს თვით ჯოჯოხეთი.
და ღვთის რისხვისა ხმისა მძაფრი და ყრუ გრიალი,
ქვეყნებთა მრავალთ უგზო-უკვლოდ წყველით ტრიალი,
გრიგალთა, ცეცხლთა, წყალთა, ხმელთა ერთად მოდენა,
„წყეულნიც იყავ, წყეულნიცა!“ ამის მოსმენა,—
მეგონა, დემონთ აღმშფოთველთა ლხინად ეყოფათ,
მაგრამ ზოგად შიშთ კაცებრ მხდალად ყველა ემონათ.
კაცებრ დემონნიც, ჩვეულებრივ სულით ძლიერნი,
იმ შეჩვენებულ ქვეყნებშია თრთოდნენ, ვით ხენი...
კაცებრ დემონნიც ურთიერთსა კბილით ხორცს ჰგლეჯდნენ
და სამარცხვინო სიმხდალით კბილთ აკრაქუნებდნენ.
ყველა ელოდა, განუშლიდა ხელებს სიკვდილსა,
იწვევდა, როგორც უკანასკნელს ნუგეშს შთომილსა,
მაგრამ სიკვდილიც იქ თვის მეხთა არ აღვიძებდა
და იმა ქვეყნებს ღვთის რისხვასა მიაწებდა!..

15 ივლისი, 1858 წ. ტიარლევო.

ლ მ მ ა

მამაო ჩვენო, რომელიცა ხარ ცათა შინა!
შუხლმოდრეკილი, ლმობიერი ვდგევარ შენ წინა:
არცა სიმდიდრის, არც დიდების თხოვნა არ მინდა,
არ მინდა, ამით შეურაცხ-ვჰყო მე ლოცვა წმინდა...
არამედ მწყურს მე განმინათლდეს ცით ჩემი სული,
შენგან ნამცნების სიყვარულით აღმენთოს გული,
რომ მტურთათვისაც, რომელთ თუნდა გულს ლახვარი მკრან,
გთხოვდე: „შეუნდე,—არ იციან, ღმერთო, რას იქმან!“

17 ივლისი, 1859 წ.

ტიარლევო.

მთვარე მიცურავს დინჯადა ცაზედ
და თვის მკრთალ სხივთა ჰყრის ქვეყანაზედ.
მძინარ სოფელსა კამარა ცისა
თვის სიმშვიდითა არ უფრთხობს ძილსა.
ყოველი ჰჩუმობს გარშემო ჩემსა,
სძინავთ ნიაფთა, სძინავთ ფოთლებსა,
ყველა ტკბილ ძილში ბედითა სტკბება,
ყველას მშვიდობა გარს ეფინება,—
და მხოლოდ ჩემი ურვით მოკლული
შემომტირის მე მწუხარედ გული...
მისთვის ხომ არა, რომ ვსკვრეტ სხვა ზეცას,
სხვათა უფერულთ ვარსკვლავთა დენას?
თუ მოაგონდა, რომ ერთხელ მეცა
ეგრეთ დამცქერდა სამშობლოს ზეცა,
ზეცა სულ სხვა ფრად გაბრწყინებული
და სულ სხვა რიგად დამშვიდებული.

23 ივლისი, 1858 წ.
ტიარლევო.

როდემდის

როდემდის უნდა ჩვენ არ ვსცნობდეთ სიცოცხლის ფასსა?
როდემდის არ ვსცემთ ღვთიურს ნიჭსა ღირსსა თაყვანსა?
მის ყოველ წუთსა სიფრთხილითა რატომ არ ვხარჯავთ
და მის აქ ყოფნას ამოებად ჩისთვისა ვსახავთ?
ძრწოდე, სულელო! ნუთუ ქრისტეს არ სცნობ სიტყვათა,
ნუთუ შენს თავსა, მტვრითა შექმნილს, ჰხედავ კვლავ მტვრათა,
და შენს სიცოცხლეს, ამ უკვდავ ნიჭს, მტვრის თანამგზავრად?
რომ მარტო მისთვის იგი არ გაქვს, ქრისტემ სთქვა ცხადად...
ნუთუ არ იცი, რას გამცნებდა ღმერთი ჯვარცმული,
როს ბრძანა: „ვითა მამა ზეცის იყავნ შენც სრული“.

1 აგვისტო, 1858 წ.
ტიარლვეო.

*
* *

დაე თუნდ მოგკვდე, არ მეშინიან,
მაგრამ კი ისე, რომ ჩემი კვალი
ნახონ მათ, ვინცა ჩემს უკან ვლიან,
თქვან: აღასრულა მან თვისი ვალი;

რომ ჩემს საფლავზედ დაყუდებულმან
ქართველმა, ჩემგან შეყვარებულმან,
გულწრფელობითა და სიმართლითა,
მე ჩამომძახოს თუნდ ჩუმის ხმითა:

იყავ მშვიდობით შენს მყუდრო ძილში!
შენ გიცოცხლია, როგორც უნდოდა;
თქვას: შენი ქნარი შორს ჩვენგან—ჩრდილში
ამაოდ ჩვენთვის არ ხმაურობდა.

19 ნოემბერი, 1858 წ.
პეტერბურგი.

ქართლის ღელას

აწმყო, შობილი წარსულისაგან,
არის მშობელი მომავლისა.

ლ ე ი ბ ნ ი ც ი.

ქართლის დედაო! ძუძუ ქართვისა
უწინ მამულსა უზრდიდა შვილსა;
დედის ნანასთან ქვითინი მთისა
მას უმზადებდა მოჩაველ გმირსა. .
გაჭკრა ის დროცა!.. დიდმა ნაღველმა,
კირთების ქვეშე დაჩაგრულ ბედმა,
სრულად მოგიკლა სიცოცხლის ძალა,
თვით შენი შვილიც ჩრდილად შესცვალა.
მითხარ, — სადღაა მამა-პაპური ,
მხნეობა, ხმალი, მკლავი ქველური,
სახელისაივის ამაყი თრთოლა,
მამულის მტერთან მედგარი ბრძოლა?
მას ნულარ ვსტირით, რაც დამარხულა,
რაც უწყალის დროთ ხელით დანთქმულა;
მოგიკლათ წარსულ დროებზედ დარდი...
~~ჩვენ უნდა ვსდითოთ ენლა სხვა ვარსკვლავს,~~
~~ჩვენ უნდა ჩვენი ვშვათ მყოობადი,~~
~~ჩვენ უნდა მივსცეთ მომავალი ხალხს...~~
აქ არის, დედავ, შენი მაღალი
დანიშნულება და საღმრთო ვალი!
აღზარდე შვილი, მიეც ძალა სულს,
საზრდოდ ხმარობდე ქრისტესა მცნებას,—
შთააგონებდე კაცთა სიყვარულს,
ძმობას, ერთობას, თავისუფლებას,—

რომ სიკეთისთვის გული უთრთოდეს
და მომავლისთვის ბედთაღა ბრძოდეს...
მენდე, მიიღებს ნერგს, შენგან დარგულს,
და მოგვცემს ნაყოფს, ვით კაცი, კაცურს.
დედავ! ისმინე ქართელის ვედრება:
ისე აღზარდე შენ შვილის სული,
რომ წინ გაუძღვეს ჭეშმარიტება,
უკან ჰრჩეს კვალი განათლებული.

15 დეკემბერი, 1858 წ.
პეტერბურგი.

მაშინ დავსტკბები სრულის სამოთხით,
როს, ვით მე გეტრფი, შენცა მეტრფოდე,
და ქალწულების კრთომით, მორცხვობით.
მე შენს სიყვარულს მეუბნებოდე;

მე დაგყურებდე ტრფიალებითა,
შენ ჩემს გულზედა თავი გესვენოს;
მწყუროდეს, მაგრამ კრძალულებითა
მე შენთვის კოცნაც ვერ გამეზღუნოს.

ვიშ, მაგ შენს ნარნარს გულის-ცემასა,
ვით ლოცვის ბგერას, ლმობით ვისმენდე
და ცოდვილთ ფიქრთა ზედ-მოსევასა
შენის სიწმინდით ვიგერიებდე...

1858 წ.

ჩემი თარიარალი

(მიბაძვა ალ. ჭავჭავაძისადმი)

ჰე, ძმანო! ნეტავი ჩენა,
ჰარიარალი,
დღეს მოგვეცა შვება-ლხენა,
თარიარალი!
მამულისა სიყვარულმა
ძმობა გულში ჩაგვიყენა.

რაგინდ რომ ცარი ღრინავდეს,
ჩენის სისხლისთვის გრგვინავდეს,
ვერ შეგვაშინებს ჩვენ ცარი
თუ გულში ძმობა ბრწყინავდეს.

მინდა ესთქვა, კალამი მამე,
ცენსორო, დასტური დამე,
მონება კაცთ არ შეშვენის,
ქრისტეა ამის მოწამე.

ცარმა რა ერთხელ ინება
მორჭმულ კაცის დამონება,
თვის სხეული კერპად დასვა,
სული ეშმაკთ მიანება.

ჰე, ძმანო! ჩვენ მას განვშორდეთ,
ჩვენ ჩვენ მამულს ვეპატრონეთ:
ქართველს ვაჩვენოთ ქართველობა,
მერე თუნდა დავიხოცნეთ.

თუ ერთობა ჩვენ გვექნება,
მტერი წინ ვით დავგიდგება;
ჩვენგანი ქართველის დამთრგუნველს
ან მოჰკლავს, ან შეაკვდება.

თუ ჩვენში ძმობა იქნება,
საქმე არსად წაგვიხდება,
აგერ თვით დიდი ეზოპი
თავის ზღაპრით მემოწმება.

ჰე, ძმანო, ვიყვეთ ერთ ბედით,
წინა წავიდეთ გაბედვით;
ჩვენ ცაში ვერას დაგვაკლებს
თვისის ბრმა წინასწარ ხედვით.

დავეხსნათ ჩინის ძებნასა,
ემაგ ფუჰსა დიდებასა;
ჩინოვნიკი სულ ძილს ფიქრობს,
და ჩვენ კი — გამარჯვებასა.

ვემსხვერპლოთ ქრისტისა მცნებას,
ვაშოროთ ქართველი მონებას;
ქართველის უბრალო მადლობა
გვერჩივნოს ყოველ დიდებას.

ჰე, ძმანო! თქვენც მეთანხმებით
ამგვარის აზრის ხსენებით,
სიბრყევის კარი გავტეხთ
მონარქთა გამოჯავრებით.

ამა სოფლისა ცხოვრება
განყოფით არ იპოვება,
ვინცა ძმობით არ ყოფილან,
მათ მოხვედრიათ მონება.

მაშ მოდით ისევ ძმობითა,
დრო გავატაროთ შრომითა.
მამულს სიცოცხლე შევწიროთ
შეილურის ერთგულებითა.

თუ დავესწრათ გაზაფხულსა,
ჩვენგან ნათესს, აღმოსულსა,
მეტი ჯილდო რაღად გვინდა,
თუ ვსკვრეტთ მამულს გაფურჩქენილსა.

ჰე, ძმანო! ეგ ჩვენ რომ ენახოთ,
თუნდ სამოთხე მით დაეკარგოთ,
მხიარულების სიმღერა
თვით ჯოჯოხეთს შემოესძახოთ.

ქართველის ქვეყნისა ვართ შვილნი,
ქართველის ძუძუთი გაზრდილნი.
მაშ, მოდიოთ, ქართველნო, ძმობით,
ჰარიარალი,
ვიშრომით ჩვენთვის ერთობით,
თარიარალი!

1858 წ.
პეტერბურგი.

ხმა გულისა

ჩემ მაღნარშია წამოწოლილი
ვიყავ, ზედ მედგა ხის უხვი ჩრდილი,
და საიდლამაც ნაზი ბუღბუღი
სტვენდა სიყვარულს გაგიჟებული.

დიდხანს და დიდხანს ვუგდებდი მე ყურს
იმ ხმას საკვირველს, იმ ხმასა გრძნელს;
ვგრძნობდი ჩემ სულის მშვიდ აღმაფრენას
და გულის ჩემის სულ სხვა-რიგ ცემას.

დიდხანს ვატარე, დავღალე თვალი,
ვერსად ვერ ვპოვე ის მომღერალი,
თურმე, ჩემს გულში ნაზი ბუღბუღი
სტვენდა სიყვარულს გაგიჟებული.

11. იანვარი, 1859 წ.
პეტერბურგი.

ვაი მას—ვისაც ვაძლევდი მსხვერპლად
ჩემს თავს, სიცოცხლეს, გრძნობას, სურვილსა,
ის აღარ ჰყვავის ამა ბნელ ქვეყნად,
ეხლა ის არის მცხოვრები ცისა!...

გამიქრა ბედის ჩემის გარსკვლავი,
კვლავ დამიობლდა ობოლი თავი,
წამერთო ყველა და ნუგეშად დღეს
მარტოლა ცრემლნი მე დამშთენიეს.

19 თებერვალი, 1859 წ. პეტერბურგი
(ბოლო რედაქცია 1860 წ.)

სიუანი ხმები

ციურნი ხმები—
ეგ საკვირვლები,
როს მომესმიან,
მსწრაფლ მომითხრობენ,
საიღამ სრბიან
და სად სცხოვრობენ,
და ნელს სიხარულს
მიგალობებენ.

ციურნო ხმებო,
ოჰ, საკვირვლებო!

მეც ქვეყნის ხმითა,
ხმით ცოდვილითა,
მათ ვაძლევ ბანსა, —
და მშვიდობასა,
აღტაცებასა
ჰგრძნობს ჩემი გული
და შევჰვრეტ ცასა
განცვიფრებული.

ციურნო ხმებო,
ოჰ, საკვირვლებო!

27 მარტი, 1859 წ.
პეტერბურგი.

6 ა ნ ა

ნანა, შვილო, ნანინა!
 ნეტა რამ შეგაშინა?
 რაზედ შეჰკრთი, მტირალნი
 რისთვის მომაპყარ თვალნი?
 ჯერეთ ხომ შენი ბედი,
 გრძნობა წინამორბედი
 არ უხატავს მაგ შენს თვალს
 ქართველთადმი ღვთიურს ვალს!..
 მაშ, რალამ შეგაშინა?
 ნანა, შვილო, ნანინა!

ინამ დრო მოგესწრება,
 ისწრაფე, შვილო, ძილი,
 ისწრაფე განსვენება!
 მოვა დრო, გაიზრდები,
 მკლავი გაგიმაგრდება,
 შვილო, ყრმობის სიზრმეები
 ბრძოლაზედ გაგეცვლება.
 არ შემიდრკე მაშინა,
 ნანა, შვილო, ნანინა!

გაიგებ ღამულისას,
 ბედ-ქვეშ დაჩაგრულისას,
 კვნესის ხმასა მწუხარეს,
 შველის ძახილს მმუდარეს;
 დალოცვილსა ჩემგანა
 გული აგიღელდება,
 შვილო, დედისა ნანა
 ხმლის ჟღერად შეგეცვლება.
 არ შემიდრკე მაშინა,
 ნანა, შვილო, ნანინა!

ჰნახავ ჩვენ ბედშობას,
ძველს ერთობას დაკარგულს,
ჩვენსა წამხდარს გმირობას
და მამულს დაობლებულს...
აინთე ცეცხლით გული,
მტერსა დაეცი მეხად,
ან, ვით შვილი ერთგული,
დააკვდრ მამულს მსხვერპლად!
არ შემიდრკე მაშინა,
ნანა, შვილო, ნანინა!

დედათა გული ჩილი
მამულისთვის მაგრდება,
რად მინდა იგი შვილი,
თუ მისთვის არ მოჰყვდება!
ვისაც ძე არ შეუკლავს,
როს მამულს სჭირებია,
შვილო, იმ ვაგლახ დედას
შვილი არ ჰყვარებია!
მე ისე არ წავხდები,
ნანა, შვილო, ნანები!

ჩემის მამულისათვის
მე ჩემს ძუძუს გაწოვებ,
მისი სიკეთისათვის
გაგწირავ და გაბრძოლებ...
მას დედის ძუძუ ტკბილი
შხამადაც შერგებია,
მამულისთვის სიკვდილი
ვისაც დაზარებია!..
შენ ისე არ წახდები,
ნანა, შვილო, ნანები!

იცოდე, ეგ სიკვდილი
მეტი დიდი რამ არი!
უკვდავი არის შვილი,
მამულისთვის მომკვდარი!

მამულს მიგცა ზეცამა
და, თუ ზედ დააკვდები,
ნუგეშ-იცეს დედამა,
რომ კაცი კაცად ჰკვდები.
ნუგეშს ვიცემ მაშინა,
ნანა, შეილო, ნანინა!

სიკვდილის წამში მამულს,
შეილო, შენ გაუღიმებ,
რომ სისხლს მისგან მოცემულს
მასვე გმირებ უბრუნებ;
აღსრულდები ღიმილით—
რომ მამულს არ უმტყუნე,
და შენ შენის სიკვდილით
მის სიკვდილი დასთრგუნე.
გაიხარებ მაშინა,
ნანა, შეილო, ნანინა!

თუ ეგრე შენ მოჰკვდები,
ნუ გინდა ნურა ძეგლი,
ისეც უკვდავ იქნები,
ვით დედის შენის ცრემლი!
ჩემი ნანა ეს არი,
შეილო, მას უერთგულე,
რაც მე სიტყვით გითხარი—
შენ საქმით აღმისრულე!
ნანა, მამულის მსხვერპლო,
პაწაწინა ქართველო!

13 აპრილი, 1859 წ.
პეტერბურგი.

ე ლ ე გ ი ა

მკრთალი ნათელი საესე მთვარისა
მშობელს ქვეყანას ზედ მოჰფენოდა
და თეთრი ზოლი შორის მთებისა
ლაჟვარდ სიერცეში დაინთქმებოდა.

არსაიდამ ხმა, არსით ძახილი!..
მშობელი შობილს არრას მეტყოდა,
ზოგჯერ-კი ტანჯვით ამოძახილი
ქართველის ძილშია კვნესა ისმოდა!

ვიდექ მარტოკა... და მთების ჩრდილი
კელავ ჩემ ქვეყნის ძილს ეალერსება...
ოხ, ღმერთო ჩემო! სულ ძილი, ძილი,
როსლა გველირსოს ჩვენ გაღვიძება?!

4 ივნისი, 1859 წ.
პეტერბურგი.

მგაქრის პირას

ლ. მაღალაშვილს

კვლავ ჩემ-წინ მტკვარი მორბის ქუხილით,
ამ ქუხილში ვცნობ მშობლიურს გრგვინვას,
კვლავ ჩემი გული იმავე წუხილით
შეჰკენეს მღვრიე ზვირთთ მღერითა დენას.

კვლავ განიღვიძეს ჩვეულთა ფიქრთა
და აღმეშალა დიდის ხნის წყლული...
შევკენეს, შევესტირი მე ამა ზვირთთა,
თითქო მათ შთანთქმეს ჩვენი წარსული.

წაგშლიან კვალნი, დროო ნეტარო!
მტვრად აღუგვიხარ საუკუნესა....
მისმინე აჯა, მისმინე, მტკვარო,
იმ დროთ გარდაეც ეს ჩემი კვნესა!

3 ოქტომბერი [1859 წ.]
ტფილისი.

*
* *

ოჰ, სად არიან, სიკაბუკევე, სიტკბონი ზენნი?
სად არს აღმტაცის სიყვარულის ტანჯვა, სამოთხე?
განძრცვილგარ გრძნობით, უდროოდა მეკვეთნენ ფრთენი,
გაზაფხულია, მე კი ვდგევარ ვით უფოთლო ხე.

აღმესპნენ იგი საოცარნი ყრმობის სიზმარნი,
გულმა დაჰკარგა იმ სიზმრების სარწმუნოება...
თვალ-წინ მიყრია უკეთესნი ყვავილნი მჰკნარნი,
მომიკვდა ეჰვ-ჰვეშ მაცხოვარი თვით სასოება.

ჰქვამ მოჰკვეთა ფრთა ჩემ ჰაბუკ დღის ლაღსა გრძნობასა,
ცივად დაარქვა «ფუჰი ალი» ღვთიურ ტრფობასა,
მან დამინგრია წმინდა გრძნობის წმინდა ტაძარი...
ვაი მას, ვინცა ჰაბუკობას ჰაბუკ არ არი!..

30 ნოემბერი,
1859 წ.

ლაქარბული ედემი

ვის უნახავს ის ედემი შლილი,
სადაც ისე ტკბილ არ არის ძილი,
როგორც ტკბილია გამოღვიძება;
სადაც ბუნების თავისუფლება
მონებას, როგორც უხმო ყვედრება,
ცოცხალ ფშვენითა უყენებს თვალსა;
სად დაუკარგავს მშვენიერ ხალხსა
იმ თვით ედემში თვისი ედემი?
ვის უნახავს ის, სამშობლო ჩემი?..

26 დეკემბერი,
1859 წ.

სიჭაბუკისა ყვავილი
დამიჭნო ჟამთა დენამა,
ნდომა მომაკლო, დამიგდო
სასაპყროდ გული რბენამა.
ს ა ბ ა ო რ ბ ე ლ ი ა ნ ი.

მდინარევე, ჩემის მშობლიურ მთის ცრემლით შემდგარო!
აწ შენს კიდზედ ვდგევარ, დაგცქერ მე, მეგობარო!
დაგცქერ ჭმუნვითა და შენს წყალში ვეძებ ჩემს წარსულს,
დროთა ბრუნვისგან შენ ზვირთთ შორის დამარხულს, დანთქმულს,
რაც-კი არს ჩემ-წინ, მომაგონებს მას, რაც დავკარგე
და რის წუხილიც უნუგეშოდ გულში ღრმად ჩავრგე!..
აგერ ის მუხა, რომლის ჩრდილ-ქვეშ ვისხედით ერთად
მე და ის, ვინცა აღმიჩნდა მე ცხოვრების ღმერთად.
მუნიტ დაგცქერდით: შენ გრგვინავდი აღელვებული,
ვით შენ ღელავდი—ისეც ჩვენში ჰღელავდა გული;
ორნივე გაესცქერდით დაუდგრომელ ზვირთთა დენასა,
მაგრამ მასში ჩვენ არ ვეძებდით შედარებასა.
რად გვინდოდა ჩვენ მომავალი, როს აწმყო ტკბილი
ისე შევნოდა, ვით უმანკო დილის ღიმილი?
მაგრამ წარივლტო წუთის შეება ჩვენის გულისა,
გაჰქრა სიბრმავე აღტაცებულ სიყვარულისა!..
წამერთო ყველა და წარვიდა ბედიც მღიმარი,
წარვიდა, ვითა მაშინდელი ზვირთი მდინარი...
შენც გამოცვლილხარ, ალაზანო, მუხაც გამხმარა...
მეც უდროო-დროდ გამერია თმებში ჭაღარა...
სად არს ის ღმერთა, იგი გრძნობა, ის სიყვარული?
ყველა წარსულა, რად არ მიდის ხსოვნა ბედკრული!

1859 წ.

მ ნ ხ ა რ ბ ა

ქვეყანაზედ და ზეცაზედა იყო დუმილი,
მოლხენით იყვნენ უდარდელნი მთიებნი ცისა...
და მე კი მკლავდა მწუხარების წყლულთა ტკივილი,
შიგ გულში მედვა სასიკვდილო გესლი სევდისა.

სული მიგუბდა, გული მტეხდა ტკივილით, ტანჯვით,
თითქოს ჩემს გვამსა ზედ-გადესხა ნავთი მდულარე,
ძარღვნი სკდებოდნენ საშინელის წვითა და დაგვით,
ტვინი მეწოდა, გესლი მწვეთდა თვალთაგან მწარე.

ესე უწყალოდ განწირული და დაშთომილი
ვეგდე მარტოკა უცხო ცის ქვეშ დიდ კლდისა პირსა,
ქვეყანაზედ და ზეცაზედ კი იყო დუმილი,
მოლხენით იყვნენ უდარდელნი მთიებნი ცისა!

11 ივლისი, 1860 წ.
პავლოვსკი.

„В труде проходит жизнь его
И не приносит ничего.“

I

გოლვიან დღესა ტფილისშია შუა ბაზრისკენ
მე ჩამივლია... ჩემო მუშავე, მინახეხარ შენ
კედელთან მწოლი: მხურვალე მზე ზედ დაგყურებდა,
ჩუმი ღიღინი შენი ხშირად გულს მიწყლულებდა.
ნაღვლიან ხმაში სულ ისმოდა შენი ცხოვრება,
დღიურ ლუკმისთვის ტანჯვა, შრომა და მწუხარება.
ვინა ხარ შენა, ჩემო ძმაო? სიღამ მოსულხარ?
ბატონის მათრახს ვერ გაუძელ, გამოქცეულხარ,
მოშორებულხარ ჯალაბობას, შენსა სახლ-კარსა,
მინდორს მამეულს და შეჩვეულს მიწასა, წყალსა?
თუ უნებლიეთ გადმოგტყორცნა მუხთალმა ბედმა,
ან მოგიტაცა სხვა კაცზედა მაცდურ იმედმა?
აქ სად მოსულხარ?.. რაც დაჰკარგე და რაც დასტოვე,
მის მაგიერი ტფილისშია, აბა, რა ჰპოვე?..

II

აი ტვირთ-ქვეშა მოკაკულხარ, საბრალოვ, შენა!
ოფლი წურწურით პატიოსან მუხლით გედვრება,
შეგუბებულის სულის ისმის დაღლილი კშენა,
მიხვალ, საწყალო, ტომარის ქვეშ მუხლთ გეკეცება!..
ვინ შეგიბრალებს?.. აგერ მოჰქრის დიდკაცის დროშკა,
შენს პირდაპირა იგი მორბის დაუდევნელად,
აგერ წამოგწედა, დაგეჯახა—და, როგორც კოკა,
შენ—კერძო ღვთისა—არ დაგინდო დასამსხერველად...
შენ გარდიქეცი ტომართურთ და გამვლელ ხალხმა
მაგ შენ ყოფაზედ იწყო უგრძნოდ მალლა ხარხარი...

რასც მაშინ ჰგრძნობდი, ყოველი სთქვა მწუხარმა თვალმა:
შენს ღუმელშია იყო ღვთისა რისხვისა ზარი!
იმავე ღუმელით მიხველ, წვეა დაუწყე ტვირთსა,
ძარღვნი გაღურჯდნენ შენს სახეზედ, თითქო სკდებიან,
სწევ, ვერ ეწევი,—გეკარგება შენ საზრდო დღისა...
ხალხი გიყურებს—და არავინ არა გშეელიან!..

III

აჰა, მიხვედი, მიუტანე ტვირთი პატრონსა,
რუსულ ფარაჯის კალთით შუბლზე იწმენდავ ოფლსა,
განიერად იძვრის დიდი მკერდი სიგრილეშია,
იცდი, საწყალო!—შენი ლუკმა იმის ხელშია!..
ხშირად ამ ლუკმის მთლად მოცემაც იმას შენთვის ჰშურს,
ხშირად ფასს გიკლებს შიშველს, მშიერს, მწყურვალს, უბედურს...
„ნუ მიტებ ლუკმას,—ეუბნები,—ღმერთსაც შეხედე!
მე ეგე ლუკმა პირუტყვსავით ზიდვით ვიყიდე“.
შენ უღონო ხარ... და უღონოს კაცი იბრიყვებს,
მდიდარს მეტს მისცემს, შენ კი გროშზე შეგევაპრება,
ვისაც არ უჭირს, მას გააძღობს—და შენ კი გიკლებს,
შენ, რომელსაცა ერთის გროშით დღე გემატება.
ეგრეთ დასჯილი უსამართლოდ ბევრჯერ წამოხვალ
და, თუ დაღამდა, თავთ დაიდებ ერთგულ კურტანსა
და სადმე ქვებზედ მიეგდები იმ ფიქრით, რომ ხვალ
ისევე ამ-რიგად განაგრძელებ უღმრთო შრომასა.

IV

შენ სიცოცხლესა დააღამებ ესრეთს შრომაში,
კაცი კაცურად ვერ იცხოვრებ ვერც ერთსა დღესა...
მერე, ვინ იცის, რომელ ქოხში, რომელ სარდაფში
დაუწყებ ბრძოლას სასიკვდილოდ მოსულსა სენსა.
მარტო ეგდები და ლეიბად გექნება ნამჯა
და სახურავად, თუ კი მოგყვა, რუსის ფარაჯა!
მარტო იცოცხლებ და მარტოცა, ძმაო, მოჰყვდები!
ჯალაბი შენი ვერ დაგასხამს მღუღარე ცრემლსა;

ვერ დაგტირებენ საბრალონი შენი შეილები,
ამაოდ მათკენ სიკვდილის ჟამს გაიწედი ხელსა.
მოჰკვდები და მსწრაფლ ჩაგჰედავენ საკაცეშია,
უცრემლოდ, ძმაო, ჩაგიშვებენ სამარეშია!
ეგრეთ უბრალოდ გაფუჭდები,—და ჩვენ ხსოვნასა
არაფერი არ მოაგონებს შენს «აჰ» ყოფნასა.

12 ივლისი, 1860 წ.-
პავლოვსკი.

ელექსანდრე ჭავჭავაძე

Его стихов пленительная сладость
Пройдет веков завистливую даль.
პ უ შ კ ი ნ ი.

მისი ლექსი შვებით, ლხენით
ხან მეჯლისში მოჰფრინდება,
გულს ჩაგეკერის, ჰლადობს, ჰხარობს,
გამღერებს და ამღერდება;

ხან ღონდება ნაზ ქალსავით
უიმედო სიყვარულით,
ხან იფეთქებს ჭაბუკსავით
და განღვინის სევდას გულით;

ხან ბუჩქებში მიმალული
ჰზის მარტო, ვით იადონი,
შეჰყეფს სატრფოს გულსაკლავად,
ტრფობის ისრით განაწონი;

ხან ჰრბის ველად, მარტო ჰგალობს
უდაბნოში, ვითა მწირი,
შეჰკენესს შავ-ბედს ქვეყნისასა,
ქვეყნისათვის ანატირი;

ხან დაჰყურებს ნაღვლიანად,
დაფიქრებით გოგჩის ტბასა
და ებღურის მწვავის მოთქმით
დაუდგრომელ დროთ ბრუნვასა...

1860 წ.

ნიქოლოზ ბაკათაშვილზე

ცუდად ხომ მაინც არა ჩაივლის
ეს განწირულის სულისკვეთება,
და გზა უვალი, შენგან თელილი,
მერანო ჩემო, მაინც დარჩება.

ნ. ბ ა რ ა თ ა შ ვ ი ლ ი.

ვაი, დაგვარგეთ!.. უღმრთო იყო შენი სიკვდილი!
ვინ უწყს, რავდენი საუნჯენი დავმარხეთ ჩვენა,
ეგე ზღვა გული, სიყვარულის სხივ-ქვეშ გაშლილი,
რაოდენ გრძნობით, ჯერ უთქმელით, ჩვენ ჩაგვესვენა?

ვინ იცის, თანა რაოდენი წარიღე ფიქრნი?
მათ მნიშვნელობა დაგვეკარგა ჩვენ საუკუნოდ...
რაოდენ იმედთ და ნუგეშთა კოკრად ყვავილნი
ჩასკვნენ შენს გულში განუშლელად ეგრე უდროოდ?

არა დედ-მამა—მაგ სიკვდილით დაობლდა ერი!..
ვინლა მოგვითხრას ჩვენი ურვა, ჭირი და ლხენა?
ვაი ჩვენ, თვარემ შენ მით მაინც ხარ ბედნიერი,
რომ შენი ლექსი თვით მკვდრეთითაც აღგადგენს შენა.

1860 წ.

უცხო თემის ყარიბ მთქმელსა
რად აღმიგზენ სიყვარული?..
ლამის, ტურფავ, შენს ტრფობაში
მე შთაეწურო სრულად გული!

ერთხელ მითხრა: „ცხოველს ქვეყნის,
ივერიის შობილი ხარ;
მაღალ მთების ქარიშხალით,
ელვით, ჰეჰით გაზრდილი ხარ.

„მე ჩრდილეთის ველზედ ვყვავი,
ზამთრის სუსხით დაჩაგრული;
შენს მხურვალს გულს ვითა გასცემს
პასუხს ჩემი ცივი გული?!“

ტურფამ ეგრე განირიდა
ჩემი წმინდა სიყვარული!
სჩანს, ოდითვე დანიშნულა
სამარტოოდ ჩემი გული!

22 ივლისი, 1860 წ.
პავლოვსკი.

მისთვის არ ვმღერ, რომ ვიმღერო
ვით ფრინველმა გარეგანმა;
არა მარტო ტკბილ ხმებისთვის
გამოგზავნა ქვეყნად ცაშა.

მე ცა მნიშნავს და ერი მზრდის,
მიწიერი ზეციერსა;
ღმერთთან მისთვის ვლაპარაკობ,
რომ წარვუძღვე წინა ერსა.

დიდის ღმერთის საკურთხეველის
მისთვის ღვინის ცეცხლი გულში,
რომ ერისა მოძმედ ვიყო
კმუნეასა და სიხარულში;

ერის წყლული მაჩნდეს წყლულად,
მეწოდეს მის ტანჯვით სული,
მის ბედით და უბედობით
დამედაგოს მტკიცე გული...

მაშინ ციდამ ნაპერწკალი
თუ აღმიფეთქს გულში ცეცხლსა,
მაშინ ვიმღერ, მხოლოდ მაშინ
მოესწმენდ ერსაც ტანჯვის ცრემლსა!

23 ივლისი, 1860 წ.
პავლოვსკი.

*
* *

მესმის, მესმის სანატრელი
ხალხთ ბორკილის ხმა მტვრევისა!
სიმაღლის ხმა ქვეყნადა ჰქუხს
დასათრგუნელად მონობისა.

აღმიტაცებს ხოლმე ის ხმა
და აღმიგზნებს იმედს გულში...
ღმერთო, ღმერთო! ეს ხმა ტკბილი
გამაგონე ჩემს მამულში!

29 ივლისი, 1860 წ.
პავლოვსკი:

ქართულ სკულენგების სიმღერა

დედამ რომ შეილი გაზარდოს,—
ეზაგრე ჩვენისთანაო;
ძმურად გამოსადევნი ვართ
ყველგან და ყველასთანაო.

ლხინში მოლხინეს მოვულხენთ,
პირში მოჭირნეს ვუშველით;
ფიქრის, საქმის, შრომის დროსა
ბრძენსაც არ დავუვარდებით.

დიდს არ გავეჩეღვინებით
და მხარს მივსცემთ პატარასა;
ძალას გულდაგულ დავზედებით
და თაყვანს ვსცემთ სამართალსა.

ნ წასვლაში არ დავიხევთ,
არ გავწირავთ უკან რჩომილს:
ჩვენც ვიცით, რომ შველა უნდა
უღონოსა და დავრდომილს.

უანგაროდ მივალთ წინა,
მარტო ის გვაქვს გულში ფიქრად,
რომ წინანი უკანასთვის
უნდა იქმნენ გზად და ხიდად.

მამულისა შეილნი ჩვენც ვართ
და მიტომ ვზრდით ჰაბუკს სულსა,
რომ ოდესმე გამოვადგეთ
დაობლებულს ჩვენს მამულსა.

მაგრამ ეხლაც საქმით, სიმხნით
სხვას არც ჩვენ დავუვარდებით;
ბრძოლად რომ მამულმა გვიხმოს,
ეხლაც კი გამოვადგებით.

ეგრე გამოსადეგნი ვართ
ყველგან და ყველასთანაო;
თუ დედამ შეილი გაზარდოს,—
ემაგრე ჩვენი სთანაო.

1860 წ.

* * *

Да вряд ли есть родство души.
ლ ერ მ ო ნ ტ ო ვ ი.

ჩემო მკვლელო! ვიცი, ვიცი,
არ ხარ ისე მშვენიერი,
რომე შენის ერთის ნახვით
განცაცვიფრდეს უქმი ერი;

მაგრამ შენში რაღაცაა,
ის ათრთოლებს ნატვრით გულსა...
ეხლა კი მწამს, რომ ჰქონია
თვისტომობა სულთან სულსა.

აგვისტო, 1860 წ.
პავლოვსკი.

ი ა ნ ი ზ ა რ ი

აგერ რაზმიდამ ისკუპა ყარაბაღულმა მერანმა,
შორსა გაჰფანტა თრთოლით ხმა მისმა რახტისა ჟღერამა...
მიჰქრის, მიფრინავს, მიჰეჟავს, უკან მისდევს მტერისა ბუქი,
მასზედ ჰზის ივერიელი ჭაბუკი ვინმე ჩაუქი.
აგერ უეცრად რალაცამ ჰაერში გაიკრიალა,
თურმე, მან თოფი თავისი შეაგდო, შეატრიალა,
მერე ლამაზად ხან მარცხნივ, ხან მარჯვნივ გადმოწეებოდა,
ხან ცხენიდანა ხტებოდა, ხან ზედვე შეჰფრინდებოდა.
შვენოდა იგი ჭაბუკი ცხენზედა, ვით ალვა რგული,
მაგრამ მე, მის მჭვრეტელს, ნალვლით ამერია სული, გული...
ვსთქვი თუ, ვისთვის შენ კისკასობ, ვისთვის იჩენ სიმარდესა?
შენი რაა, რომ ამშვენებ შენს დამღუპველს ოსმალეთსა?
შენს სიმარდეს, სიჩაუქეს ქართლი შენი არ დაჰყურებს,
მეფე შენი თავის ქებით ჭაბუკს გულს არ გიხალისებს!..

5 ნოემბერი, 1860 წ.
პეტეობურგი.

გახსოვს, ტურფავ, ჩვენს დიდ ბაღში
მე და შენ რომ ერთად ვრბოდით?
ნეტა იმ დროს!.. სიყვარულის
მეტს არაფერს ჩვენ არ ვგრძნობდით!

შენ მოსწყვეტე ქორთა ვარდი,
გადმომიგდე საყვარელსა
და მითხარი: „ჩემო გიჟო!
ჩემ სახსოვრად გქონდეს ესა!“

ან შენ მაშინ რა იცოდი,
ან შენ გიჟმა რა იცოდა,
რომ იმ ვარდზე აღრე შენი
სიყვარული დასკვნებოდა!..

გახსოვს, ტურფავ, იმავ ბაღში
აყრდნობდი ჩემს მხარზე თავსა,
შენ ჩემს სუნთქვას ჰგუშავობდი
და მე შენსა წრფელ სუნთქვასა;

დაგყურებდი, ველარ გაფქულ,
ლოყით კოცნა მე მოგპარე;
შენ შეჰკრთი და ლამაზ თითით
ლიმილით დამემუქარე.

ან შენ მაშინ რა იცოდი,
ან შენ გიჟმა რა იცოდა,
რომ ის კოცნა ბოლოს გესლად
შენის გმობით შემეცვლოდა.

5 ნოემბრი, 1860 წ.
პეტერბურგი.

დაბნელდა სული, გარშემოც ბნელა,
სიცივე მკვიდრობს ეხლა ჩემ გულში;
აღარ მაქვს საზრდო სულისათვის მე
არც სიძულვილში, არც სიყვარულში.

დიდხანს ვებრძოდი სიმდაბლეს, მტრობას,
და გავიმაგრე კაბუკი მკლავი.
ბევრჯერ მამარცხეს, მაგრამ არვის წინ
არ მომიხრია ამაყი თავი.

ვისაც ვებრძოდი, ბრძოლად არ ჰღირდნენ,
გვიან შევიტყე ეს ცდომილება;
ეხლა მათ საზიზღ, მდაბალ მტრობაზედ
არც მეცინება, არც მეტირება.

დაბნელდა სული, გარშემოც ბნელა,
სიცივე მკვიდრობს ეხლა ჩემ გულში;
აღარ მაქვს საზრდო სულისათვის მე
არც სიძულვილში, არც სიყვარულში!

25 დეკემბერი, 1860 წ.
პეტერბურგი.

* * *

უსულდგმოლო ცხოვრება
ცის ნიჰად ნუ გგონია,
იგი მიწის ყოფილა—
რასაც ბოლო ჰქონია!

ცხოვრებას აცისკროვნებს
სული, საქმით მეტყველი,
და ის უბოლო არის,
ვით სულის შთამბერველი.

ნეტა ვინც კარგის საქმით
აღნიშნავს თავის დროსა!
ის აქვე ეწაფება
უკვდავების წყაროსა!..

1860 წ.
პეტერბურგი.

ქმის სიკვდილზე

ვაიმე, ძმაო, ბნელ სიკვდილმა მოგსპო, ვაიმე!..
შე დავრჩი მარტო, უბედური, შენად მახვრალი..
არ გამითენდა შენ შემდეგა ვაეზის ღამე,
მოელი ქვეყანა შემეკმნა მე ნგრეულ, ტიალი!..

შენთან დავნარხე, ჩემო თემურ, ყოველიფერი!..
ქვეყნად ნუგეშად დამშთა მხოლოდ მე ცრემლი მწარე,
სალოცავადა, ძმაო, შენი ობოლი მტვერი
და უცხო ქვეყნად მდგომი შენი წმინდა სამარე!..

[1860 წ.]

როცა ყაყანი ქვეყანისა სრულად მისწყდება
და აღარ ისმის ბოროტების ხმა მოსაწყენი,
როს მძინარ სოფელს კამარა ცის ზედ გარდესლება,—
სამხრეთის ღამევ! მაშინ მიყვარს ყურება შენი.

[1857—1861 წ.]

გ ა ზ ა უ ს უ ლ ი

ტყემ მოისხა ფოთოლი,
აგერ მერცხალიც კყივის,
ბაღში ვაზი ობოლი
მეტის ლხენითა სტირის.

აყვავებულა მდელო,
აყვავებულან მთები;
მამულო საყვარელო,
შენ როსლა აყვავდები?

28 იანვარი, 1861 წ.
პეტერბურგი.

მას აქეთ, რაკი შენდამი ვცან მე სიყვარული,
ჰოი, მამულო, გამიკრთა მე ძილი და შვეება!
შენს ძარღვის ცემას მე ყურს ვუგდებ სულგანაბული,
ლამე თენდება ეგრეთ ჩემი და დღე ღამდება.

დაჟინებითა ფიქრი ფიქრზედ მოდის, გროვდება,
გრძნობა გრძნობაზედ შეუპოვრად იძვრის ჩემს გულში,
და მე არ ვჩივი,—მიხარიან, რომ ეგრეთ ჰშრვება
ჩემი ცხოვრება შენსა ფიქრში, შენს სიყვარულში.

მაგრამ, მამულო, ჩემი ტანჯვა მხოლოდ ის არი,
ის არი მხოლოდ სავალალო და სამწუხარო,
რომ შენს მიწაზედ, ამდენ ხალხში, კაცი არ არი,
რომ ფიქრი ვანდო, გრძნობა ჩემი განეუზიარო!..

6 აგვისტო, 1861 წ.-
ყვარელი.

ჩემო კალამო, ჩემო კარგო, რად გვინდა ტაში?
 რასაც ვმსახურებთ, მას ერთგულად კვლავ ვემსახუროთ,
 ჩვენ წმინდა სიტყვა უშიშარად მოვფინოთ ხალხში
 ბოროტთ საკლავად,—მათ სულთ-ხდომის სეირს ვუყუროთ.

თუ კაცმა ვერ სცნო ჩვენი გული, ხომ იცის ღმერთმა,
 რომ წმინდა არის განზრახვა და სურვილი ჩვენი:
 აგვიყოლია სიყრმიდანვე ჩვენ ქართველის ბედმა
 და დაე გვძრახონ,—ჩვენ მის ძეგლით დავლიოთ დღენი.

ჩემზედ ამბობენ: „ის სიავეს ქართველისას ამბობს,
 ჩვენს ცუდს არ მალავს, ეგ ხომ ცხადი სიძულელია!“
 ბრიყვნი ამბობენ, კარგი გული კი მაშინვე სცნობს—
 ამ სიძულელილში რაოდენიც სიყვარულია!

ოქტომბერი, 1861 წ.
 ყვარელი.

ღმერთო!.. აკუროთხე ამ ყრმისა ძალნი,
ხალხთ სამსახურად მიეცი ღონე,
აღუხსენ ხედვად მშიშარნი თვალნი,
ტანჯვის ნუგეში მას უთააგონე.

ღმერთო!.. მოჰმადლე მადლი ზეცისა,
შთაბერე ყრმასა ძლიერი სული,
რათა ჴეიქმნეს თავის ერისა
მოდმე ერთგული და მოყვარული.

ღმერთო!.. თან სდევდე უსუსურს ბავშვსა,
რომ დღენი ისე არ დაელიოს,
მინამ ტანჯვისა ცრემლი თვის ხალხსა
ცოტათი მაინც მან არ მოსწმინდოს.

1863 წ.

(კომუნის დაცემის დღე)

ტვირთმძიმეთ და მაშვრალთ მხსნელი
დიდი ღროშა დაიშალა...
კვლავ ქვეყნისა მჩაგრავ ძალამ
იგი ღროშა დასცა დაბლა.

კვლავ ეწამა მოყვასთათვის
საოცარი იგი ერი,
კვლავ დაიდგა დიდ წამების
მან გვირგვინი ნშეწიერი.

კვლავ ქვეყნისთვის დაიღვარა
წმინდა სისხლი წამებულის,
კვლავ დამარცხდა დიდი საქმე
ყოვლად მხსნელის სიყვარულის.

კვლავ ძირს დასცეს იგი მცნება,
ქვეყნის ხსნად მოვლინებული,
რომლისთვისა თითონ ღმერთი
იყო ტანჯულ და ჯვარცმული.

კვლავ შეფერხდა ისტორია,
განახლების შესდგნენ ძალნი,
და კვლავ დღესასწაულობენ
გამარჯვებულნი მტარვალნი.

29 მაისი, 1871 წ.

რა პაქეთით, რას ვშვრავოდიტ.
ანუ
საქართველოს ისტორია მემსხრამეზის საუკუნისა:

ერთხელ მე და პაპა-ჩემი
ერთს ადგილს შევიყარენით;
ჯერ, როგორც მოგეხსენებათ,
მრავალჯერ დავამთქნარევიტ.

მერე ვუთხარ:—პაპა-ჩემო!
უწინდელი რამ გვაუწყეთ:
რით ვიდიდეთ თავი ჩვენი,
სახელი რით მოვიხვეჭეთ?

მაგალითებრ, მაშინ, როცა
მიიწურა ქართლის ბედი,
როცა მოგვიკვდა ერეკლე,
ის ჩვენის ქვეყნის იქედი,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდიტ?
— შენი მტერი!.. პირლიადა
დავრჩით და ცას შევყუროდიტ.

მერე, როს მეფე გიორგი
დაჯდა შერყეულსა ტახტზედ,
შინ თვისტომნი აუჯანყდნენ,
წამოასხდნენ მტრადა თავზედ,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდიტ?
— ჩვენც ერთმანეთს გულმოდგინედ
ვწეწდიტ და ვიწეწებოდიტ.

მერე, როცა ემაგ წეწვიტ
მეფეს საქმე გავუჭირეთ
და ქვეყანას ერთგულობა
ჩვენი ურცხვად დავუძვირეთ,—

რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— რუსეთისკენ სახვეწნელად
გაწვრბოდით და გამოვრბოდით.

მერე, როცა საწყალ მეფემ
დაგვიყენა ლეკნი მცველად,
თვის ქონება სრულად დასდვა
ჩვენის ქვეყნის დასახსნელად,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— მადლიერნი მუთაქაზედ
ვიწექით და ვნებივრობდით.

მერე, როცა მოკვდა მეფე,
აიშალნენ მეფეთ ძენი
და ერთმანეთის შურითა
სულ ძირს დასცეს ქართლის ბქენი,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— ჩვენც ლამაზად სულყველასა
თვითო-თვითოდ ვლალატობდით.

მერე, როცა დაქსაქსულნი
უცხო ხალხმა ხელთა გვიგდო,
ქართველის ბედი ბურთსავითა
სათამაშოდ წინ გაიგდო,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— ჩვენც ყაბახზედ ვაჟკაცურად
ვჯირითობდით, ვბურთაობდით!

მერე, როცა გაგვიჰირდა
ყოფნა უცხოს ხალხის ხელში,
როს საშველად მოწვეულმა
წაგვიჰირა თოკი ყელში,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— მაშინ მიეხვდით, რომ ყველანი
ერთს ტაფაში ვიწვევდოდით.

შერე, როცა ამ წვა-დაგვამ
დღენი ჩვენნი მოგვაწბილა,
ტანჯვა ველარ ავიტანეთ,
სინიღისმაც გაგვამხილა,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— შერცხენილნი და დამწვარნი
აქა-იქა ვჩურჩულობდით.

შერე, როცა ეგ ჩურჩული
შეგვიტყვეს თუ შეგვამცნიეს,
როცა ცხვრისა ფარასავით
მოგვეკრიბეს და შეგვამწყვდიეს,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— ფერმიხდილნი ბეზლობაში
ერთმანეთს ვეჯიბრებოდით.

შერე, როცა მაგ ბეზლობით
ზოგმა თავი გადვირჩინეთ,
ქვეყნისათვის ზრუნვა, ფიქრი,
ჩვენ თავიღამ ავიცდინეთ,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— მოვეყვეით და სიხარულით
ყოველ-დღე ვბედოვლათობდით.

შერე, როს ბედოვლათობით
საქმე ხელთ არ მოდიოდა,
რაც რამ გვექონდა სულ გავფლანგეთ,
არარა შემოგვდიოდა,—
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— ერთმანეთს უსინიღისოდ
მამულებს ვეცილებოდით.

შერე, როცა მაგ ცილობით
ერთმანეთი ჩვენ დავლუპეთ,
ერთმანეთის მტრობით ჩვენს სახლს
ცეცხლი ჩვენვე წაგუჟიდეთ, —

რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— ჰკვიანურად იმ ცეცხლის წინ
ვისხედით და ხელს ვითბობდით.

მერე, როს ხელთ სათბობადაც
ჩვენი სახლი აღარ ვარგდა,
როცა დიდი და პატარა
გალარიბდა, გალატაკდა, —
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— თვით შევსხედით მალლა თაროს,
დაბლა ყმებსა ტვინსა ვწოვდით.

მერე, როცა ეს ყმებიცა
ღროთა ბრუნვით ჩამოგვერთვნენ
და ცხოვრების ჩვენი წყარო
მაგ გზობითაც თითქო შესწყდნენ, —
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— მაგას, შვილო, ნუღარ მკითხავ...
ვტიროდით, ვიხოცებოდით!..

მერე, როცა მაგ ტირილით
ყმები აღარ დაგვიბრუნდა
და ყმებისა მოშორების
გულს ტკივილი დაგვიყუჩდა, —
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— რალაც ბანკი მოვიგონეთ
და მასზედ ვლაზლანდარობდით.

მერე, როს საშვილიშვილოს
ბანკს უმუხთლა თქვენში ერთმა:
ჩემთვის ბანკი რა ჰკვიაო,
არ მომცაო შვილი ღმერთმა, —
რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?
— „Наполеон“-ბა გვასწავლეო,
მთავრობას ვეხვეწებოდით.

შერე როცა... — კიდევ როცა!.. —

აქ გამიწყრა პაპა-ჩვენი:

— შემაწუხე ამდენ კითხვით,

„პოქოლუსტა“, დამეხსენი.

რა ვაკეთეთ? რას ვშვრებოდით?

მას ვშვრებოდით, რომ თქვენსავით

უსაქმოდ ვეხეტებოდით.

24 აგვისტო,
1871 წ.

ბედნიერი პრი

ჩვენისთანა ბედნიერი
განა არი სადმე ერი?!

მძიმე ყალბით,
ლამაზ ფალბით
მორთული და მშვენიერი;
უწყინარი,
უჩინარი,
ქედდრეკილი, მადლიერი;
უშფოთველი,
ქვემძრომელი,
რიგიანი წესიერი;
ყოვლად მთმენი,
ვით ჯორ-ცხენი,
ნახედნი და ღონიერი.

ჩვენისთანა ბედნიერი
განა არის სადმე ერი?!

ყველა უნჯი,
ყველა მუნჯი,
გულჩეილი და ღმობიერი;
თვალაბმული,
თავაკრული,
პირს ლაგამი ზომიერი;
ყველა ყრუი,
ყველა ცრუი,
ქკვადამჯდარი, გულხმეირი;
მცირე, დიდი,
ყველა ფლიდი,
ცუღლუტი და მანკიერი.

ჩვენისთანა ბედნიერი
განა არის სადმე ერი?!
მტვერწაყრილი,
თავდახრილი,
ყოვლად უქმი, უდიერი;
უზღუდონი,
გზამრუდონი,
არ გამტანი და ცბიერი;
მტრის არ მცნობი,
მოყვრის მგმობი,
გარეთ მხდალი, შინ ძლიერი;
არ რის მქონე,
არ რის მცოდნე,
უზრუნველი და მშიერი.

ჩვენისთანა ბედნიერი
კიდეც არის სადმე ერი?!

29 აგვისტო,
1871 წ.

პასუხის პასუხი

I

ჩვენ უჩინონი,
ჩვენ უჩინონი
თქვენ, ჩინიანთა, ბუზად გგონივართ.
იქილამ ვკნავით,
სად თქვენის მადლით
ხაფანგებ-ქვეშე დამწყვდეული ვართ.

ჩვენ ვვლეთ რუსეთი,
მაგრამ არც ერთი
ხელობა თქვენი არ გვისწავლია;
ჩვენი ქვეყანა,
მკვდარი თქვენგანა,
თქვენებრ ჩინებზედ არ გაგვიცვლია.

ლიბერალობა,
პატრიოტობა
სალანძლავ სიტყვად არ გაგვიხდია;
თქვენგან ჩაგრული,
დაბრმავებული
ერი ჯვრებზედ არ გაგვიყიდა.

ქვეყნისა ბედი
და ხსნის იმედი
თქვენებრ ხელში მჩვრად არ გაგვხდომია;
კაცის მხნეობა,
კაცის ზნეობა
თქვენებრ ჩინებით არ გვიზომია.

სარწმუნოება
და სათნოება
ფარისეულობად არ შეგვიქმნია,

თქვენი სლოკინი,
ხელთა ფოტინი
ღვთისადმი ლოცვად არ მიგვაჩნია.

როს მოვედით ჩვენ,
მსწრაფლ გიცანით თქვენ,
შორს დავიპირეთ თქვენი ანბანი:
რად ჰკვირობთ მასა,
რომ თქვენს ანბანსა
ვერ შევაჩვიეთ ვერვინ ჩვენგანი.

II

მითამ რად გიკვირთ,
რომ მალლა ვყვირით
მილიონებზედ და სხვაზედ არა!
თქვე ყოვლად ბრმანო!
თვით ოკეანო
ერთად თავმოყრილ წვეთით შემდგარა;

მაშ, რაღადა გვგმობთ,
ოდეს ჩვენ ვცდილობთ
ერთმანეთობით მილიონობას?
თქვე ნაცარმქექნო
და გულნამცეცნო,
აქაც ძირს უთხრით ღარიბთ ერთობას.

ვართ უღონონი,
უგზო-უკელონი
მით, რომ თქვენ ჰყრიხართ უქმად ჩვენშია,
ჩვენ მოკუნტულნი,
თქვენ გაბლინძულნი,
ვერა ვთავსდებით ერთმანეთშია.

III

იმით თამამობთ,
რომ ბეზლით გვწამობთ
ურჯულოებას, ღვთის უარყოფას?

ღმერთი არმობის,
ღმერთი ყალობის
არ ურწმენია ჩვენსა თაობას;

ღმერთი მზაკვრობის
და თვალთმაქცობის,
ღმერთი უქმობის უარუყვია,
ღმერთი ხარბობის
და მძარცველობის
თქვენთა მსგავსთათვის მათ დაუთმია.

ხოლო გვწამს ღმერთი,
უქმთა წარმწყმედი,
ტვირთბძიმეთა და მაშვრალთა მხსნელი,
ღმერთი ტანჯულთა,
ღმერთი ჩაგრულთა,
ღმერთი უძლურთა შემწყნარებელი;

ყოველთა ძმობის,
თანასწორობის
შოდღვრებისათვის ქვეყნად ჯვარცმული,
ძლიერთ დამბმელი,
უძლურთ ამხსნელი,
თქვენგვარ კაცთაგან გმობილ-დევნული;

ორგულობისა,
ორპირობისა
ძირსა დამცემი და დამთრგუნველი,
ფარისეველთა,
სადუკეველთა
გამაკიცხველი და გამდევნელი.

მან კუბოს მორთულს,
შიგ სიმყრალით სრულს,
თქვენებრი კაცი არ დაადარა?!
ზაკვით საესენო,
აგმორწმუნენო,
ის თქვენ სიტყვით გწამთ და საქმით არა.

IV

მტერობა ენის
 არს მტრობა ქვეყნის —
 მაგ აზრისა ვართ თანახმა ჩვენა,
 მაგრამა გმობა,
 ენისა მტრობა
 ბრალად ვის დაედვათ, ჩვენა თუ თქვენა?

ეხლა რომ ბლავით,
 თქვენ არ იყავით
 ენის პატრონად ჩვენზე უწინა?!
 ჩვენ ძუძუს ეწოვდით,
 როცა თქვენ ჰგმობდით
 ენას და ხალხსაც — გარეთ თუ შინა.

ის არ ხართ თქვენა,
 რომ ღვიძლი ენა
 ბძანებით დასთმეთ აღმოსაქვეთად?!
 შიშით — არც კარში
 და აღარც სახლში
 მას აღარ ხმარობთ თქვენდა სარცხვენად...

ენა მაღალი,
 მის სიღრმე, ძალი,
 ჩვენგან კი არა, თქვენგან წამხდარა;
 პირველ თქვენგანმა,
 იმა ბედშავმა,
 მას მკვდრის სუდარი გადააფარა.

V

ენა მდიდარი,
 თქვენს ხელში მკვდარი,
 ჩვენ მიგვიღია გასაცოცხლებლად,
 და ამასაც თქვენ
 ცოდვად გვითვლით ჩვენ,
 რაღა პირითა დახვალთ ამ ქვეყნად!

თქვენგან გმობილი,
თქვენგნით ლტოლვილი
ენა ჩვენს ქოხში ჩვენ შევაფარეთ;
კარგად თუ ავად,
ჩვენ მას ვინახავთ
და მის სიკვდილით არ გაგახარებთ.

გვიან თუ მალე,
ოდესა თუ ხვალე,
რაღ ანას ვცოდეთ, ის გასწორდება,
მაგრამ კი თქვენი
მრუდე საქმენი
ისევ ისევე მრუდელ დარჩება.

უგზოდ მელელნოზ,
უსწავლელნოო, —
ასეთმა ფურმა უნდა დაგეწიხლოს,
რომ ჩვენზედ ბევრსა
თვით იწველდესა, —
ვამ თქვენს ხელში ჩვენს საქართველოს!

ვინა ყრიხართო,
ვირები ხართო, —
მაგ თქვენს ზრდილობას ვით ეკადრება?
მაგრამ შოთამ სთქვა, —
რაღ აკოქაში სდგა,
აგიგე, თურმე, წარმოსდინდებო.

28 იანვარი,
1872 წ.

ჩემო კარგო ქვეყანავ, რაზედ მოგიწყენია!..
 აწმყო თუ არა გვწყალობს, მომავალი ჩვენია,
 თუმცა ძველნი დაგშორდნენ, ახალნი ხომ შენია...
 მათ ახალთ აღგიდგინონ შენ დიდების დღენია,
 ჩემო თვალის სინათლევ, რაზედ მოგიწყენია?

წვრილ-შვილნი წამოგესწრნენ ნაზარდნი, გულმტკიცები,
 მათის ზრუნვის საგანი შენ ხარ და შენ იქნები,
 არ გიმტყუნებენ შენა, თუ-კი მათ მდგნდები;
 მათის ღვაწლით შეგეჰმნეს სახე ბედით მთენია,
 ჩემო თვალის სინათლევ, რაზედ მოგიწყენია?

მათი გული შენისა ტრფობის ფართო ბუდეა,
 მათი გულთა ფიცარი შენი მტკიცე ზღუდეა...
 ვერ წაბილწავს მათს გრძნობას სიმუხთლე, სიმრუდეა!
 მათ თვის მკერდით შეჰმუსრონ მტერთა სიმაგრენია,
 ჩემო კარგო ქვეყანავ, მაშ, რად მოგიწყენია?

. 15 სექტემბერი ,
 1872 წ.

აღარც ნატვრა და აღარც იმედია!..
ყველა წარხდა... ვაი ესრეთ შთომილსა!
ვაი იმას, ვისაც ჩემებრ სცემია
გულს ისარი უიმედო ტრფობისა!..

ახ, რად გნახე შენ ჩემს საუბედუროდ?
რამან შეგქმნა ეგრე საესე სიკეთით?
ეჰა, გულო, ერთხელ დაწყნარებულო,
ერთხელ მკვდარო, რაღად აღსდექი მკვდრეთით?

მე მისი ვარ, ის კი არ არის ჩემი,
ის სხვას ასმევს ნეტარს ნეტარებისას;
სხვას თავს ეელის, სხვას შეჰხარის, სხვას ეტრფის,
მე კი ვწყველი ღღეს ჩემის გაჩენისას.

სად წარვიდე, ვის შევჩივლო, ვის ვუთხრა?
ვინ განმიღებს დახშულს კარსა ბედისას?
ვინა ჰკურნებს უკურნებელსა სენსა
სამუდამოდ წაწყმედილ იმედისას?

1877 წ.

ნუ, ნუ მაყვდარი, რომ ყოველს ჩვენგანს
ხელსა ვაწვდიდი მეგობრობისას,
რომ უარყოფდი ჩემთ მოძმეთ შორის
სულის სიმდაბლეს, შხამსა მტრობისას...

მე კაცთ სიკეთის მხურვალე რწმენა
ქირში თუ ლხინში წინ მიმიძლოდა...
გული, თრობილი მის წმინდა მადლით,
კეუის ცივს თათბირს ეურჩებოდა.

ნუ მეუბნები, რომ იგი იყო
უგუნურება და ცდომილება, —
ოღონდ კვლავ მომე: ის ცდომა მიჯობს,
ვიდრე უცდომი გამოცდილება!

დავკარგე იგი!.. აწ მის დამკარგავს
უმადლ, უნუგეშ მივის-ლა გული...
უმისოდ გული ცივია, ბნელი,
ვითა სადგური გაუქმებული.

ნეტა მას, ვისაც კი რწმენის შუქი
ერთხელ მაინცა გულსა ჰფენია!
უფრო ნეტა მას, ვისც სამარამდე
გულით რწმენილი გულსვე შთენია!

ნუ, ნუ მაყვდარი, რომ ყოველს ჩვენგანს
ხელსა ვაწვდიდი მეგობრობისას,
რომ უარყოფდი ჩემთ მოძმეთ შორის
სულის სიმდაბლეს, შხამსა მტრობისას!

ბაზალეთის ზგა

ბაზალეთისა ტბის ძირას
ოქროს აკვანი არისო,
და მის გარშემო, წყლის ქვეშე,
უცხო წალკოტი ჰყვავისო.

მწვანეა მუდამ წალკოტი,
არასდროს, თურმე, არ სჰკნება,
ქვეყნისა დროთა ტრიალსა
იგი არ ემორჩილება.

ვერ ერჩის, თურმე, მის მწვანეს
ვერც სიცხე, ვერცა ზამთარი,
და იმის მზიან ჩრდილებში
მუდამ გაზაფხული არი.

წალკოტის შუაგულშია
ის აკვანი ასვენია,
და ჯერ კაცთაგანს იქ ჩასვლა
არავის გაუბედნია.

მარტო ერთნი სირინოზნი
იმ აკვანს გარს ეხვევიან,
მარტო იგინი გრძნეულნი
დასტრფიან და დამღერიან...

ამბობენ — თამარ დედოფალს
ის აკვანი იქ ჩაუდგამს,
და ერს თვისთა ცრემლთ ნადენით
ტბა კარვად ზედ გადუხურავს.

ამას კი აღარ ამბობენ —
აკვანში ვინ ჩააწვინა,
ან თვით ერმა თვისი ცრემლი
ზედ ტბად რისთვის დაადინა...

იქნებ, აკვანში ის ყრმა წევს,
ვისიც არ ითქმის სახელი,
ვისაც დღე-და-ღამ ჰნატრულობს
ჩუმის ნატვრითა ქართველი?

თუ ესე არის, ნეტა მას,
ვაჟკაცსა სახელოვანსა,
ვისიცა ხელი პირველად
დასწვდებოდა იმა აკვანსა!

თუ ესე არის, ნეტა მას,
დედასა სახელდებულსა,
ვინც იმ ყრმას პირველ მიაწვდის
თვის ძუძუს მაღლით ცხებულსა!

14 ივლისი,
1883 წ.

კითხვა-პასუხი

კითხვა

კარგი რამა ხარ, ჩემო ქვეყანავ,
ლამაზად მორთულ და მოკაზმული;
მაგრამ რამდენადც მშვენიერი ხარ,
იმდენად უფრო მიკვდება გული.

გიმზერ და მზერა კვლავ სწყურიან თვალს,
გისმენ და სმენით ყური ვერ ჰძლება;
მაგრამ რამდენადც საყვარელი ხარ,
იმდენად უფრო გული მიკვდება.

რა დაგრჩენია კვლავ სანატრელი?
ღვთისგან რა არ გაქვს მომადლებული?
მაგრამ რამდენადც მაღლით სავსე ხარ,
იმდენად უფრო მიკვდება გული.

ვინ მოგმართოს შენ და წინ არ დახედეს
შენი სიმდიდრე, შენი უხვება;
მაგრამ რამდენადც მდიდარ-უხვი ხარ,
იმდენად უფრო გული მიკვდება.

მარქვი, რად არის იქ გულთა კდომა,
სად სიცოცხლეა გახარებული,
და რამდენადც შენ ცხოველ-მყოფელ ხარ —
იმდენად უფრო რად კვდება გული?

პასუხი

— მე სამოთხე ვარ, და თქვენ კი, თქვენ კი...
ვაი, ძე ჩემი, ბედრკულ, უძლური!..
იქ თვით სამოთხე ჯოჯოხეთია,
სად თვის შხამს ანთხევს მტრობა და შური.

საყვარელი ვარ... ჩემს მზიან ჩრდილში
სიყვარულს უნდა თვის ტახტი ედგას, —
და, ვაი, იმის სანაცვლოდ თქვენ კი
ერთმანეთს აყრით კრულვას და წყევლას!

მადლით სავსე ვარ, და, ვაი, ჩემს შვილს
ეგ მადლი ჩემი ვერ უშენევია;
და ან იქ რა ჰქმნას თვით წმინდათ-წმინდამ,
მად ცოდვას მადლი დაუძლევია?

მე მდიდარი ვარ, და თქვენ კი, თქვენ კი...
ლუკმა-ნატრულნი ერთმანეთსა სჯამთ,
მე ტკბილ ცხოვრების წყაროსა გაწვდით,
და, ვაი, თქვენ კი ძმა ძმის სისხლსა სვამთ!.

იქ თვით სამოთხის წალკოტი, მდელი,
უდაბნო-დაა ურგებ-ურწყული,
სადაც არ აბნევს თვის წმინდა ნამსა
სული მართალი და წრფელი გული.

[1894 წ.]

ბელა მქალაქეპელი

(გოეტედან)

სალამო არის, სხივნი მზისანი
გარდმოიშალნენ მთისა მწვერვალზედ,
დაშვებულ მზისგან ჩრდილნი ხისანი
გადმოწვენ გრძალა დედამიწაზედ.
ყრუდ არის ველნი, ველურად ტყენი,
სრულად მდუმარებს მთა თუ ბარია,
შეჰფარებიან ბუდეს ფრინველნი
და ხმაურობა მთლად მიმწყდარია.
მხოლოდა ფიქვნი დიდის ხნისანი
ნელის ქართთა ძლივს ირხევიან,
ხავსით მოსილნი წვეტნი კლდისანი
ძირს გაშლილს ვაკეს გადმოსცქერიან.
ყრმაზედ მინდობილ უძლურ ხელითა,
ქართთა დაჰმუჭვნილ სამოსელითა,
უდაბურს ბილიკს შიშველის ფეხით,
ქეაყრილსა გზასა ბარბაცით, რყევით,
უსინათლო და მოხუცებული,
ვიდოდა ბედა ჩაფიქრებული.

გარნა ყრმამ თვალი მოჰკრა ტყეში ხილს...
დაიღალა თუ ბედას ატყუებს,—
„მოხუცო,—რქვა მან,—სვლა აღარ ძალმიძს,
ლონე აღარ აქვს დაღალულ მუხლებს...
ცოტას ვისვენებ და შენ, თუ გწადდეს,
უქადაგე ხალხს ღვთისა დიდება...
მადლობით უკვე მწყემსებმა გნახეს
და აგერ შენს გარს ხალხიც გროვდება,
აგერ წერილ-შვილით დედა-მამანი...
უთხარი იმათ სწავლა-მოძღვრება
ჯვარცმულის ღვთისა, ვინცა ტანჯვანი
ჩვენის ცოდვისთვის ნებით ინება.“

მსწრაფლ სასოებით, სიწმინდით, მადლით
 ჭამოუშუქდა სახე მოხუცსა
 და მოსკდა სიტყვა ღვარებრ მის ბაგით
 მთა-ბარს უდაბურს და უკაცურსა.
 ვითარცა წყარო, ქვათა ძარღვისა
 ამომხეთქი და გამაპობელი,
 ისე ნაკადი სიტყვის მალლისა
 მის ბაგით იყო გადმომდენელი.
 და ზეგარდამო შთაგონებითა,
 რალაც დიდებით, მოსვენებითა
 სიტყვა სიტყვაზე იყო მდინარი...
 უღმრთოდ მის მსგავსი სიტყვა არ არი!
 თითქო თვით ზეცა მის ნეტარებით
 გამოეცხადა მოხუცს იმ დროსა
 და უჭვდავების მშვენიერებით
 დაენახვა მას, უსინათლოსა.
 თოვლივით თეთრსა მის წვერს და თმასა
 მთისა ნიავი ჰშლიდა და სძრავდა,
 ცისკენ პირ-ექმნა მის გამქრალ თვალსა,
 თითქო სინათლე მხოლოდ იქ აქენდა.
 ჩაესვენა მზეც, ყვითლად მღვიმარე,
 ბინდის სიომა ტყე-ველს დაჰბერა,
 ამოკაშკაშდა ცაზედაც მთვარე
 და კლდენი ვერცხლის ფრადა დაჰფერა.
 ჰქადაგობს ბედა... და მოესმა ხმა,
 სიცილით, ხელ-კვრით ეუბნება ყრმა:
 „დროა, წავიდეთ... დაღამდა... კმარა,
 აღარვინ არის ეხლა შენს გარსა,
 ყველა წავიდა—დიდი, პატარა,
 დროა, გავუდგეთ ჩვენც ჩვენსა გზასა“.
 დადუმდა ბედა შეწუხებული,
 გზას განემართა თავჩალუნული;
 დადუმდა რა ის, კიდით კიღამდინ
 ქვანი მისძახდნენ პასუხად: „ამინ!“

23 აგვისტო, 1857 წ.
 პეტერბურგი.

სტიროდეთ!

ებრაული მელოდია

(ბაირონიდან)

ოხ, სტიროდეთ მათ, ვინცა სტირიან
შდინარეებზედ ბაბილონისა,
მათ, ვისც ტაძარნი ნანგრევ არიან...
ვისიც მამული სამშობლოსა
არარა არს რა, გარდა სიზმრისა!
სტიროდეთ მსხვერულს იუდის ჩანგსა!
სტიროდეთ... სადაც ღმერთი იმ მტირალთ
იმყოფებოდა, აწ იმ ალაგსა
არიან—ვისაც ღმერთი არა ჰყავთ...
რომელ წყაროში დიდ ისრაილი
დაიბანს თვის ფეხთ აღსისხლებულთა?
როს იგალობებს კვლავცა სიონი
ღრმა სიტკბოებით ხმათ აღვსებულთა?
ან მელოდია როს კვლავ იუდის
გამოაცოცხლებს ისევ იმ გულთა,
რომელნიც სძგერდნენ მის ციურ ხმისთვის?
ტომო, ფეხითა—სვლით მოწყლულითა,
ტომო, გულითა დაღალულითა,
ვით აღფრინდები სამშვიდო ადგილს?..
მელას აქვს ხერელი და თვის ბუდე—ჩიტს,
კაცსა—სამშობლო, და ისრაილსა—
არარა, გარდა თვის საფლავისა!

23 თებრევალი, 1858 წ.

პეტერბურგი.

წინასწარმეტყველი

(პუშკინიდან)

რა დავდიოდი ბნელ უდაბნოსა,
სასულიერო წყურვილი მწვავედა,
და სერაფიმი ჯვარედინ გზასა
მე ექვსფრთიანი გამომეცხადა.
თითებით მჩატიტ, ვითა სიზმარნი,
ჩემსა თვალებსა შეეხო ისა:
განმეხსნეს წინა-მხედველნი თვალნი,
ვით შეშინებულს დედა-არწივსა.
მერეთ ჩემთა ყურთ შეეხო ისა,—
ბგერით, გუგუნით აღმევსნენ ყურნი,
და მსწრაფლ მომესმა მე თრთოლა ცისა,
ანგელოზების ფრენა ციურნი,
აღმოცენება ველზედ ვაზისა
და ზღვის ქვემოძრომთა წყლის ქვეშე დენა;
ჩემთა ბაგეთა შეეხო ისა
და ამომგლიჯა ცოდვილი ენა,
ენა ბოროტი, უქმი მეტყველი,
და ბრძენ გველასა მე საქენჯნელი
დალოცვილ ხელით შთამიდგა მანა
ჩემ გასისხლებულ ბაგეთა შინა.
მერმე განმიპო მკერდი მახვილით
და აღმოიღო მთრთოლარე გული,
და ნაღვერდული ცეცხლის ალივით
შთადვა ღია მკერდს მან ანთებული.
და, როგორც მკვდარი, უდაბნოს ვიწექ
და აღმიძახა უფლის ხმამ: „აღსდექ,
წინასწარ-მეტყვო! სკვრეტდე, ისმენდე,
ჩემის ნებითა აღივსებოდე
და, მოივლიდე რა ხმელთ და ზღვათა,—
სიტყვითა გულებს უნთებდე კაცთა!..“

23 ივლისი, 1858 წ. ტიარლვეო.

* * *

(მიბაძვა ჰეინესი)

მეცა მქონია კარგი მამული!..
თურმე, სუფევდა იქ სიყვარული,
თურმე, იქ ჰფერენდა ბედი მღიმარი,—
ეხლა კია ეს მარტო სიზმარი!

თურმე, იქაცა ბრწყინადნენ დღენი,
იქაც სცხოვრობდნენ ერთგულნი ძენი,
ღია ჰქონიათ მაშინ ცის კარი,—
ეხლა კია ეს მარტო სიზმარი!

19 იანვარი, 1859 წ.
პეტერბურგი.

წინასწარმეტყველი

(ლერმონტოვიდან)

მას აქეთ, რაც მან, ვინც მეფობს ცაში,
მომცა მე სიბრძნე წინასწარმეტყველის,
გკითხულობ ხოლმე კაცისა თვალში
წერილსა ცოდვის და ბოროტების.

აღმართე სიტყვა საქადაგებლად
სიმაართისა და სიყვარულისა,
ყოველ ჩემ მოძმემ შეუბრალებლად
შმაგად დამიწყო მე სროლა ქვისა.

თავს წავიყარე ნაცარი, ფერფლი,
ქალაქით გლაზა გავეარდი შორსა,
და, აჰა, ეცხოვრობ, როგორც ფრინველი,
უფლის საზრდოთი მე უდაბნოსა.

იქ ღვთისა აღთქმას რა ასრულებენ,
მმონებენ არსნი მე მიწიერნი,
თვით ვარსკვლავნიც კი მე მმორჩილებენ,
სხივით მხიარულ მოთამაშენი.

და როს გავიელი ხმოვან ქალაქთა
და ვეშურები ჩემ გზას სიფრთხილით,
მოხუცნი ხოლმე ეტყვიან ყრმათა
თავის-მომწონე ცბიერ ღიმილით:

„უყურეთ! აი მაგალითი თქვენ!
ეგ ამაყია, ჩვენთან ვერ სცხოვრობს;
სულელს უნდოდა დავერწმუნეთ ჩვენ,
რომ მის ბაგითა ღმერთი მეტყველობს!“

■უყურეთ, შეილნო, ემაგ ბედშავსა,
რა პირქუშია, მოუსვენარი,
უყურეთ, რა-რიგ შიშველი არი,
რა-რიგადა სძულთ იგი ყველასა!..“

4 აგვისტო, 1860 წ.
პავლოვსკი.

*
* *

(ანდრე შენიედან)

ზღვათა მფლობელის ვენეციის ზღუდეთა თანა,
ლამის ციმციმში უდარდელი გონდოლიერი
ნავსა აბრძოლებს კიდის პირ-პირ ლაქვარდ წყალთანა,
რინალდოს, ტანკრედს, ერმინიას ჰმღერს ბედნიერი.

თვისი სიმღერა იმას უყვარს, უფასოდ ჰმღერის,
ზრუნვას და შიშსა განკიცხვისას იგი არა სცნობს,
არცა დიდებას, არც სახელსა იგი არ ელის
და დამლუპველთა ზვირთთა-ზედა მღერით გზას იტკბობს..

მეც მისებრ ვმღერი უანგაროდ, შეუშინებლად,
და ხმანი, ჩემგან მოგონილნი, ხვედრს მიტკბილებენ
ცხოვრების ზღვაზედ, სად გრიგალნი შეუბრალებლად
მშფოთვარე ზვირთთა-ზედა ჩემს ნავს ატრიალებენ....

1861 წ.

იკლანდიისალში

(ტომას მურიდან)

არ დაგივიწყებ, არა, არა!.. ვიდრე ჰფეთქს გული,
ვიდრე მიდგია ძარღვში სისხლი და პირში სული!
ვიდრე სიცოცხლის ჩემის ძაფი სრულ არ გაწყდება,
შენი, სამშობლოვ, უბედურო, ხსოვნა მექნება.

ჰოი, ტანჯულო! მაგ მწუხარის სახით შენითა,
უიმედობის წყლულით გულში, თვალში ცრემლითა,
შენ უტკბესი ხარ ჩემთვის ყოველ იმა ქვეყნებზე,
თავისუფლების რომელთ ათბობს მშვენიერი მზე.

შენ რომ, ვიშ, ტურფავ, იქმნე ისე ძლიერ, მორკმული,
თავისუფალი, ბედნიერი და დიდებული,
როგორც ოცნებით დღე და ღამე მე მენატრები,
რა-რიგ ამაყის სიხარულით თავს მოგველები!
თუმცა დიდების სვითა შენით მე დავსტკებოდი,
მაგრამ მაშინაც მეტად მე ვერ მეყვარებოდი,
ვით მიყვარხარ. დღეს, სევდიანი, მკმუნვარ-მწუხარე,
გულდაკოდილი, მოღრუბლული და მგლოვიარე.

დე, დაგითრგუნოს მტერმა შენმა თავისუფლება,
დე, დაგდვას კისრად მძიმე ხუნდი, მძიმე კირთება!
ხოლო რაც უფრო მწუხარედა ჩვენ-წინ იქნები,
მით უფრო მეტის გულის-წვითა შენ გვეყვარები.
ვით არ აღვენთვის სიყვარულით შენდამი ჩვენა,
როს—ვითა თვის შვილთ ფელიქვანი—გვაწოვებ შენა
შენსა უბიწო წმინდა სისხლსა, რომელიც არი
მწვავის ტკივილით შენის წყლულით გადმომდინარი.

5 თებერვალი, 1872 წ.

ზოგადი

პ რ ო ლ ი

(ვუბღვნი იჲ. პოლტარაჲცის ღა ილია წინამძღვრისჲცის)

„რა ვარდმან მისი ყვაეილი გაახმოს, დამჰკნაროსა,
იგი წავა და სხვა მოვა ტურფასა საბაღნაროსა“.

რ უ ს თ ა გ ე ლ ი.

1

აღმობრწყინდა მზე დიდებულადა
და გაანათლა ქვეყანა ბნელი,
კავკასის მთების წვერთა მაღალთა
ზედ გადაჰფინა ოქროს ნათელი.
აღმოჩნდა მთების ზემოთ მყინვარი,
ცისა და ჭვეწყნის შუა დაკიდულ,
იგივე ზვიადი, იგივე მძვინვარი,
იგივე დიდებულ და დადუმებულ.
ქვესკნელთ ძალთაგან იგი მთა მდგრად
ცის გასარღვევად აღმოზიდულა,
მაგრამ მის სრბოლა ცაში უეცრად
თითქო განგებით შეყენებულა.
მისი ყინულით ნაკვეთი თავი
მოირთო მზისა ოქროს სხივებით,
ქვეყანას მშიშარს მის ფრთეთა ზვავი
დასცქერის რისხვით და მუქარებით,
თითქო ელისო განკითხვის დღესა,
რომ იგრილოს, წამოიქუხოს,
ხმელეთს დაეცეს, მერმეთ ქვესკნელსა,
თვითც დაიღუპოს, ისიც დაღუპოს.

II

მაგრამ ისეთი მშვიდი, ნარნარი
 იყო იმ დღისა ღამაში დილა,
 რომ თვით მყინვარის რისხვა და ზარი
 იმ დღის მადლსა დაემორჩილა.
 ქვეყანაც იყო დადუმებული,
 თითქო ღუმლით ყურს უგდებს ცასა, —
 და ცაც უღრუბლო და მხიარული
 გადმოაფენდა მადლს ქვეყანასა.
 ხოლო კი ჩემი უნდო გონება
 არ მოიხიბლა იმ დილითაცა...
 „ნუ გჯერსო, — მითხრა, — ეს მყუდროება,
 „სტყუისო ზეცაც და ქვეყანაცა!
 „ამგვარი დილა ქვეყანას ბედრკულს
 „ბევრჯერ სხვა დროსაც გასთენებია,
 „მაგრამ არც ერთხელ მის გულსა ვნებულს
 „მადლი ცისა არ მიჰკარებია.
 „სულ ტყუილია, რასაც ეხლა ჰგრძნობ...
 „ქვეყნის დრტვინვაა დაუძინარი, —
 „ღრმად ჩააკვირდი მის ღუმელს და სცნობ, —
 „თვით მაგ ღუმელში რა წყევლაც არი!..“

III

ბოლოს კი დილის სიტკბოებამა
 მეც განმიფანტა ეჭვთა ღრუბელი
 და ყოვლად მხსნელმა სასოებამა
 მომცა ნუგეში მაცხოვრებელი.
 (ვსთქვი თუ: სადაც ცა ეგრე მჭვირვალეbs,
 ღამე ესეთის დილით თენდება,
 სადც მზის ნათელი ეგრე ბრწყინვალეbs,
 იქ ძალუძს კაცსაც ბედნიერება.)
 ამა ნუგეშით აღძრული სული
 აღმევსო ნელის სიხარულითა,
 ეჭვთაგან წინათ გვემული გული
 განცხოვლდა წმინდის სიყვარულითა;

გარდმომევილინა ყოვლად შემძლები
ქვეყნისა ამის სიკეთის რწმენა,
აღმიფრთოვანა მან ოცნებები
და განმიწმინდა ხედვა და სმენა.
თვალთ ჩემთ განშორდა თითქო სიბნელე
ხედვად უცნაურთ სახილველისა,
მოეხსნა ყურთა თითქო სიძნელე
სმენად ბუნების მეტყველებისა.
მეწვივნენ იგი უცხო ხილვანი,
სავსენი ღხენით, ნეტარებითა,—
რომელთაც წარაქვთ კაცთ გულისთქმანი
საიდუმლოების მაცდურებითა.

IV

და მომევილენა მე კაცი დიდი,
მყინვარზედ მდგომი მოხუცებული;
ვითა ქვეყანა — ისც იყო მშვიდი,
უძრავი, უხმო, დაფიქრებული.
მარჯვენა ხელით ეჩრდილნა თვალნი,
ყურადღებითა შორს გაჰყურებდა,
მის გარეშემო შევნოდნენ მთანი
და მათ ფეხთა ქვეშ თერგიც გაჰყუდდა.
თერგი მრისხანე, თერგი მბდღვინყარე
ქაფისა ზვირთთა მიაქანებდა,
ვით შმაგი ღომი დაჭრილი, ცხარე,
ჰრბოდა, ჰბლაოდა, მიღრიალებდა,
სქექდა და ჰქუხდა... კლდენი და მთანი
თვის მაშფოთარ შვილს გადმოჰყურებდნენ
და მის ბლავილთან მათი ყრუ ხმანი
ხეობაშია მგზავრს აშინებდნენ.
იქით, შორს, სჩანდნენ მინდორნი, ტყენი,
და იმათ შორის — არაგვიც ჩვენი...

V

ჩვენო არაგვო! რა რიგ მიყვარხარ!
ქართულის ცხოვრების მოწამედ შენ ხარ...

შენს კიდევბზედ ჩემი მამული
 იყო ერთ დროსა გამშვენებული!
 ჩემის ქვეყნისა დიდება ძველი
 შენს წმინდა თვალ-წინ აყვავებულა;
 მიყვარხარ მისთვის, რომე ქართველი
 აქ — შენს კიდევბზედ დაბადებულა.
 შენ ზვირთებ შორის ჩემის ქვეყნისა
 გრძელი მოთხრობა დამარხულია
 და წმინდა სისხლი ქართველებისა
 შენს კიდევბზედ გადასხმულია.
 იქ, სადაც შენსა ძლიერსა წყალსა
 შეურევ მღვრიეს და მღოვრსა მტკვარსა,
 იქ ერთხელ ქართველის სიცოცხლე ჰდუღდა,
 იქ მამულისთვის ქართველის ხმა ჰქუხდა.
 შენს ზვირთებს გაჰყვნენ საუკუნენი
 და საუკუნეთ — იგი ქართველნი...
 გულ-ხელთ დაკრფვით შენსა წმინდა წყალს
 რამდენჯერ ტანჯვით ვადევნებდი თვალს!..
 რას ვეძებდი მე? ჩემ ქვეყნის წარსულს,
 შენ-წინ. დალუბულს ჩემს ძველსა მამულს, —
 და მარტო სისხლი ჩემს თვალს დაღალულს
 აძლევდა ხოლმე გულსაკვდავ პასუხს.

VI

მაგრამ საკუთრად არცა არავმა,
 არც თერგმა, არც ტყემ და არცა მთამა
 არ მიიზიდა მოხუცის თვალი,
 მთილამ ამაყად გადმოიზიარალი, —
 სრულ საქართველო მოჩანდა შორსა...
 იგი მოხუცი მას დააცქერდა;
 ქვეყნის მარგალიტს, მაგა ობოლსა,
 სიყვარულითა იგი დამზერდა.
 საიღამა ხარ, რამ მოგაგლინა,
 ჰოი, საკვირველო კაცო, მითხარი?
 რათ დაგიგდია შენ შენი ბინა
 და ამა მთაზედ რისთვის ხარ მდგარი?

და, რა ვსთქვი ესა, მსწრაფლვე მომესმა
იმა მოხუცის დიდებული ხმა:

VII

„მარად და ყველგან, საქართველოვ, მე ვარ შენთანა!..
მე ვარო შენი თანამდევი, უკვდავი სული.
შენთა შვილთ სისხლით გული სრულად გარდამებანა,
ამ გულში მე მაქვს შენი აწმყო, შენი წარსული.
მეცა ეტანჯულვარ, ჰე, ბედრკულო, შენის ტანჯვითა,
შენისა ცრემლით თვალნი ჩემნი მიტირებია,
მეც წარტყვევნილვარ წარსულთ დღეთა შენთა ნატვრითა,
შენის აწმყოთი სული, გული დამწყლულებია.
წარვლილთა დღეთა შენთა მახსოვს დიდებულება,
ვიცი, რომ იყავ ერთხელ შენცა მორჩმულ-ძლიერი,
შენცა გფენია ქვეყნის მადლი — თავისუფლება,
მხლა აღგვილა ყველა ესე, ვითარცა მტვერი...
და ძესა შენსა დღეს არც კი სწამს შენი აღდგენა,
განწირულების შთასდგომია მას გულში წყლული,
მას დაჰკარგვია ტანჯვათ შორის შენდამი რწმენა
და დაუგდიხარ, ვით ტაძარი გაუქმებული.
ვიდრე ძე შენი არ გაიკვლევს ზოგად ცხოვრებას
და მცნების ნათლით ზე-აღზიდულ, ამაღლებული
ჰკვით არ განსჭვრიტავს საზოგადო ცხოვრების დენას,
იმ დრომდე იგი უიმედო, შეწუხებული,
უქმისა დრტვინვით, გულის-წვითა მწარე ცრემლს დაღვრის,
მაგრამ არ ირწმენს, წამებული, შენს აღდგენასა,
და იგი ცრემლი ურწმენობის, ეჭვის და ტანჯვის,
ჰღალადებს მხოლოდ ძისა შენის უძლურებასა.

VIII

„აქ არვის — დიდსა, თუ პატარასა —
ქვეყნის ტკივილით არ სტიკია გული,
დაჰვიწყებია, რომ ქვეყნად ცასა
ღვთად მოუცია მარტო მამული;
დაჰვიწყებია, რომ დიდი არი
ღვთისა წინაშე იგი ცხოვრება,

რომელიც ქვეყნის წვითა დაწვარი
ქვეყანასავე შეეწირება.

წმინდაა იგი, ვისაც ეღირსა
მამულისათვის თავის დადება!..
ნეტა იმ ვაჟაკს, ნეტა იმ გმირსა,
ის თავის ხალხში აღარ მოჰკედება. 3 13
მას განაცოცხლებს სიმღერა ხალხთა,
შორს საუკუნეთ ეტყვის მის სახელს,
და არა ერთხელ ჰაბუკთა ყრმათა
ხმლის ტარზედ ძლიერს აუთრთოლებს ხელს;
იმ სიმღერას რა ისმენს მხცოვანი,
სიბერის ჟამსა კვლავ მოიფონებს,
გმირის სიკვდილი სახელოვანი
ახლად ცხოვრებას მას მოანდომებს;
აკვანზედ ღვდა უმღერებს შვილსა
ტკბილისა ხმითა იმ სიმღერასა
და, თუ ინატრებს რასმეს მისთვისა, —
ინატრებს გმირის მის დიდებასა;
და უფრო ხშირად იმღერს ქალწული,
გმირს მოიგონებს და გამხნევდება, —
ყოველი იმღერს და სხვა მორკმული
გმირი იმ მღერით დაიბადება.

IX

„მაგრამ, ქართველნო, სად არის გმირი,
რომელსაც ვეძებ, რომლისთვისც ესტირი?
იგი აღარ გყავთ... მის მოედანი
ჯაგით აღვსილა, ვერანად კმნილა,
გმირის დამბადი დიდი საგანი
თქვენში სპობილა და წაწყმედილა.
გადასდგომიხართ თქვენ ქართველობას,
დაგინგრევიათ დიდი მამული, —
რალა დაჰბადავს თქვენში დიდს გრძნობას?
რითი ალტკინდეს ქველისთვის გული?
თქვენ გარს მადლითა სავსეს ბუნებას
შეუკრებნია ყოველიფერი,

რომ მისცეს თქვენში ზრდა დიდს ცხოვრებას,
ჰყოს იგი ძლიერ და ბედნიერი.

ქვეშ, ეს ქვეყანა, ხმელეთის თვალი,
დიდის სამოთხის კუთხე პატარა,
ქედმოდრეკილა ნალვლით საწყალი,
რომ მისი ტრფობა თქვენში შემწყდარა;
რომ დაგიგდიათ უმწედ, უნუგეშ,
თქვენის სიავეთ დაწყლულებულა,
თქვენგან გმობილი — უცხოს კალთის ქვეშ,
ვითა ობოლი, შეფარებულა.

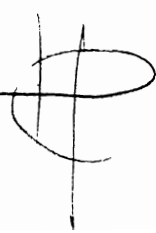
X

„ხოლო აქაც კი, ერდომილთ შორისა,
ღვთის ნაპერწკალი ზოგჯერა ჰკრთების,
ქვეყნის წარხდომას გული ზოგისა
შეებრძვის და არ ემორჩილების;
მაგრამა ლალეა, შური და მტრობა
იმ ზოგთა შორისც ღრმად ჩანერგულა,
ამა ჭირთაგან მათი მხნეობა
აღძვრისა უმაღ გაცუდებულა.
აგერ ორ-სამს კაცს რალაც უგრძენიათ,
ქვეყნისა სახსრად ერთად მოდიან,
ერთის საქმისთვის გაუღვიძნიათ
და ერთმანეთს კი არ ენდობიან.
ერთმანეთისა მათ სიკეთე ჰშურთ,
თუმც ერთისათვის თითქო იღწვიან;
თვით ამხობენ მას, რის აღდგენაც ჰსურთ,
თვით ჰშველიან მას, რასაც ებრძვიან.

XI

„აგერ უფალი და მისი მონა!
თრთოლით სასწორზედ ხარჯს უწონს ძნელსა
და, რა დასწორდა სასწორზედ წონა,
უფალი პინას ზედ ადგამს ფეხსა
და მით მის ხარჯსა ერთსა — ორად ჰხდის...
მონამ მწუხარედ გულს გაიღიმა,

უმწეობითა თავის ხარჯსა ჰზრდის
და საწყლის თვალთგან ცრემლმა იწვიმა.
მაგრამ ქვე არის ბატონის გული,
ვერ დაარბილებს მას შებრალება;
ვერა გაჰკურნოს მან მონის წყლული,
ვინც მონებას თვით ემორჩილება.
მონა ბედშავი, მონა საწყალი
სდგას, ევედრება მის თვალი შეებას,
და გულში ჰფიქრობს: ვიშ, ჩემი ბრალი!
რით შეეძლებ შვილთა ჩემთ გამოკვებას?
ვიშ, ჩემი ოფლი, მათთვის დაღვრილი,
ნაყოფი, იმა ოფლით გაზრდილი,
დღე-და-ღამ ჩემი უწყვეტი შრომა,
დარში, ავდარში ცის ქვეშე დგომა,
ვაი, ვაგლახი, ჰირნახულობა,
თმენა, ცდა, სიმხნე და უძილობა
მარტო ბატონის თვალსა ახარებს
და თქვენ, ცოლ-შვილო, კი არას გარგებს..
ვაიმე, ბედკრულს რაღა დამრჩება,
რომ გაეახარო ცოლ-შვილის თვალი?..
ვინა შრომობდა და ვინა ჰძღვება,
ღმერთო, სად არის აქ სამართალი?

XII

„შენში კაცისას გრძნობას არ ხედვენ,
დედას ძუძუდგან შვილსა აჰგლეჯენ,
ვინ იცის, სიღამაჲსად გაჰყდიან...
უწმინდურისა ხელითა სთხრიან
დედისა გულში უკეთესს გრძნობას,
ცოდვად უთვლიან შვილისა ტრფობას..
თუ ღმერთმა მისცა შენსა ასულსა
სილამაზე და მშვენიერება,—
მონავ ჩაგრულო, ვითამ შენს გულსა
სასიხარულოდ ეგე ექნება?!
ქალს წაგართმევენ, ქალს გაჰყდიან,
ნამუსს მოუკვლენ შეუბრალებლად

და წრფელსა გულში ღეარძლს ჩაასხმიან,
 გახდიან ყვავილს ფეხ-ქვეშ სათარევლად.
 უმანკო პირზე შენს ტურფას ქალსა
 გარყვნა დაასვამს საზარო დალსა...
 მას, რაც გიყვარდა, ნახავ დაცემულს,
 ნამუსწართმეულს და შეგინებულს!..
 პირს უკუ-იქცევ და შეძრწუნდები,
 ცრემლს მოინდომებ, და არ გექნება,
 წყველით, ვაებით მას განშორდები
 და ქალი შენი შენ შეგზარდება, —
 და მაშინ იტყვი: ნეტავი გველად,
 გველის წიწილად მე მომცემოდი,
 რომ ქვეყნის ქელვად, ქვეყნის სათარევლად
 შენ, შეილო ჩეო, არ გამხდომოდი.

XIII

„შრომისა შეილო, მძიმე უღელი
 ქვეყნის ცოდვისა შენ გაწევს კისრად,
 თუმცა ტვირთმძიმეთ შემწყნარებელი
 შენის დახსნისთვის ჯვარს ეცვა ქვეყნად;
 თუმცა ქვეყანას მისი მოძღვრება
 დღეს მარტო სიტყვით უქმით ჰრწმენია,
 მაგრამ ცხადად ჰხმობს მის წმინდა მცნება,
 რომ მყოობადი მარტო შენია.
 შრომა, აწ ქვეყნად ტყვედა პერობილი,
 მძარცველობის ქვეშ ჩაგრულ-ვნებულა,
 ხოლო რღვეულა მისი ბორკილი
 და დასამსხვრევლად გამზადებულა.
შრომისა ახსნა — ეგ არის ტვირთი
ძლევაშინილის ამ საუკუნის,
 კაცთა ღელვისა დიადი ზვირთი
 მაგ ახსნისათვის მედგრადა იბრძვის.
 ველარ განუძლებს ქვეყანა ძველი
 განახლებისა გრიგალის ქროლას,
 ველარ განუძლებს ქვეყნის მძარცველი
 ქეშმარიტებით აღძრულსა ბრძოლას, —

და დაიშხვრევა იგი ბორკილი
შემფერხებელი კაცთა ცხოვრების,
და ახალს ნერგზედ ახლად შობილი
ესე ქვეყანა კელავ აღყავადების.

XIV.

„შრომის სუფევა მოვა მაშინა
ქეშმარიტების მის ძლიერებით
და განმტკიცდება სოფელსა შინა
კაცთმოყვარების სახიერებით.
ყველასთვის იქმნეს იგი სუფევა
თანასწორადა ნიჭთა მფენელი:
მის მადლით წარწყმდეს ძარცვა და რბევა
და ერთგან სძოდეს ცხვარი და მგელი.
მაშინ უქმ სიტყვად არ იქნებიან
ძმობა, ერთობა, თავისუფლება,
ეკლის გვირგვინით აღარ ივლიან
კაცთმოყვარება და სათნოება.
აღლო აილო ქვეყანამ ძველმა,
რომ დღე-და-დღე მის წყობა ირღვევა,
და ამ ზვიადმა საუკუნემა
უნდა ჴეას იგი, შრომის სუფევა.
მაშინ, მაშვრალო, შენც განკაცდები,
წართმეულთ ნიჭთა კელავ მოიპოვებ,
სხვას ძირს არ დასწევ, თვით აღმაღლდები,
არც ვის ემონვი და არც იმონებ.
მაშინ ეგე ხმა შენის სიმღერის,
დაბლად ღუღუნნი დაღონებული,
მღერა, ვით კვნესა, საწყალის მეხრის,
შორი ხმა მწყემსის დაობლებული—
მხიარულ ხმებად გარდაგეცვლების
და შენს გუთანზედ გულით ღმობილი
იტყვი სიმღერას თავისუფლების.
ეგ სიმღერაა, ვით ლოცვა, ტკბილი!..
მინდორნი, ტყენი, ნახნავნი, ველნი
შენის ლხენითა განიხარებენ,

შენგან შემკულნი იგი ყოველნი
შენს ტკბილს სიმღერას ბანს გამოსცემენ.

XV

„აგერ დიდკაცი დარბაისელი
კმაყოფილების განცხრომაშია
მაშინ, როს მისი მოძმე საწყალი
სასოწარკვეთილ მონებაშია.
მოძმეთა ხსნისთვის თავისდადება
წმინდა ხვედრია მხოლოდა გმირთა,
და მას ვით შესძლებს თავმოყვარება,
რომელიც იმა დიდკაცთა სჭირთა?
ის რად ინდომებს ქვეყნისა ბედსა,
როს მასა შველის მის ბედკრულება?
რად შეებრძვის ის სიბოროტესა,
როს მეოხებით მისით თვით პრჩება?
აგერ ვაჰარიც ცბიერის ღიმით
მოძმეთ ატყუებს, რა ჰყიდის ნივთსა,
და ძმა მის მოკვდეს თუნდა შიმშილით,
უნაღვლოდ განვლის ცხოვრების ხიდსა.
აგერა მღვდელნიც—ერთა მამანი—
რომელთ ქრისტესგან ვალად სდებიათ
ამა ერისა სულის აღზრდანი,
რა-რიგ გულ-ხელი დაუკრებიან!
სად არის სიტყვა დიდის სწავლისა,
სიყვარულის და სამართალისა,
რომ მათ ბაგეთგან არ მომდინარებს
და ერს დაცემულს არ აღამაღლებს?
სად არის იგი, მლაღადებელი
ქვეყნის ხსნისათვის კეშმარიტება?
სად არის იგი, ბიწის მღევნელი
ჯვარცმულის ღმერთის მაღალი მცნება?„

XVI

„აგერ ტფილისიც!.. ყრმასაც და ბერსაც,
ქალსა—მახინჯსაც და მშვენიერსაც,

დიდსა, პატარას, თავადსა, გლეხსა,
 მე უხილავი ყურსა ვუგდებდი,
 მაგრამ კი, ვფიცავ ქართელის სახელსა,
 მათს აზრში აზრსა მე ვერ ვპოვებდი.
 ერთგზით შეჰხედავ და იქ ცხოვრება
 მართალ ცხოვრებად მოგეჩვენება:
 ჰლხინობენ კიდევ, კიდევ ჰხარობენ,
 ჰფიქრობენ, ჰგრძნობენ და ჰმოქმედობენ,
 ჰხედავ ფაცა-ფუცს და ყველგან ჟღივილს,
 უბედურ ცრემლთან ბედნიერს ღიმილს,—
 მაგრამ მათ ცრემლსა, ღიმილს თუ გრძნობას,
 კმუნვას, სიხარულს თუ მოქმედობას,
 ფრჩხილის ოდენიც არა აქვს აზრი
 და ყველა იგი თვალთმაქცი არი.
 ფუჟია იგი მისი ცხოვრება,
 უფერულია და ცალიერი,
 არც სიცოცხლეა, არც გემოვნება,
 არცა საგანი გულწარმტაცველი!
 იქ დღე ჰრბის დღესა, ვით ჰრბოდა გუშინ,
 ერთნაირად და უფერულადა,
 რისთვისც მაჰანი იღვწოდნენ უწინ—
 დღეს შვილთ არ უღირთ არც ერთ ფლურადა-
 გრძნობას—ოქროსა ფასად ჰყიდიან,
 მთავრის ღიმილზე—პატიოსნებას,
 და დაჟანგებულ ბორკილზე სცვლიან
 თავის მამულის თავისუფლებას.

XIV

„აგერა მცხეთაც—სავეანე გმირთა,
 დიდი აკლდამა დიდის ცხოვრების,
 სად პირველ ქართელის მორკმულთა შვილთა
 ღრმად ჩაურგეს ძირი თავისუფლების;
 სადაც ჰყვაოდა ხე ცხოვრებისა
 ქართელის გულიდან აღმოცენილი,
 და წყარო იგი წყაროდ შევებისა
 სჩქეფდა იმ გულით გარდმოდენილი;

სად ის ხე ნაძვის შის სუნნელისა
 ჰყვოდა ქართველის წყლულთა კურნებად
 და მის ქვეშ წყარო უკვდავებისა
 სცემდა იაზმას ერის ცხოვნებად;
 სად იმ ხის წმინდის ფოთოლი, ხილი
 საკვდავადც დაჭრილს ეკურნებოდა;
 სად იმა წყაროს წყლით გაბანილი ,
 ქართველის ტკივილი დაყუჩდებოდა.
 აწ აღარა სჩქევს წყარო ცხოველი,
 ხე ცხოვრებისაც იგი დამკნარა
 და იგი დედა-ქალაქი ვრცელი
 აწ სამიკიტნო დაბად გამხდარა.
 ნგრეულან მისნი დიდნი პალატნი,
 დიდი ცხოვრება მის დაცემულა,
 დღეს იმ ცხოვრების წმინდა ალაგნი
 პირუტყვთ ქელვითა შეგინებულა.

XVIII

„ქართველის სამკვიდროვ, ქვეყნის თვალად დაბადებულო,
 რამდენს ვაებას შენსა თავზედ გარდაუვლია!..
 ჯვარცნულის ღვთისთვის თვით ჯვარცმულო და წამებულო,
 ეკლესიას გზაზედ შენებრ სხვასა რომელს უვლია?
 სხვა რომელია, რომ ათასთ წელთ ბრძოლა მედგარი
 გამოველოს და სრულიად მტერად არ აღგვილიყოს?
 შენ ხარ, მარტო შენ!.. მაგალითი სხვა არსად არი,
 რომ სხვა ქვეყანას, სხვასა ერსა ეგ შესძლებიყოს.
 შენთა შვილთ გული შენთა მტერთა შეაკლეს ზედა,
 ორი-ათასის წლის ბრძოლაში მათ სისხლი ჰღვარეს,
 მაგრამ ამაყი თვისი თავი ქვეყანაზედა
 არავის წინა სამუდამოდ არ მოიხარეს.
 ორი რამ იყო, ღრისთვისაც ძე შენი იღვწოდა,—
 ბედმა უწყალომ სხვა საქმისთვის არ მოაცალა,—
 მამულისა და რჯულისათვის იგი იბრძოდა,
 ორივე დაიცვა, მაგრამ ყველა მათ ანაცვალა.

XIX

„თვალ-წინა მიდგა ის კირთების ბედშაენი დღენი,
როს შენ დაგიპყრო მაკედონის გმირის ლაშქარმა —
და შეგიჩაღა დიდ ცხოვრების სამკვიდრო ბჴენი
შენმა მოძულემ და მოლაღემ უცხო მთავარმა.
სძულდა ქვეყანა, რომელიცა მას ეპყრა ხელთა,
სძულდა თვით ერიც, მის სიკეთე, ნიჭიერება...
ვერა, ვერ ჰმართონ ვერსად ერი იმა მმართველთა,
ვისც არ აქეთ ერის სიყვარული და შეწყნარება.
ერის მზაგერელი, ქვეყნის მთხრელი იგი მმართველი
მთელს საქართველოს თვის ფერხთა ქვეშ მჩვარებ ჰქელვიდა. *20.*
ერის იმედის, სასოების, ნიჭის მმუსვრელი
თვით ერის ენას—მაგ ერის განძს—იგი სდევნიდა.
სძაგდა ყოველი, რაშიც იყო ერის ღირსება,
რაშიაც ერი თვისთა ნიჭთა იყო მსახველი,
რაშიაც იყო მის დიდება, პატიოსნება,
რისთვისაც დაშვრა მამა-პაპის გული და ხელი.
მას ჰმორჩილებდა ერი შენი მძულვარებითა,
დევნულების და კირთების ქვეშ ქედსა იხრიდა,
და მონებრივის თვალთმომქცევის კრძალულებითა
ზღვევისა წადილს გულდაკეტით დღე-და-ღამ ჰზრდიდა.

XX

„მოვიდა ის დღეც შურის-გებისა,
მტარვალს აღუდგა ქართველის ქველობა...
მართალი არის ხმალი ზღვევისა,
როს ხელს ჰკიდებს მას მამულის ტრფობა.
მახსოვს ფარნავაზ ჰაეროვანი,
გულმტკიენი შვილი ქვეყნისა...
მან იდგა თავსა სახელოვანი
ის დიდი საქმე შურისგებისა.
ერის და ქვეყნის შეურაცხყოფას
ველარ გაუძლო კაბუკმა გმირმა,
ველარ გაუძლო მტარვალთ ურცხვობას
იმა მამულის ამაცმა შვილმა.

გადგა და დასცა თავზარი მტერსა,
დაამხო პირქვე ყმობა, მონება,
და უცხოთ ხელთქვეშ დაჩაგრულს ერსა,
ვით მზე, ჰოჰფინა თავისუფლება,—
და შენ, ჰე, ქართლო, მტრისგან რღვეული
კვლავ შეგაერთა ერთის ცხოვრებით,
ქართველის სახელი დამცირებული
კვლავ შეჰმოსა მან პატიოსნებით.

XXI

„მას აქეთია, ქართლო, შენს შვილსა
არ ჩაუგია ქარქაშში ხმალი...
შენზედ მოიქცა ძველის ქვეყნისა
გაუმადლარი და ხარბი თვალი.
მას აქეთია ოთხ-კუთხიე მტერნი
შენს თავსა შენვე გეცილებოდნენ,
მაგრამ ვაჟკაცი შეილები შენნი
გულდაგულ მტერსა წინ უდგებოდნენ.
იყო დრო, როს შენს ძახილზედ, ხმაზედ
მამულის დროშა გაიჴლებოდა
და ჰაბუკტ რაზმი შენს მოწვევაზედ
მტრის დასახედრად მოგროვდებოდა.
იყო დრო, როცა შენის გულისთვის
თითონ სიკვდილსაც ღზინად ჰხადოდნენ
და თავდადებას მამულისათვის
ერთმანეთს ომში ეცილებოდნენ.
ეხლა რაღაა!.. გაჰქრნენ ის დღენი,
გაჰქრა იგიცა ძალ-გულოვნება
და საკვირველნი მამათ საქმენი
ეხლანდელ შენს შვილს არც აგონდება.

XXII—XXIII

.

XXIV

„წამხდარა ყველა, ის ღონე და ის ძლიერება,
მტერად გარდაქმნილა ახოვანი იგი ცხოვრება,

აწ იგი თითქო თვის დენაში შეყენებულა...
 ხოლო ოდესღაც მოდენილა თვის ფართო გზაზედ,
 ბევრჯერ უაგნოდ, ბევრჯერ აზრით აღელვებულა...
 ქართველის ტკივილი ყოველთვის კი სჩნევია მას ზედ.
 დენილა იგი ტანჯვით შორის და სიამეთა,
 ხან დაცემულა და მიმქრალა, ხან აღდგომილა,
 ხან შური, მტრობა, ერთურთ ლალვა სთხრიდა კიდეთა,
 რომელთ შორისაც ის ცხოვრება მძლავრი შობილა.
 მაშინ გათხრილნი ის კიდენი მთლად დარღვეულან,
 ძლიერნი ზვირთნი იმ ცხოვრების აღქაფებულნი
 სხვა-და-სხვა ტოტად გადმოსულან, გადაგდებულან,
 დაუნთქავთ შრომა წინაპართა სისხლითა რწყულნი.
 როდისღა ენახავ მშვენიერსა ამ ქვეყანასა
 თვისთა დიდების ნაშთსა ზედა კვლავცა აღმდგარსა,
 დროსთან დანთქმულსა სხვა-და-სხვათა კავშირთა ბრძოლას,
 ერთის ცხოვრების, ერთის სულის ძლიერსა ქროლას?
 როს ესე ტოტნი ერთ ცხვრების, ერთ-არსებისა,
 ეხლა გაყრილნი, ერთ მდნარედ შეერთდებიან?
 როს იგი ტომნი ცად მიღწეულ მძლავრ კავკასიისა
 ერთისა აზრით, ერთის ფიქრით განდიდდებიან?
 თავისუფლების მშვენიერის სხივთ მხურვალეობა
 როდის დაადნობს, დაჟანგებულს დიდ ხნის ბორკილსა
 და ქართველობა სიქადულად როდის ექნება
 ქვეყნის წინაშე ყოველ ქართველის ერთგულსა შვილსა?

XXV

ამ დროს ქუხილმა დაიგრილა,
 გრგვინვა დაიწყო მისმა ხმამ მთებში,
 ცაზედ ელვამა გაიპკრიალა
 და გაანათა მდინარე ხევში.
 — ცას გადაედვნენ შავნი ღრუბელნი, —
 ნისლში შთაცვიდნენ მთანი და ველნი;
 ქარმა დაჰღმუჟა ხევ-ხუვსა, მთებსა,
 ბუქი სვეტსავით აატრიალა,
 რისხვითა ჰგლეჯდა კლდესა და ღრესა,
 ზეაგმაც მაღლიდამ დაიგრაღა, —

ესე იგი...
 ხე,
 გოგონა.

და მყის ბუნების მშვიდი ღუმილი
 ბნელ ჯოჯოხეთად გადიქცოდა,
 წყალი და ცეცხლი, მეხი, ქუხილი
 ერთმანეთშია აირეოდა.
 მაშინ შევხედე მყინვარსა მძლავრსა...
 დიდხანს ვეძებდი იქ მოხუცს კაცსა,
 მაგრამ შავისა ღრუბლისა სისქეს) ო ო .
 ვერ გაატანა თვალმა უძლურმა...
 „ნუ თუ გათავდა ამით ხილვა ეს!“—
 შემომტირა მე მწუხარე გულმა.
 მცირეს ხანს შემდეგ გადიწმინდა ცა,
 გამოიღიმა ნათლად მთამაცა,
 და მზისა სხივით გაბრწყინებული
 კვლავ დავინახე მოხუცებული.
 ცისკენ აღეპყრნა თრთოლითა ხელნი
 და მოედრიკნა მუხლნი ძლიერნი...
 თურმე მოხუცი ის ჰლოცულობდა
 და ღმერთსა ესრეთ ევედრებოდა:

XXVI

„დედავ ღვთისაო! ეს ქვეყანა შენი ხვედრია...
 შენს მეოხებას ნუ მოაკლებ ამ ტანჯულს ხალხსა;
 საღმრთოდ მიიღე სისხლი, რომელ ამ ხალხს უღვრია,
 ჩაგრულთ სასოო, ნუ არიდებ მოწყალე თვალსა!
 რაცა ტანჯულა ეს ქვეყანა, ტანჯვად ეყოფა,
 მოეცი ძალი დავრდომილსა კვლავ აღდგომისა,
 სახელოვანი განუახლე წარსულთ ღღეთ ყოფა,
 ამა-პაპური სული, გული მოჰმადლე შეილსა.
 ძლიერო ღმერთო! შენთვის ბრძოდნენ ქართველისა ძენი,
 დასაბამითვე არ იციან—რა არს მშვიდობა,
 იკმარე საღმრთოდ მათ პატიჟნი და სისხლის ძღვენი,
 თუ რამ შეგცოდეს,—შეისყიდეს ტანჯვით შენდობა.
 მოჰმადლე ქართველს ქართველის ნდობა და სიყვარული
 და აღუღვიწიე მშვენიერი ესე მამული!..
 ჰოი, სახიერო! ცისარტყელა განავლე ცასა,
 რათა წარღვნისა მოლოდინი წარხოცო ხალხსა!..“

XXVII

მსწრაფლ გადმოეშო ცისა ლაქვარდსა
შვიდფეროვანი სარტყელი ცისა
და გადეფინა ჩემს ქვეყანასა
მახარობელად ტკბილ იმედისა.
ამენთო გრძნობა მაღლითა ცეცხლებრ,
ერთს ფიქრს მიეცა გულისთქმა ყველა,
და მაშინ ვიგრძენ, რომ მშვენი მისებრ
ჯერ არ შენახა მე ცისარტყელა.

26 იანვარი, 1859 წ., [პეტერბურგი].

(ბოლო რედაქცია 1872 წ.)

ქართლის ღელა

(სცენა მომავალ ცხოვრებიდან)

გაგვიძღვ, ბერო მინდიაგ,
მუხლი მაიბი მგლისაო,
გაიყოლე უმცროსნი,
ვისაც თავი აქვს ცდისაო.

ხ ა ლ ხ უ რ ი ს ი მ დ ე რ ა .

ვეძღვნი პეტრე ნაკაშიძეს

აჰა, იმ დროთგან ერთი სახე ამოღებული,
რომელნიც ერთად გვინატრია უცხოეთში ჩვენ,
რომელთ იმედო, ღვთიურ სხივით გაბრწყინებული,
დღესაც გულში გვაქვს მტკიცე რჯულად, ძმაო, მე და შენ.

მყობადს ავხადე ერთი კუთხე დიდის ფარდისა
და ეს ვიხილე,—მომიტევე მე სითამამე...
ეს არს ნაყოფი აწმყოსაგან შობილ დარდისა,—
ამით მამართლე, მიილე და ნუ გამკიცხავ მე.

* *

(სცენად არის ოთახი, რომლის ფანჯრებიც ქუჩას გადაჰყურებენ, ერთ
მხრივ ტახტზედ ლოგინში წვეს სნეული, ძალიან მისუსტებული და მო-
ხუცებული დედა)

ღელა

თუმცა სიცოცხლე სნეულთათვის წვალება არი,
შაგრამ, ჰე, ღმერთო, გმადლობ, ამ დღეს რომ შემასწარი,
და აქამომდე არ მოჰკვეთე ჩემი ცხოვრება:
ჩემი მამული, საქართველო, დღეს მიცოცხლდება!
ხალხი აზვირთდა, ხალხი აღსდგა, ხალხი მოქმედობს,
კასპიის ზღვიდამ შავ ზღვამდინა ერთს ფიქრსა ჰფიქრობს—
და ეგ ფიქრია მთელ კავკასიის თავისუფლება!..
დიდი ხალხი, როს ეს გრძნობა წინ წარუძღვება!

ერთი შვილი მყავს, საყვარელი და სანატრელი,
იგია მარტო თავის დედის ნუგეშმცემელი,
იგია ჩემი სიცოცხლე და სიხარული,
იმითი მიდგა უძლურს ტანში უძლური სული,
ჩემის სიბერის მისაყრდომად ისლა მშთენია,—
მაგრამ, მამულო, წაიყვანე, დღეს ის შენია...

(შეწუხებული ჩაფიქრდება და მცირეს ხანს შემდეგ იტყვის)

ის დღეა დღეს, რომ მამულს გუძღვნა ძის სიყვარული,
ან ძეს შეეწირო საყვარელი დიდი მამული...
ამ ორის გრძნობის ბრძოლა გულმა ვით გადიხადოს?
ძის სიყვარული თუ მამულის,—რომელი დასთმოს?..
ეჰა, ამ დღისთვის გაგიზარდე, მამულო, შვილი,
სიცოცხლე მივეც, რომ შეიძლოს შენთვის სიკვდილი...
დედისერთა მყავს, მაგრამ შენთვის მე მას ვშორდები.
ვინ იცის, შვილო, რომელს ველზედ მტრისგან მოჰკვდები?
დამტირებელი დედა ახლოს არ გეყოლება,
მის ცხარე ცრემლი სისხლიანს მკერდს არ გეპკურება,
დედისა ხელით ვერ შეიხვევ განგმირულს გულსა
და ეგრეთ შენს თავს მტლად დაუდებ შენსა მამულსა!..
შენს სიკვდილშია ჩემი ვაიც და ნეტარებაც,
მისთვის, რომ მე ვარ დედა შენიც და ქართველის დედაც:
ვით დედა შენი, იმ სიკვდილით შენით ვივარდებ,
ვით ქართველის დედა ვინეტრებ და ვისახელებ.

(ჩაფიქრდება და მცირეს ხანს შემდეგ)

თავისუფლებავე, შენ ხარ კაცთა ნავთსაყუდარი,
შენ ხარ ჩაგრულის, წვალებულის წმინდა საფარი,
შენ ხარ მშვიდობა და სიმართლე ამა ქვეყნისა,
შენ ხარ აღმზრდელი ღვთაებამდე კაცთ ბუნებისა.
მტარვალთა თქმითა ოდიოვე ხარ შენ აკრძალული,
ხე ცნობადისა, ედეჲს რგული, შენი ხე იყო;
მაგრამ სამოთხეც, ყოველისფრით აღსავსე, სრული,
პირველ კაცთათვის უშენოდა არარა იყო.
რა განიცადეს იმათ შენთა მადლთა უხვება,
მსწრაფლ აღგიარეს, ჰოი, ღმერთავე, თაყვანებითა,
მსწრაფლ მოგიპოვეს: ფასად მისცეს თვის უკვდავება
და სამოთხეც სთმეს სრულის მისის ნეტარებითა.

ეგრეთ ნაშოენი რად წაგვერთვი მესავთა შენთა?
 რაღად ჰღერის დღესაც შენთვის სისხლსა ადამიანი?
 რად შეიღებე კაცის სისხლით საშიშრად ჩვენდა
 და რისთვის დახვალ ამა ქვეყნად პირსისხლიანი?
 თვით ხარ მშვიდობა, უხვად მადლთა ქვეყნად მომუენი,
 მაგრამ სისხლით კი იკვლევს გზასა მძებნელი შენი!
 რად არ შენდება უსისხლოდა მისი ტაძარი,
 მისი, რომელიც თვით მშვიდობის ღვთაება არი?..

შვილი

(შემოდის გახარებული)

მოვიდა დიდ ხნის სანატრელი, დედავ, ამბავი:
 ჩვენი ქვეყანა, საქართველო, გაღვიძებულა,
 მთელი კავკასი, მტერზედ რისხვით აღმოქმნიანი,
 ერთისა აზრით, ერთის გრძნობით აღელვებულა.
 მომილოცნა!.. გაგვითენდა ძლივს ბნელი ღამე!..
 მაგრამ შენ სწუხხარ, თითქო ამ თქმით მე ვერ გაამე.

დედა

მე ვწუხვარ მარტო მასზედ, რომე ჩემს სიბერესა
 სანუგეშებლად მხოლოდ ერთი მოეცა შვილი,
 მე ვწუხვარ მასზედ, რომ ჩემს მამულს ამ ნეტარ დღესა
 მხოლოდლა ერთი შეაკვდება ჩემგან შობილი.
 ვაი, რომ ჩემის სიცოცხლისა მზე მაშინ ჩადის,
 როცა ამოდის ჩემის ქვეყნის მზეი დიადი!
 ვაი, რომ ბინდი დღეთა ჩემთა სიკვდილს მიქადის,
 როს ჩემის ხალხის დიდებისა სჩანს განთიადი!
 ამაზედ ვწუხარ... მაგრამ ამას რაღა ეშველოს?
 ღმერთს მარტო ერთს ვსთხოვ, მკვდარი დედა ძემ ასახელოს.

შვილი

როგორ? მეც მგზავნი საომრად, დედისერთასა,
 რომ თავი დავსდო მამულისა ჩვენის სახსნელად?

დედა

სულზედა დიდი ცოდვა უნდა ედვას დედასა,
 რომ შვილი ამ დროს არ გაჰგზავნოს ძმათა საშველად...

ღმერთმა გვაშოროს, შვილო ჩემო, იმა სირცხვილსა,
რომ შენ შინ იჯდე, ოდეს სხვანი იხოცებიან,
ვინც მამულისთვის არ იმეტებს თავისა შვილსა,
მას შვილი თვისი, ჩემო კარგო, არ ჰყვარებიან...
ვაჟეცად იყავ, — ჩემი თხოვნა არის მხოლოდ ეს.

შვილი

არას ღროს არა მყვარებიხარ ისე, როგორც ღღეს,
შენ, ღედა-ჩემო!.. რასაც მნუჟავ, აღვისრულდება...
შენგან შობილი შვილი განა მხდალად მოკვდება?!
(ისმის გარედგან ჯარების ხმაურობა, შვილი ფანჯარას მივარდება)

ღედა

(თავის-თავად)

არ იცი, შვილო, როგორ მიღირს მე ეს სიტყვები,
და ვერც შეიტყობ მაგას ჩემგან, ისე მოვკვდები...
იმ ღრომდე სულსა დანაშთენსა ღონეს მოვუკრებ,
ყიდრე საომრად, შვილო ჩემო, შენ გაგისტუმრებ,
რომე სიკვდილმა ჩემმა უცებ არ დაგაბრკოლოს, —
და მერე კი, ვგრძნობ: ბედი ჩემი მომიღებს ბოლოს.

(ისმის ჯარების სიმღერა ორ-პირად)

„ქართველო, ხელი ხმალს იკარ,
გათენდა ღღე ღიღებისა,
თოფ-იარაღი აისხი,
ღრო მოღის გამარჯვებისა.
მამულის დახსნის ღღე არის,
ქვეყანა გვნუჟავს შველასა,
თავისუფლების შოვნაი
სჯობს საშოვნელსა ყველასა.
მამულის დამხსნელს ვაჟეცაცის
ხმალი და გული სღომია,
ვაჟეცაცის გამომჩენელიც
მტერთან გულდაგულ ომია.
თავისუფლების მშოვნელი
ამ ქვეყნად მარტო თოფია,

შინ უღლით გაქნილს მშვიდობას
ოღში სისხლის ღვრა სჯობია!

მაშ, მამულს თავი შეესწიროთ
საშველად, გამოსახსნელად,
თუ მისთვის დავიხოცებით,
ჩვენ ის გვეყოფა სახელად.

ქართველო, ხელი ხმალს იკარ,
გათენდა დღე დიდებისა,
თოფ-იარაღი აისხი,
დრო მოდის გამარჯვებისა.“

(ჭუჩიდან ისმის დედაკაცების და სოფლის პატარა ბიჭების ძახილი:
„ჯარს გაუმარჯოს, ჯარს გაუმარჯოს“, ისმის კიჟინა და ხმაურობა)

დედა

(აღელვებული)

მიმიყვა, შვილო, დამანახვე ქვეყნისა მხსნელნი,
რომ მით დავიტებო დღენი ჩემნი უკანასკნელნი.

(ჩამოიყვანს ლოგინიდან, დედას შეუჯდება მხრებში და მიიყვანს
ფანჯარასთან)

შვილი

შეხე, დედილო, ამ განწირულ ყმაწვილკაცობას,
ისე მიდიან სასიკვდილოდ, როგორც დღეობას.

(დედა, რა დაინახავს ჯარს, ცრემლს ვერ იმაგრებს და სტირის)

შეხედე, ხალხი რა რიგ ლოცვით ჯარსა აცილებს,
დიდი, პატარა მხიარულობს, შენ რა გატირებს?

დედა

ღმერთმა კურთხევა დიდ საქმეში წინ წაგიმძღვაროთ!
ჩვენი კი, დედებმა, ღვთის წინ უნდა ცრემლები ვღვაროთ,
რომ ჩვენ შეგვასწროს, მამულისთვის თავდადებულნი
კიდევ გიხილოთ შინ მოსულნი, გამარჯვებულნი.
მიმიყვა შვილო ლოგინთანვე, მუხლი მეჭრება.

(შვილს დედა უკანვე მიჰყავს)

ვაიმე, შვილო, რამდენს დედა აუტირდება,
რომ ველარ ნახავს თავის შვილსა უკანვე მოსულს!..

შვილი

რა ვუყოთ, თუ კი სხვა გზით შველა არა აქვს მამულს!
(ამ დროს ერთი ცხენოსანი მოადგება ფანჯარას და გარედამ იძახის)

ცხენოსანი

კიაზო, წამო!.. რალას იცდი, გვიგვიანდება,
დრო საშუარია... ჩვენ ძმებს ჩენით მშველი აკლდება.

შვილი

აჰა, მოვდივარ! აბა, დედი, მოიეც გული!
ჩემგან—მეომარს, შენგან—შვილსა ითხოვს მამული.

(დედა გადებხვევა შვილს და გულზედ მიიკრავს)

მშვიდობით, დედი!.. შენ ჩემზედა ნუ დაღონდები,
ცოცხალი მოვალ, თუ არა და ისე მოვკვდები,
რომ ჩემს სიცოცხლეს ამჯობინო ჩემი სიკვდილი...
ნუ სტირი, დედი! გზადა ვდგევარ, დამლოცე შვილი.

დედა

ვაი შენს დედას!.. მოვიდა დრო განშორებისა
და გული მიმდის.. უძლურია გული დედისა...
მაგრამ ნუ სწუხხარ... გადამივლის... შვილო, მშორდები?!
ვაი თუ მოვკვდე და ვისგანლა დავიტირები?..

(სტირის და უფრო მაგრად გულზედ მიიკრავს შვილს. მერე უეცრად
ხელს ანებებს და ზარდაცემულსავეთ თვალში თვალს უყრის და მცირეს
ხაეს ამ ყოფით არის)

დედა

დედა არ გიყვარს, დედა შენი მოხუცებულ

შვილი

(გაოცებით)

მერე, რო მიყვარს?

დედა

(ძლივს ბედავს თქმას)

მასთან დარჩი!

შვილი

მერე, მამული?

დედა

(თითქო ეხლა გაახსენდაო)

მართლა, მამული!.. იგი უფრო საყვარელია,
მაშ, წადი, შვილო!.. ღმერთი იყოს შენი მხსნელია.
მაგრამ, ვიშ! მე რომ უშენოდა მარტო მოვკვდები,
ვილა დამმარხავს?.. წადი... წადი... ნუ გვიანდები.

შვილი

ეჰა, მამულო! შენის ტრფობის ძალსა ღვთიურსა
რა დაუდგება? კლდის სიმაგრეს აძლევ უძლურსა...
ოდეს შენდამი სიყვარული დაიძვრის გულში,
დედაც კი შვილის სიყვარულს ჰკლავს შენს სიყვარულში;
რა სხივოსანი შენი შუქი აღმოებრწყინდება
კაცისა გულში, ყველა გრძნობა მასშია ჰქრება,
ვითა მზის შუქში უმცირესი მნათობი ცისა,
ვითა ზღვაშია დაცემული წვეთი წვიმისა.
მშვიდობით, დედი! მეძნელება შენი დათმობა,
მაგრამ უფრორე ძნელი არის მამულის გმობა.

(შვილი გადის)

დედა

(ღონემიზილი გადიქცევა ლოგინზედ და სულთმოზრძავი ამბობს)

ვაიმე, შვილო!.. შენს წასვლასთან მიქრება ალი
ჩემის სიცოცხლის... უშენოდა ძნელია ყოფნა...
დიდ ხანს ებრძოდა შვილის ტრფობას მამულის ვალი,
ვალმა აჯობა, მაგრამ ძვირად დამიჯდა ჯობნა.
სულიც ამომდის... არ ყოფილა ძნელი სიკვდილი,
როცა შენ შენი აღასრულე... მამული... შვილი!..

(კვდება)

14 ივლისი, 1860 წ. პავლოვსკი

(ბოლო რედაქცია 16 მარტი, 1871 წ.)

რეპლანიჲ სუკათი
ანუ
ეპიკური ყაჩაღის სსოჲრაგბილაჲ
პოემა

მიეც გლახაკთა საჭურჭლე, ათავისუფლე მონები,
მიღწიან, მომიგონებენ, დამლოცვენ, მოვევონები.

შოთა რუსთაველი.

სამშობლოს ცასა ბნელად გაშლილი
მწუხრის ზეწარი გადაეფარა,—
და მთვარის შუქზედ მთებისა ჩრდილი
ალაზნის ველზედ წამოიხარა.
ლამის გუშაგი, მუდამ მკმუნავი
მთვარე მეფურად მძლავრად ვიდოდა,
მთებისა ყინვით ნაკვეთი თავი
იმის სხივებთან მუსაიფობდა.
შორნი მნათობნი მოკამყამენი
იმ მწუხარს ღამეს მხაარულობდნენ,
მღუმარს ქვეყანას, ვით საყვარელნი,
სხივებს ესროდნენ, ზედ დაჰხაროდნენ.
და იმ მნათობთა სხივის ალერსით
ველს მშვენიერსა ჩასძინებოდა,
მხოლოდ ნიაგი მთისა—მოლხენით
ტყეში ფოთლებთან ლაზლანდარობდა.
და ალაზანი შეუპოვარი
ჰჩიოდა, თითქო კაცს ემდუროდა,
მის ბუტბუტს მარტო მთაი მღუმარი
დაფიქრებული ყურს მიუპყრობდა.
ყველას ეძინა, დღით ჰფეთქაეს რაცა,
თითქო დაღლილა მიწაც და ცაცა!..
მხოლოდ კი ერთგან ურემი მძიმე
მიქრიალებდა, გზას აღვიძებდა,

და ნალელიანად მასზედ მეურმე
მწუხარს სიმღერას დაჰლულუნებდა.
ლულუნი იგი ჩამრჩენია გულს,
მწუხარე არის, ვით გლოვის ზარი,
მაგრამ თუ ნალველს მოჰბერს დაჩაგრულს,
უკუ-ჰყრის კიდევ ვით ღრუბელს ქარი.

მიდის ურემი და უეცრად
ვილატამ ტყრდამ ასკუპა ცხენი,
მოვარდა იგი ურემს მედგრადა,
მკმუნვარე სახის ამაყად მჩენი.

— ვერ მიმასწავლებ კუდი-გორის გზას?—

ჰკითხა თამამად მან მეურმესა.

— რატომ ვერ, ძამო! აგერ აიმ მთას

მარჯვნივ აუხვევ და გახეალ ზევსა,

ერთი საურმე გზა დაგიხედება;

იმ გზას დაადევ, წადი,—და როცა

ცხვირწამოწვდილი მთა შეგეყრება,

ის მთა იქნება კუდი-გორაცა.

იქ რა გინდა შენ?—ჰკითხა მან ბოლოს,

როს გაათავა გზისა სწავლება:—

იქ საფრთხე რამე არ დაგემართოს,

ბლაქიაშვილი იქ იმყოფება.

მე, როგორც ვხედავ, შენც კი გაქვს მკლავი,

ბევრს შენს ტოლს ბიჭა არ დაუვარდები,

მაგრამ მაინც თუ გებრალვის თავი—

ბლაქიაშვილს ნუ დაენახვები,

ნურც დაანახვებ შენს ქურანს ცხენსა,

თორემ ის ბიჭი განანებს ბევრსა!

მალთა, როგორც ხირიმის ტყვია,

და ტყვიასაგით დაუნდობელი;

თუ სისხლი ჰმართებს, ისა სჯობია,

შეარჩინო და აილო ხელი.

— შენ ფიქრი ნუ გაქვს!.. მეც იმას ვეძებ,

მეც მისებრ, ძამო, მილრინავს გული;

როგორც ის ცხოვრობს, ისე ვიცხოვრებ,

ამ დღედგან თავზედ ხელალებული!—

და, რა სთქვა ესა, მოხდენით ცხენი
მოსხლიტა უცეპ ლაზათიანმა;
გაფრინდა ცხენიც ვით შავარდენი,
და მის ფეხის ხმას ხმა მოსცა მთამა.

თითქო შენატრდა იმას მეურმე,
„ახ, ნეტავი შენ!“—წაიდუღუნა
და, გაიქნია რა თავი მერმე
შურით, ხარს შოლტი გაუტყლაშუნა,
და მერმე ისევ უფრო მწუხარედ
თვისი სიმღერა დაიდუღუნა.

კუდი-გორასთან ერთი ტყე არი,—
უწინ ყაჩაღის იყო საფარი,—
საშიში, ბნელი, გულდახურული,
შეუვალი და წამობურული.
იქა ცხოვრებდა ბლაჰიაშვილი
კაკო, ყაჩაღად გამოგარდნილი.

მთვარე ჩასული იყო დიდ ხნისა,
როცა იმ ტყეში, ერთ ხის ძირასა,
ფრთხილად ეძინა ბლაჰიაშვილსა,
ბედისგან მწარედ განაწირალსა.
მის შორი-ახლო ლამაზი ცხენი
კაზმ-მოუხდელი სძოვდა ბალახსა,
და მას ფოთოლნიც მოშრიალენი
ხშირად უფრთხოვდნენ მოსვენებასა.
უეცრად შეჰკრთა, აცქვიტა ყურნი,
თავი აიღო და გაიხედა;
მერე ტრიალით იწყო ფრუტუნი
და ერთს ალაგსა ზედ დააცქერდა;
დიდ ხანს უცქერდა და, რა მოესმა
თავისის მოძმის ცხენის ფეხის ხმა,
ვერ მოითმინა, დაიხვიხვინა
და პატრონს ძილი დააფრთხოვინა.
წამოხტა კაკო ლომივით ზეზე,
თოფი მოზიდა და შეაყენა
და, რა იხილა მხედარი ველზე,

შეპკიელა: „მიოხარ, ვინა ხარ შენა?
ჩისთვის მოსულხარ,—მოყვრად, თუ მტრადა?“

მხედარი

— მოყვრად, გულფიცხო, იყავ მშვიდადა.

კაკო

— თუ მოყვარე ხარ, მაშ გამარჯობა!
კეთილი იყოს ჩვენი გაცნობა.

მხედარი

— ამინ!.. შენ არ ხარ ბლაქიაშვილი?

კაკო

— დიად! გახლავარ!.. რა გნებაეს შენა?

მხედარი

— შენთან სიცოცხლე, შენთან სიკვდილი,
შენთან ყოფნა და შენთან დარჩენა.

კაკო

— მომწონს ეგ სიტყვა... შენც მომეწონე
და ამისთვისაც გენდობი შენა.

მხედარი

— გულს გული იცნობს და ღონეს—ღონე,
მენდე, გაგიყო კირი და ლხენა.

კაკო

— ხოშ-გელდი, ძამო!.. მე ვარ მდიდარი,
ამ ტყეში მართო მე მაქვს მეფობა;
გაშლითა არის ჩემი სახლ-კარი,
და ვერას მაკლებს აქამდინ მტრობა.
ყოველ ხის ძირას ჩემი სახლია,
სად მიღამდება, იქ მითენდება;
თუმცა ბევრი რამ მე აქ მაკლია,
შაგრამ აქ კირიც მიაღვილდება...

უსახლ-კარობა, შიში, შიმშილი,
 მარტოკა გდება მხეცვით ტყეში,
 ყურდღელსავითა ფხიზელი ძალი
 და იარაღი დღე-და-ღამ ხელში,—
 მართალია, ძმავე, კაცს მოსწყინდება
 ძუნწი ცხოვრება ეს დასაღონი,
 მაგრამ იქ ყველა გვიადვილდება,
 სადაც ჩვენვე ვართ ჩვენი ბატონი!..
 მე თანა მყვანან რკინისა ძმები:
 ჩემი სიათა, დამბაჩა, ხმალი...
 არც მიმტყუნებენ, არც ვემტყუნები,
 მინამ მაქვს მკლავი თავისუფალი.
 ეს ცხენიც, ძამო, ჩემთან შეზრდილა,
 მოუდრეკია როგორც რომ ჟინი;
 ჩემთან საფრთხეში ბევრჯერ ყოფილა,
 გამოუვლია კირი და ლხინი.
 ამათ მივანდე ჩემი ცხოვრება!
 არ აიყრიან გულსა ჩემზედა,
 და კაკოც ისე არ გაძუნწდება,
 რომ არ დააკედეს ერთგულებს ზედა..
 ჩემი სიმდიდრე აი ეს არი!..
 ჩემს სამეფოში არ არის გმობა,
 თუმცა ორგულთან ვარ დაუნდობარი,
 მაგრამ ერთგულთან მეც ვიცი ძმობა..
 ჩამოხედ, ბინას გაჩვენებ, წამო!
 ღარიბულადა მე დაგიხვდები,
 და ნუ დამძრახავ ყაჩაღსა, ძამო,
 თუ მასპინძლად ვერ მოგეწონები.
 მხედარი მყისვე გადმოხტა მარდად
 და წამოჰყარა აღვირი ცხენსა:
 ჩამოუჭიმა ყურები მაგრად
 და თვალზედ მხრუნველს უსვამდა ხელსა.
 მოჰხსნა ნაბადი, ჩაკრული უკან,
 ხურჯინიც სავეს გადმოიღო მან,
 მერე გადაჰკრა ხელი გაუაზრედ
 და მყის გაიგდო ცხენი ბალახზედ.

შემდეგ მოვიდა იგი სტუმარი,
კაკოს პირდაპირ დადგა მღუმარი.
მათ ერთმანეთი თვალთ გაზომეს,
და მოეწონნენ ორნივე ერთმანეთს.
მივიდნენ წყნარად და ხის ძირს დასხდნენ,
მღუმარედ იყვნენ ორნივე დიდ ხანად,
ერთმანეთს თითქო კიდევ სინჯავდნენ,
ბოლოს კი კაკომ უთხრა თამამად:
— ვიცი მე, ძამო, არ გამიწყრები
და არ დამძრახავ მეტ კითხვისთვინა:
მითხარ, საიღამ გემცნაურები?
ჩემთან მოსვლა რამ გაგაბედვინა?

მხედარი

— შენი გაცნობა არ არის ძნელი,
ამაზედ რაღა ვილაპარაკო,
შორს გავარდნილა შენი სახელი,
ბავშვმაც კი იცის, ვინ არის „კაკო“!
შენზედ მოუბნობს კაცი და ქალი,
ვისაც ენა აქვს, შენ ყველა გაქებს;
შენი ამბავი, ეხლა მართალი,
ზღაპრად მიუვა ჩვენს შვილიშვილებს.
შენზედ ამბობენ, რომ ხარ მამაცი,
გამოჰქცევიხარ უსამართლობას,
ამბობენ, თურმე გიყვარს გლეხკაცი,
ბარაქალა მაგ გულკეთილობას!..
რომ ბედში მყოფი შენ ძმად მიგაჩნდეს—
ეგ ვერაფერი სიყვარულია,
სიტყვა ის არის, კაცს ის უყვარდეს,—
ვინც ბედისაგან დაჩაგრულია!
მარტო არსენას, თუ გახსოვს შენა,
გლეხკაცი როგორც ძმა ჰყვარებია,
გლეხკაცის ბედი, ჭირი და ლხენა,
შვილსავეთ კალთით უტარებია!
აბა, კაციცა ისა ყოფილა
და ქულიც იმას, ძმავ, ჰხურებია!

ნეტავ იმ დედას, ვისგანც გაზრდილა
 და ვისაც ძუძუ უწოვებია!
 მისებრი შვილი, ბევრიც ინატროს,
 ეხლანდელ დედამ ველარ გაზარდოს...
 ჯერ არ მენახე, მაგრამ გიცნობდი,
 შენი ცხოვრება მენატრებოდა;
 შენთან წამოსვლას ბევრჯერ ვფიქრობდი,
 მაგრამ სახლ-კარი მენანებოდა,
 ბოლოს კი, ძამო, გამიწყრა ღმერთი,
 დამიტრიალდა უკუღმა ბედი!..
 ყური მომიგდე, გეტყვი ყველაფერს,
 რაც გადამკიდა მწუხარებამა,
 და როგორც, ერთ დროს ბედის მადლიერს,
 გზა დამიხლართა ბედისწერამა!
 მაშინ თორმეტის წლისა ვიყავი,
 როცა ბატონმა სახლს მომაშორა.
 წამსვე ძროხაში მე მიკრეს თავი,
 ჩემს სახლ-კარიდგან გამაგდეს შორა.
 ჯერ კი დავღონდი, დაჩაგრდა გული,
 ყოფნა უმშობლოდ მეძნელებოდა...
 სხვები ჰლხინობდნენ, და მე კი ლული
 ცრემლისა თვალზედ არა მშრებოდა.
 პატარა ჩემი ამხანაგები
 ჩემ გულჩვილობას იქ დასცინოდნენ,
 დავიწყებოდათ თავის დარდები,
 როცა ისინიც ჩემებრ სტიროდნენ!..
 მეც კი მრცხვეონდა ჩემის ცრემლისა,
 ჩემს ამხანაგებს გავექცევოდი.
 მივუჯდებოდი ერთ ბუჩქის ძირსა
 და იქ მარტოკა დიდხანს ვტიროდი.
 მაგრამ ღრუბელმა გადაიარა,
 თან გადიტანა ჩემი ნალველი;
 პატარა გულმა გამოიღარა
 და შეუბრუნა ნალველსა ხელი.
 ჩემს ყოფას მალე შევეჩვიე მე,
 კიდეც ვლხინობდი, კიდეც ვმღეროდი:

ჩემს სახლ-კარზედა არც დღე, არც ღამე
ალარ ვფიქრობდი, არ ვღონდებოდი.

ძამო! რა ტკბილად, რა უდარდელად
ჩემი დღეები იქ მიდიოდნენ!
არარა მქონდა იქ საფიქრელად,
ჩემი მოძმენი არ მაძალებდნენ.
ძროხას ვუვლიდით ჩვენ ერთგულადა,
გავიზიარეთ ყველამა საქმე,
და რიგ-რიგითა ყველა ძმურადა
ვყარაულობდით ძროხასა ღამე.
რაკი მთას იქით მზე დაწვებოდა
და გაუკვროდა ვარსკვლავი ცასა,
ჯაშოილი ძროხა მოგროვდებოდა
და დავიწყებდით ყველანი თვლასა.
და დავაბამდით რაკი ძროხასა,
ტყის პირს ერთს დიდ ცეცხლს გავაჩაღებდით
და მოვიტანდით ჩვენ ჩვენს საგზალსა,
ცეცხლსა გარშემო მოვუსხდებოდით.
ჩვენი ხუმრობა, მღერა, სიცილი,
ხეზედა მძინარ ფრინველს აფრთხოვდა:
მოგვერეოდა თუ მერე ძილი,
ერთი ჩვენგანი ზღაპარს იტყოდა.

რაკი ტრედის-ფრად ცა ინათებდა
და შორს ცისკარი კამკამს იწყობდა,
მეძროხე ვინმე დაგვიძახებდა
და დილის ტკბილსა ძილს დაგვიფრთხოვდა.
ავიშლებოდით, და ჩვენის ხმითა
მკვდარი მთა, ბარი გაცოცხლდებოდა,
და თავის ძროხას ყველა ზღაზვნითა
ასაშვებლად მიესეოდა.
ზოგი აქ მიდის თექა-მოსხმული
და მიიფშენეტავს ზარმაცად თვალსა,
სხვა იქ მიიმღერს დაღონებული
და ერეკება თავის ძროხასა;
და ერთს წუთს უკან ძროხა ბლავილით
გავიშლებოდა ფართო მინდორზედ,

და ჩვენ კი ხტომით, მღერით, ძახილით
მოვგროვდებოდით მთის ცივ წყაროზედ:
პირს დავიბანდით, ძილს დავიფრთხოვდით,
მთის წყაროს წყლითა გავგრილდებოდით,
ვხტოდით, ვიძახდით, ვლაზღანდარობდით
და ზეზეურად დავნაყრდებოდით;
მერე ვმართავდით თამაშობასა,
ხან ქვეს ვისროდით, ხან ბურთსა მალლა,
და შუადღისა გოლვისა ჟამსა
ჩამოვრეკავდით ძროხასა დაბლა;
ალაზანშია ვყრიდით ძროხასა,
თან ჩავევებოდით უკანაც ჩვენა...
ბევრიც სხვა ახსოვს ჩემ ბიჭობასა,
მაგრამ სად არის ეხლა ის ლხენა?!..
სალამოს ჟამზედ ისევ იმ-რიგად
ცეცხლსა ანთებულს მოვეუსხდებოდით
და ისევ ზღაპარს გლეხურს მორიგად
თითოსა მაინც ყველა ვიტყოდით.

ის ზღაპრები მე გულს მიღონებდნენ
და აქამდინა დამრჩნენ ხსოვნაში.
ძველებურს დროსა შემაყვარებდნენ
იმ ჩემ მხიარულ ყმაწვილობაში.
ეჰ, მარტო ერთი იმ ზღაპრებისა
ღვიძლ ღედასავით მე შემეთვისა!
ის მე ბევრს რასმე გულს ჩამძახებდა,
ხან მომალხენდა, ხან მალონებდა...
არსენა ჩვენი, ის მხნე არსენა,
ჩვენამდინ, ძამო, ზღაპრად მოსული,
ის იყო ჩემი ჯავრი და ლხენა,
ის იყო ჩემი გული და სული.

ეგრეთ გონება ხალისიანი
არსენას ამბით მე მეზრდებოდა:
მიყვარდა მე ის კეთილდღიანი
და არსენობა მენატრებოდა.
ეგრეთ მინდორზედ, ძმაო, ვყვავოდი
ჩემს ბიჭობაში შეუპოვარი.

ჩემს სახლ-კარზედა არა ვდარდობდი,
შინაურობის არ მქონდა ჯავრი!

მე ჯერეთ ვიყავ პაწაწკინტელა
და მადლიერი ჩემ კეთილ დღისა
და მე მეგონა, რომ ჩემებრ ყველა
მადლიერია თავის ბედისა.

მე მამა მყვანდა მხნე კაცი, მარჯვე,
დაუღლელი და ბეჯითი, გამრჯე:
თუმცა ხელმარტო ის ცოდვილობდა,
ჩვენ კაცებშია ბევრი არ სჯობდა,
იმ დალოცვილსა კერვინ ასწრობდა
ვერც ხვნას, ვერც თესვას და ვერცა მკასსა;
ღმერთიცა მართლა უხვად სწყალობდა
და წყალობითა უვსებდა სახლსა.

ეგრე იქნება მუდამ, მეგონა,
მადლიერად და უნადვლოდ მამა.
მაგრამ კი ბოლოს ის დააღონა,
მწარედ ჟმტყუენა ბედისწერამა...

შენც, ძამო, ვიცე, გაგიგონია,
ყმის ბედი რა-რიგ სწრაფად იცვლება!
თუ ყმასა გუშინ ბედი ჰქონია,
არ იჯერებს, რომ დღესაც ექნება.

ჩვენი წადილი, ჩვენი იმედი
ყოველთვის, ძამო, არის საფრთხეში,
გლებკაცის და ყმის ლიტონი ბედი
ვერა, ვერ გასძლებს ბატონის ბელში...

დრო გადიოდა და თან მოჰქონდა
მამი-ჩემისა უბედურობა,
მამა თან-და-თან მიბერდებოდა,
ბოლოს წაერთო საწყალს მხნეობა!..
თუმცა კი შერჩა წადილი ძველი,
შრომის სურვილი იმ უბედურსა,
მაგრამ არც ღონე და აღარც წელი
აღარ მოსდევდა დროგარდასრულსა.
საბრალო მამა ჰხედავდა ცხადად,
რომ რამდენადაც ღონე აკლდება,

ოჯახი უკან მიდის იმდენად
და სახლ-კარიცა სულ ელუპება.
იმ სიბერესთან იმ უბედურსა
ერთი სხვა ჭირიც ზედ გამოება
და შეეყარა საწყალს, უძლურსა
გამუდმებული ციებ-ცხელება.
ეგრეა, ძამო, გლეხკაცის ბედი,
ის უკუღმართი, უღმრთო წამწყმედი,
თუ ერთხელ ღერძი გაუბრუნდებდა,
სულ უკუღმართად დატრიალდება!

მაშინ შევიქენ მეც ოცის წლისა...
კვებნით არ ვიტყვი, ბევრს ჩემ ტოლს ეჯობდი;
კარგად შემეძლო მოვლა სახლისა,
თუ გულსმოდგინედ მივეშველოდი.
მაგრამ მე კიდევ ბატონსა ვყვანდი,
შინ არ მითხოვდა, არ მეშვებოდა,
მე იქ სხვისთვისა ჩემს თავს ელუპავდი,
შინ კი ოჯახი მელუპებოდა.

ერთხელ გამხდარი, გაყვითლებული,
ილაჯნაწყვეტი სნეულებითა,
საწყალი მამა მოხუცებული
იახლა ამ-გვარს უხამსსა ბატონს.

მხეცი რამ იყო ბატონი ჩვენი,
ერთი აჯამი, გულქვა, რეგვენი,
იმას კაცებრი გული არ ჰქონდა,
რომ მამა-ჩემი შეჰბრალებოდა.
რა გაეგარძელო, თავადის-შვილი
კარგი რა არის, ავი რა იყოს?!
და მამა-ჩემი გულმოწყვეტილი
იახლა ამ-გვარს უხამსსა ბატონს.

— შენი ჭირიმე, — უთხრა, — ბატონო,
სახლს ვერ გავუველ მე მარტოხელი...
დამითმე შვილი... არ დამაღონო,
არ დამილუპო ოჯახი ძველი.

ბატონი

— რაო, რას ბოდავ?

მამა

— შენს სადღეგრძელოდ
ოღონდ ზაქარა შინ დაითხოვე,
რომ უკან წასულს ოჯახს ეუშეველოთ,
და მერე თუნდა ჩიტის რძე გვთხოვე.
კულუხს, კოდის-პურს, გადასახადსა.
ერთი-ორადა მოგართმევთ შენა;
თუ დავაყენებთ ფეხზედ ოჯახსა,
არ გავექცევით სამსახურს ჩვენა..

ბატონი

— ეგ რომ არ იყოს, გაექცევოდი
შენ ჩემს სამსახურს, ჩემს ბრძანებასა?..
ქოფაკო!.. ნუთუ მაგას ჰფიქრობდი,
რომ მიბედავდი ემაგის თქმასა?

მამა

— არა მქონია მაგის ფიქრი მე,
შენი რისხვაცა არ გამიწყრება...
მაგრამ მიბძანე, შენი კირიმე,
რით გემსახურო, რაც არ მექნება?
ლმერთი ხომ ჰხედავს, მე დავსწეულდი,
ლონე, ილაჯი გამიწყდა სრულებ...
მარტო ვერას ვიქმ, მთლად დავუძლურდი,
თორემ ჩემს შვილზედ არ შეგაწუხებ.
მინამ შემეძლო—სახლს გინახავდი,
არც ლონე მშურდა და არცა ძალა,
დღე-და-ღამ ოფლსა მე ვიწურავდი,
მაგრამ ეხლა დრო გამომეცვალა;
აწ არაქათი გამიწყდა სრულად,
უდროდ დავბერდი, ჯანი წამერთო,
ველარა ~~მშველი~~ ოჯახს ერთგულად,
თუმცა კი მინდა, ხომ ჰხედავ, ლმერთო!
ოჯახი ეხლა მელუპება მე,
კაი ოჯახი, კაი სახლ-კარი!..

ნუ! ნუ დაღუპავ, შენი კვნესამე,
მინამ პატრონი ცოცხალი არი.
სიყრმით ჩამიკლავს მამულში თავი,
მანდ დამილლია ძარღვი და მკლავი,
გამომიზრდია ჩემის ოფლითა,
ვაი-ვაგლახით, წვით და დაგვითა.
მძიმე უღელი მე მიწვეია
ჩემის სახლ-კარის და ოჯახისთვის,
ამდენი ჯაფა გამიწვეია
ნუთუ, ბატონო, ამ შავის დღისთვის,
რომ უდროო-დროდ ადრე და მალე
მევე დავმარხო ჩემი გაზრდილი?
ნუ იქ მაგასა, შენ გენაცვალე,
ნუ მიზამ მაგას, დამითმე შვილი!

ბატონი

— მერე მე ძროხა ვის ჩავაბარო?
სადლა ვიშოვნი კარგ მეძროხესა?
ვერა, ვერ მოგცე შენი ზაქარო,
თუნდ სულ დაგენტქას ოჯახი დღესა!
ვერ უყურებთ ამ ქოფაკს, ჩერჩეტას!
მირჩევს, ჩემიო გერჩივნოს შენსას...
არა, „ერთი მაქვს—სჯობს ათასს მქონდეს“.

მამა

— მე ჩემი მომეც, შენ შენი გქონდეს
და შენს სახელსა მტლად დავედები.

ბატონი

— გამეცა, ვირო, ნუ მეღრიჯები!

მამა

— რომ გაგეცალო, ვისლა მივმართო,
ვინ მომაშველებს ხელს დაღუპვილსა!
მარტომ ოჯახი როგორ მოვმართო,
თუ არ დაძითმობ, ბატონო, შვილსა?
რა ვუყო, რა ვქნა, რა მეშველება,
მიბძანე, შენი კვნესამე, შენი!

ბატონი

— თუნდ სულიც გაგძვრეს, არ მენალღლება,
თავში ქვა იეც და ისა ჰქენი.

მამა

— შე დალოცვილო, ქვა ვიცე თავში,—
რა პასუხია, როგორ იქნება!..
ჩვენც ვურევივართ კაცებში, ხალხში,
ჭამა-სმა გვინდა, გვინდა ცხოვრება...

ბატონი

— სუ!.. შე ქოფაკო!.. გაიკმინდე ხმა!..
ხმა... კრინტი მეთქი!.. ძაღლო, თორემა
მე არ მიეხედავ მაგ შენს სიბერეს
და უკან ჩაგჭრი ჯოხით მაგ სიტყვებს...

მამა

როგორ თუ ჩამჩრი!.. კაცს შიმშილით მკლავ,
ცოცხალსა მმარხავ, ოჯახს მიღუპავ,
ბებერ-კაცს ლუკმა-პური უწყდება,
შვილსა შიმშილით მამა უკვდება,
შვილს შეუძლიან მამის დარჩენა,—
და ამის ნებას არ აძლევ შენა!..
მე ჩემს ღვიძლ შვილსა აღარ მანებებ,
რომ შემინახოს სიბერის დროსა,
მართალს სიტყვასაც არ მათქმევინებ,
ფუ, შენს სამართალს, შენს სამსჯავროსა!..“

ეს იყო, ძამო!.. ამ სიტყვებმა ჰქმნეს
შვილის და მამის უღმრთოდ წახდენა...
შენ მეტყვი, რომ არ უნდა ეთქვა ეს,
მაგრამ რა ექმნა, აბა სთქვი შენა?
ეხვეწებოდა განა ცოტასა
იმ სულწაწყმედილს საწყალი მამა!..
მაგრამ როგორც ცივს რკინას და ქვასა,
ვერ დაუღბო, ვერ, გული ხეწნამა.

ისც კაცი იყო... ვერ მოუთმინა
იმედგაწყვეტილ, მოკლულმა გულმა,
და, რაც შიგ ჰქონდა, სულ ათქმევინა,
უსამართლობამ წრიდამ გასულმა.

ჩიბუხის ტარით მამა-ჩემს მტრულად
ეცა ურჯულო ბატონი ჩვენი...

უნდა კი გითხრა, რომ მამა სრულად
არ გალახულა თავისი დღენი.

საწყალი იყო თავის-მომწონე,

სირცხვილმა გული გადმოუბრუნა...

თუმც აღარ ჰქონდა მკლავებში ღონე,

მაინც კი ხელი შემოუბრუნა.

როგორ თუ ხელი მომიბრუნაო,

„ბეჭო, როზგები! ბეჭო, როზგები!“

და მამა-ჩემსა მოხუცსა, ძმაო,

წამოეჭიდნენ მისივ მოძმები!..

როზგით მიცემეს მამა სნეული,

მამა მოხუცი, პატივს ჩვეული...

იმისი კენესა და მწუხარება

გულს მიკლავს ხოლმე, რო მაგონდება...

არც უღონობამ, არც სიგამხდრემ,

არც სიბერემ, არც თეთრმა წვერმა,

არც კაცის და არც ღვთის სამართალმა.

არ მიპატივეს ბებერი მამა!..

მაშინ იქ ვიდექე მე საცოდავი...“—

გულამომჯდარმა წაიდუღუნა,

მერე მდუმარემ მწუხარე თავი

ამოიკენესა და ძირს ჩაღუნა.

წამოხტა კაკო განრისხებული,

მას აერია სული და გული

და შეუტია მწყრალად ზაქროსა:

— შენ იქ იდექი, ამბობ, იმ დროსა.

და იქამდინა მიუშვი მტერი,

რომ აცემინე მამა ბებერი?!

მითხარ, დედალო, რას აკეთებდი,

რას გეუბნოდა გული იმ დროსა?

იქ რომ მდგარეყავ, ჩაგაძაღლებდი
ჯერ შენ და მერე იმ შენს ბატონსა...
რას უყურებდი? ნუთუ სეირსა,—
როგორ სწუწვნიდნენ მამა-შენს სისხლსა!..
ფუ, შენს ნამუსსა, მამა-შვილობას,
ფუ, შენს სახელსა, შენს ვაჟკაცობას!..
მამას გიკლავდნენ, არ იღებდი ხმას...
შენ იქ იდექი, გულით იძუნწე!
რა ოხრობასა აქნევდი მაგ ხმალს,
რომ ნაჭერ-ნაჭერ ხმლით არ აჭკუწე
სულწაწყმედილი შენი ბატონი!
ემავ შერცხვენილ ხმლისა პატრონი .
ჩემთან მოსვლასა როგორ ჰბედავდი?
ნუ მარცხვენ ყაჩაღს, გამეცა, წადი...
შენ, ძმავ, ყაჩაღად არ ვარგებულხარ,
შენ დედაკაცად დაბადებულხარ,
ფუ, მაგ კაცობას!

მხედარი

— კაკო, ნუ სწყრები!
კარგად არ იცნობ ჯერ ხომ ზაქროსა?
ჩემს ტოლს ბიჭს არც მე დავეუარდები,
არც ვავექცევი ხმალში კაკოსა.
ეგრე ადვილად ნუ არცხვენ ჩემს ხმალს
და იმის პატრონს ნუ ეძახი მხდალს.
ეგრე ნუ მძრაზავ... მომიგდე ყური:
მაშინ იქ ვიდექ მე უბედური...
მინამ ბატონი ხელითა სცემდა—
როგორცა ძაღლი ხორცსა ვიგლეჯდი...
„მოჰკალ“ რაღაცა ხმა მაძალებდა,
მაგრამ როგორღაც თავს ვიმაგრებდი.
მომეკლა, ვიცი მამას მოჰკლავდნენ,
მკვდარსა თუ ცოცხალს კბილით შესჰამდნენ,
ამის მიზეზი მე ვიქნებოდი,—
და არ მომეკლა, უღმრთოდ სტანჯავდნენ,
ეგრე ორ ცეცხლში ვიმყოფებოდი.
მაშინ კი, როცა წამომიქციეს

და მოხუცებულს როზგი დამიკრეს,—
თვალთ დამიბნელდა, ამენთო გული,
მივეარდი თოფსა გამწარებული,
მხრიდამ გადვიგდე მაშინვე თექა,
და, რო ყვიროდა: „დაჰკარ, დაჰკარი!“
მაშინ ჩემ თოფმაც გამოიჭეჭა
და შეუნგრია გულის-ფიცარი—
იმ ჩემს ბატონსა, ჩემს დამლუპველსა,
თავის-თავის და სხვის წამწყმედელსა.

კაკო

— შენი გამჩენის ჰირიმე, შენი!
ბიჭი ყოფილხარ, ხმლისა დამშვენი...
შენ დაგიკვებოს შენმა მშობელმა—
რომ იმის ძუძუ შენ შეგრგებია,
აი დალოცოს ის ქრისტე-ღმერთმა—
ვისაც შენებრი დაჰბადებია!
ძამო, გამჩენის შენის ჰირიმე,
რაც წელან გითხარ, ყველა დამითმე,
ლამის დამადნოს ჩემმა სირცხვილმა
და კაკომ შენ-წინ თავი დაიღოს.

მხედარი

— განა საქები არის, რომ შეილმა
თავისი მამის სისხლი აიღოს?
ამას იქმოდა ყოველი კაცი,
თუნდა მხდალი და თუნდა ვაჟკაცი.
ვით მეტი იყო წელან ძაგება,
ისე მეტია ეხლა ეგ ქება.
მაგრამ, ეჰ, კაკო!.. მე მაგ სიკვდილმა
გულის ჰრილობა არ გამიმრთელა;
მამის გულისთვის გაწირულ შვილმა,
მამას ვერაფრით ველარ უშველა.
მაშინ თავი არ მაგონდებოდა
და დაჰერისაც არ მეშინოდა..

მივეარდი მამას... უსულოდ ეგდო!
მუხლი მომეჭრა, ცეცხლი მომედო!
ის საწყალი სულ დალურჯებული
ეგდო უძრავად გაშეშებული!..
ვაიმე, მამა მე მომკდომიყო
როზგ-ქვეშა ზღმრთოდ, უზიარებლად!..
მაგრამ, ეჰ, ძმაო, რაც იყო,—იყო,
ჯოჯოხეთია მოსაგონებლად“.
და, რა სთქვა ესა, ზაქრო მწუხარედ
პირქვე დაეცა დადუმებული;
დიდ ხანსა ეგდო ეგრე მდუმარედ
გულში ვაების ცეცხლმოდებული.
ამ საწყალს შვილზედ კაკოც შეწუხდა,
ორივ წაიღო ერაბა ნალველმა..
ამ ორს გულში რა ბალღამიც დუღდა,
წარმოიდგინოს თითონ მკითხველმა.

11 დეკემბერი, 1860 წ.
პეტერბურგი.

მეფე ლიმიფრი თავადაპული

(გუბღენი თ. პეტრო ნაკაშიძეს)

უქმე დღე იყო, ტვირთმძიმეი და დამაშვრალი,
საყდრის წინ ჯგუფად ხალხი იდგა და ჰყაყანებდა;
იქავე ახლოს, ცაცხვის ხის ქვეშ ერთი საწყალი
ბრმა მეფანტურე იჯდა ცალკედ და მდუმარებდა.

„ეჰ, რას ჰყაყანებთ“,—დაიძახა ყმაწვილმა ბიჭმა,—
შინაც ძლივს ვუძლებთ დღე-მუდამის ქირს, ვაგლახოვბას?
აქ მაინც ცოტად ფრთა გაშალოს გულის წადილმა...
ბრმა მეფანტურე, გვითხარ რამე, მამა-შვილობას!

გვითხარი რამე, ბერო-კაცო, ნასმენ-ნახული,
ეგებ გულს ჟანგი მოაშორო კარგის ამბითა...
კარგს მთქმელს ტყვედ რჩევის ნატკივარი გული ჩაგრული,
გული გაზრდილი ვაებითა, წვით და დაგვითა.“

ბრმა მეფანტურე გაიმართა მაშინვე წელში,
სახე ღრუბლვითი გაუნათლდა რაღაც მადლითა;
მისწვდა, აიღო თვის უბრალო ფანტური ხელში,
დაჰკრა ფანტურსა და დამღერა ნელისა ხმითა:

I

„მოდით, შვილნო, აქ მოგროვდით,
გეტყვით გულის გასათბობსა,—
ვინ ვიყავით, რა ვიყავით
ჩვენ ქართველნი წინა დროსა.

იმ დროს, როცა ქართველის ბედი
ჩვენ ქართველთვე გვეპყრა ხელში,
როცა მამულის-შვილობა
სასახელოდ იყო ჩვენში.

შვილნო, თქვენნი წინაპარნი
ეგრე გულქვად როდი იყვნენ...

ჰმა ძმასა და მამა შვილსა
მამულს ხოლმე შესწირვიდნენ.

შვილის ყოლა გლეხს თუ თავადს
მარტო მისთვის გვიხაროდა,
რომ მამულსა მეომარი
მით ერთი ემატებოდა.

ტკბილსა ძუძუს დედა შვილსა
იმ იმედით აწოვებდა,
რომ სიცოცხლით ან სიკვდილით
ის მამულს ასახელებდა.

უწინ ქართველს უხაროდა
მამულისთვის მტერთან ომი,
ან მოჰკლავდა, ან თავის-თავს
შეაკლავდა როგორც ლომი.

მამულისთვის ვის ახსოვდა
განსაცდელი განსაცდელში!
ტრფობა გვქონდა გულში აბჯრად
და სატევრად—ხმალი ხელში.

ეგრეთ, შვილნო, აქ სცხოვრებდა
უწინდელი ქართველის შვილი,
მის მუღამი ნატვრა იყო
ან სახელი, ან სიკვდილი.

მათს მომდევარს ყოველს თქვენგანს
ჰყვანდა დიდი წინაპარი...
რჯულის დაცვა, მიწა-წყლისა
მის მოწამედ თქვენ წინ არი...

11

„ეხლა რა ვართ? საწველ ფურად
თავი ჩვენი გადვიქციეთ.
ის სახელი, ის დიდება,
ის ოჯახი დავაქციეთ...“

რაც ვყოფილვართ, ის აღარ ვართ,
რაც ვართ, ის ნულარ ვიქნებით...
ღმერთი გვიხსნის, თუ შვილთ მაინც
ჰზად და ხილად გავედებით.

წინა კაცი უკანასი
ხილიაო, ნათქომია,
დღეის ვაგლახს ამით დასძლევს,
ვინცა ხვალისა მდომია.
ტყუილია სულთქმა, უში,
კაცი უნდა კაცად იყვეს,
სანთელსავით თვით დაიწვას
და სხვას კი გზას უნაჟადეს.
ამით იყო საქართველო
უძლეველი და ძლიერი,
ამით ედგა მტერს გულდაგულ
ეს პატარა ქართველის ერი.

III

„ყური მიგდეთ, გეტყვით ამბავს
უტყუარსა და მართალსა:
ერთი მეფე თურმე ჰყვანდათ
უწინ ჩვენ მამა-პაპასა.
დიმიტრი ერქვა სახელად,
მხარ-ბეჰ-პრტყელი, ტანმაღალი,
ჯირითში თუ შვილდ-ისარში
არავინ ჰყვანდა ბადალი.
კაცი იყო, მეფე-კაცი,
თვალად, ტანად მშვენიერი,
გარეთ რისხვით მტრისა მსრველი,
შინ მოწყალე, ღვთისნიერი.
ლამით თურმე ჩაიცვამდა
უბრალო კაბა-ჯუბასა,
წაფა და ინახულებდა
საწყალის ხალხის უბანსა.
მოივლიდა ქერივს და ოხერს,
დავრომილსა და ობოლსა,
თავის ხელით ურიგებდა
მოწყალებას და საზრდოსა.
ვის რაც გულში დარდი ჰქონდა—
წაფა—იმას შესჩივლებდა,

გლახის, ობლის, ჩაგრულისას
სარჩლსა არ ითაკილებდა.

ყველგან იმის სამეფოში
თხა და მგელი ერთად სძოვდა,
ერი, ბერი, ობოლ-ქვრივი
სულ იმის დღეს ჰლოცულობდა.

IV

„მის დროს იყო ყვინობა,
მეფე ყვინს ჰმორჩილებდა;
მაგრამ თავის ქვეყნის საქმეს
თვის ნებაზედ განაგებდა.

ერთხელ ყვინს აეშალა
თათარივე კაცი ერთი,
იმძლავრა და გადიყენა
ნახევარი სათათრეთი.

მეფე ჩვენი ყვინს თურმე
არ გადუდგა სხვასავითა...

ვაჟი-კაცის წესი არის—
კაცს შეჰრჩება ძმასავითა.

შეიბნენ და შეიჭიდნენ
ყვინი და გადგომილი;
ძმას ძმის ძვალი ატეხინეს,
მამის სისხლსა ღვრიდა შვილი.

დამარცხდა ბოლოს ყვინი,
გამდგარმა აკი აჯობა,
ის მოკლა და თვით დაიპყრო
სათათრეთის ბატონობა.

ის ხომ მოკლა, მის ცოლ-შვილიც
ცხენსა კუდით ათრევინა,
საცა კი მის მომხრე იყო,
თაგები დააყრევინა.

V

„ჯერი მიდგა ჩვენს მეფეზეც...
— რატომ მე არ მომიდგაო,

იმას ცოცხალს არ გავუშვებ,
თუ პირში სული მიდგაო.“

გაუგზავნა მოციქული:
— „გამოცხადდი ჩემ-წინ შენო,
თუ არ მოხვალ, შენს ქვეყანას
ნაცარ-ტუტას ავადენო.“

დაგვიღონდა მეფე ქველი,
იმ ურჯულოს მიხვდა წადილს,
ისიც იცის,—იმ ღვთის-რისხვას
ჯარო სიმრავლე შესწევს ქადილს.

რა ჰქმნას? თითონც მამაცია,
მამაციც ჰყავს ჯარი, ერი,
მაგრამ ერთს რომ ასი გცემდეს,
კლდეც რომ იყო, გაგტეხს მტერი.

დიდს ჩავარდა საგონებელს,
შეუდგა ბჭობას, რჩევასა...
— „წავალ—შომკლავს, და არ წავალ—
ამიოხრებს ქვეყანასა.“

ბოლოს ბრძანა:— „თავს მოვუყრი
მღვდელმთავართ და დიდებულთა,
ოცჯერ ზომვა, ერთხელ კრაო—
წესია მეფეთ ქებულთა.

ვნახოთ ერთი, რას მეტყვიან,—
წასვლას, თუ წაუსვლელობას?
ორში ერთს რას აირჩევენ,—
მეფის, თუ ქვეყნის დამხობას?“

VI

„ბრძანა და მსწრაფლ შეიყარნენ
დიდებულნი, მღვდელმთავარნი,
ვეზირნი და ნაზირები,
ბჭე-მდივნები, სპასალარნი.

წადგა მეფე კრების წინა
თამამად და დიდებულად;
ყველამ, დიდმა და პატარამ
თაყვანი სცეს ბატონს ყმურად.

ასე ჰშვენის მეფე იმ დღეს
ტანად, თვალად, იერითა,
მნახველთ თვალი ვერ გაიძღეს
იმის კვრეტით, ყურებითა.

უბრძანა თუ:—„დიდებულნო,
საქმე მძიმე მაქვს თქვენთანა...
ის დღეა დღეს,—ან მე ვიყო,
ან ჩვენი ტურფა ქვეყანა.

შეიტყობდით, მომივიდა
ყვინისა მოციქული,
აქ მოდიო, მე მიბარებს
ჩემზედ გაბოროტებული.

თუ არ მოხვალ, მე მოვალო,
აგოხრებ ქვეყანასა,
საცა კი ფეხს დაეადგამო,
ავადენ ნაცარ-ტუტასა.

თუ წავედი, თქვენც ხომ იცით,
მე სიკვდილი არ ამცდება...
თქვენ რას მირჩევთ, მართალი სთქვით,
მართლის თქმაა ერთგულება.“

VII

„დიდებულნი წინ წამოდგნენ
ამ ამბით შეწუხებულნი,
შვიდნენ და თაყვანი-სცეს,
აემღვრიათ მწარედ გულნი.

—„მეფევ! ნეტა რა გვიბძანე,
რა ასვინე ყურსა ჩვენსა!..
თუ შენ მოგკვლენ, შენს სანაცვლოდ
რაღა დარჩეს ერსა შენსა?!

თუ შენ აღრ გვეყოლები,
რად გვინდა სახლი, ქონება...
ჩვენ შენისთანა დიმიტრი
სხვა არვინ დაგვებადება.

მოვიდეს, რომ იმუქრება
ის ურჯულო სისხლის-მსმელი,

მოვიდეს და წინ დახედების
 შენი ერთგული ქართველი.
 მტრის მუქარას ერი შენი,
 გვითხარ, როდის გაჰქცევია,
 გვითხარ, როდის ქვეყნის მტრის წინ
 ქართლს უკან დაუწევია!
 ბძანე და იმ მუქარასა
 ჩვენს მოსისხლეს შევანანებთ,
 ან შევმუსრავთ მამა-პაპებრ,
 ან მეფისთვის თავსა დავდებთ.
 სირცხვილია ერისათვის,
 თავის მეფე მისცეს მტერსა...
 მეფევ, სირცხვილს ნუ შეაჰმევ
 ერსა შენსა შემნატერელსა.
 ნუ, ნუ გვაჰმევ ემაგ სირცხვილს,
 წამყოლს შეილის-შვილამდიე...
 აქ მოვიდეს, მის დახედრა
 ამ ჩვენს ქედზედ დააჰდიე.“

VIII

„ეხლა წადგა სპასალარი...
 — „მეფევ, რაც სთქვეს, მართალია.
 შენ წახვიდე, შენ იქ მოგკლან,—
 ჩვენ წელზედ გვერტყას ხმალია?!
 თუნდ რომ დავრჩეთ, ვინ რას გვეტყვის,
 რით ჩავრეცხოთ ეს სირცხვილი?
 არა, მეფევ!.. ძველებს უთქვამთ,—
 სახელიო, ან სიკვდილი.
 ნუ შეგვიშლი მამათ ანდერძს,
 სირცხვილისგან დაგვიხსენი!..
 მეფეს ვფიცავ, — მამა-პაპებრ
 დღესაც გასჭრის ხმალი ჩვენი“.
 ბატონმა თავი ჩაჰკიდა
 გვირგვინოსანი, ცხებული,
 დიდ ხანს იყო დაღონებით
 ეგრე თავჩაჰიდებული...

IX

„ბოლოს ბძანა: — „ეს ქვეყანა
ლევისაგან მაქვს მონაბარი...
მე დაერჩე და იგი წახდეს,
მითხარით, რა მადლი არი!
ათი ერთზე რომ მოვიდეს,
მუქარას მტერს შევანანებ:
რა ვქნა, — ასი ერთზედ მოვა,
ამას ვწუხებარ და ვვალალებ.
ჩვენი კაცი ერთი — ასსაც,
ვიცი, არ შეუშინდება,
მაგრამ ბოლოს სიმრავლე გეძლევს,[❧]
ხალხი ურგოდ გამიწყდება.
მერე უკაცურს ქვეყანას
დასწავეს, დაჰბუგავს, დაანგრევს,
საყდრებსა და მონასტრებსა
დააქცევს, მიანგრ-მოანგრევს.
ხატებს, მამათ სალოცავსა
წამურტლავს და შეგვიგინებს,
ამოიღებს მკედრებს საფლავით,
ძაღლსა და ღორს ათრევიანებს.
ქალწულთ-ქალზე ძალით მივა,
წაჰბილწავს, ნამუსს დაუმხობს;
ორსულ დედაკაცებს კიდევ
მუცლებსა ხანჯლით დაუპობს.
დედას თავის ძუძუთა-შვილს
კბილითა დააგლეჯინებს,
უსუსურს ბავშვებს ძნად ჩაშლის
და ზედ კალოს ალეწვინებს.

X

„ამდენი სული უბრალო
ტანჯვითა ამოწყდებიან,
საწყალის ხალხის ცოდვითა
ქვანიც კი ატირდებიან.

ქვეყნის ამოდენი ცოდვა
ჩემს თავზედ დატრიალდება,
წაწყმდება აქაც და იქაც
დიმიტრი მეფის ხსენება!

ეს სულ რისთვის? მარტო მისთვის,
რომ მე შიშსა გავექეცი,
ჩემი თავი გადვირჩინე
და ერი კი წყალს მივეცი.

მე მეფე ვარ და მეფობის
რიგიც ვიცი რაში არი...
ფუ, იმ მწყემსსა, თავს უშველოს,
მგელს დაუგდოს თავის ცხვარი...

სირცხვილს ამბობთ! — რა სირცხვილი?
მე ვეძლევი ნებით მტერსა,
ჩემს სიცოცხლეს, ჩემსა სისხლსა
თითონ ვწირავ მე ჩემს ერსა.

თუ სიკვდილი სახელად გაქვთ
მაგდენს ჩემთვის — ერთისათვის,
მაშ რად მიშლით თავდადებას
მე ერთს — მთელის ერისათვის!..

არა! წავალ, არ დავდგები,
დე ასრულდეს ნება ღვთისა,
ხორცი მოკვდეს, სული ცხონდეს
მეფის თქვენის დიმიტრისა.

XI

„შენ რას ბძანებ, მღვდელმთავარო?
სიტყვა შენი გვიღირს ძვირად:
მართებს თუ არ ერისათვის
მეფეს თავი გასაწირად?“

ატირდა და მოახსენა:
„ჰე, მეფეო, მე თქმა მიჭირს,
მართალს ვიტყვი, თუმცა შენთვის
სული მიწუხს, გული მიტირს.

მეფევე, უნდა თავი დასდო
ერისა და ქვეყნისათვის,

ღმერთს შესცოდავს, ვინც გამკიცხავს
მე ამ მწარე რჩევისათვის.

მეფევე, რაკი ბედმან დაგდო
შენ ეგ მძიმე საზღაური,
სხვას უკეთესს ვერას გირჩევს
სიყვარული ბატონ-ყმური...

ესტირ და გირჩევ თავგანწირვას,
რაკი რომ ეს დღე გვეწია,—
მოყვასთათვის თავდადება
ქრისტე-ღმერთის ანდერძია.

ესტირ და გირჩევ ღვთის სახელით
ხორცი დასთმო სულისათვის,
უკვდავება არ დაჰკარგო
წუთის-სოფლის გულისათვის!..»

XII

„მეფეს ძლიერ მოეწონა
მღვდელმთავრისა სიტყვა ბრძნული,
წარდგა ისევ კრებულის წინ
უფრო გათამამებული:

— «დიდებულნო, ხომ ისმინეთ,
რაც სთქვა წმინდა მღვდელმთავარმა!..»
მოყვასთათვის თავდადება
გვიბძანაო მაცხოვარმა.

ნუ გადმიყვანთ ღვთისა სიტყვას,
ერს მეფე ვერ ვუღალატებ!..
წავალ და, თუ ღმერთს სწადიან,
ერისათვის თავსა დაესდებ.

მე წავალ და ეს ქვეყანა
თქვენ უნდა გებარებოდეს,
ლარიბს ისე მოუპოვოთ,
რომ მდიდარს არ შენატროდეს.

გლეხს თუ თავადს, დიდს თუ მცირეს
მადლი თანასწორ მოჰფინოთ,
ობოლი, ქვრივი, უძლური
ძლიერს არ დამეჩაგვრინოთ

თუ დავბრუნდი, თქვენს სამსახურს
გადაგიხდით ორად ერთსა,
თუ არა და—სული ჩემი
შეავედრეთ მაღალ ღმერთსა.»
ატირდა და აატირა
ყველა კაცი იქა მდგომი:
გულის სილბო სიტურფეა,
თუ კაცია სხვაფრივ ლომი.
მართალს ვაჟკაცს ის ამშვენებს,
როცა გულითაც ლბილია;
რკინის კაცის თვალში ცრემლი
დიდსულოვნობის შვილია.

XIII

„ბძანა და მსწრაფლ დაიშალა
დიდებულთა იგი კრება...
უხმო ნხლებელთ და უბრძანა
წასასვლელად მომზადება.
სთქვა და ურდოს კიდევ წავა
მეფე იგი უშიშარი,
თქმულა: გმირის კაცისათვის
თქმა და ქმნაო ერთი არი.
გაათავეს სამზადისი
და მოვიდა დღეც წასვლისა;
ვით ჯინჰველა ჰფუსფუსებდნენ
შინა-ყმანი სასახლისა.
ხმა გაეარდა ქალაქშიაც:
მეფე ჩვენთვის სდებს თავსაო,
უშლიდნენ, არ დაიშალა,—
ვერ ვუღალატებ ხალხსაო.
შეიძრა მთელი ქალაქი,
ხალხი ეცა ერთმანეთსა,
მოზღვაჲდა და იგრილა
და მიაწყდა სასახლესა
მივიდნენ, ნახეს მზად არი
რაზმი მეფის ამაღლისა,

სულ საესეა ცხენოსნებით
მოედანი სასახლისა.

წინათ ბარგით გაეგზავნათ
ჯორი, ცხენი დატვირთული,
აქ ვინც იყო, სალთად იყო,
ტურფად კაზმულ-დარახტული.

XIV

„თავადნი და აზნაურნი
სულ ოქროს და ვერცხლში იხდნენ,
ვერ იტყოდი, ვინ ვის სჯობდა,—
ყველა ასე კარგნი იყვნენ.

წყობით იდგნენ და ისმოდა
აბჯრისა და რახტის ჟღერა.
საამოა გაწყობილის
ვაჟკაცების რაზმის მზერა!

კაცი თვალს ვერ აშორებდა
მხედარსა და იმის ცხენსა,
თვით წუნი წუნს ვერ დასდებდა
მათს სიკეთეს, სიტურფესა.

მარქაფად ცხენს ბევრს სხვასაცა
რაზმ-გარეთა ატარებდნენ,
მათი მხედნი დიდებულნი
მეფეს სასახლეში ახლდნენ.

იმ ცხენების მორთულობა
კაცს უშურველს შურს მოჰგვრიდა,
მძიმე რახტით დატვირთულნი
თითო—თითო სოფლად ჰღირდა.

მაგრამ მათში ერთი იყო
თეთრი ცხენი არაბული,
უკეთესს ვერ ინატრებდა
კაცის უძლომელი გული.

ნეფისა იყო ის ცხენი,
თამამი—თითქო ვეფხვია,
იმის უზანგში მეფის მეტს
ვერვის შეედგა ფეხია.

ამაყი იყო ლომსავით
და ნაზი როგორც შველია,
სხვა მას ვერ იმორჩილებდა
თუ არ ბატონის ხელია.

ცეცხლს აფრქვევდა თვალთაგანა,
ჰქუხდა, სჰეჰდა, მრისხანებდა,
თითქო ლოდინს ჰთაკილობსო,
ჰშფოთავდა და ტოტსა სცემდა.

XV

„გამობძანდა ბოლოს მეფეც,
თან გამოჰყენენ დიდებულნი,
ხმალ-კაპარჰით გაწყობილნი,
სამგზავროდ გამზადებულნი.

მეფეს ახლდა მხარმარჯვნივა
გულმწუხარე მღვდელმთავარი
და მხარმარცხნივ შებლშეკრული
ჯავრით სავსე სპასალარი.

მღვდელმთავარი სწუხს და ჰყავს.
მეფის თავგადადებასა,
სპასალარი კი ჰთაკილობს
უომრად დამარცხებასა.

ხალხიც დაჰხვდა თავის მეფეს
ვიშითა და წუხილითა,
მეფეს გული ამოუჯდა
მათთვის გულის-ტკივილითა.

უბძანა თუ: — «რასა სწუხხართ?
იქმნას, რაც კი საქმნელა!..
ერისათვის თავდადება
მეფისათვის სახელია.

რაც მომივა, მომივიდეს,
მე იმისთვის არ ვინაღვლო...
თქვენ ჰირს დაგსხნით... დეე ვიქმნე
მე ქვეყნის ჰირის სანაცვლო.“

ხმა ჩაუწყდა, ველარ-რა სთქვა,
მოეგუბა თვალში ცრემლი...

თქმულა: ქვასაცა მაგარსა
გასტებს ტყვიის რბილი გრდემლი.
მოუმატა ხალხმაც სულთქმა.
ხმა გაისმა ქვეთინისა,
გულსა ჰკლავდა გლოვა, გიში
ობლისა და ქვრივ-ოხრისა.

XVI

„უცებ მეფემ თვალი მოჰკრა,
ხალხი გაირღვა შუაზედ,
ორს მარჯვე ბიჭს ბერი-კაცი
მოჰყავთ მის წინ მოედანხედ.
მოჰყავთ ცახცახით, ხანხალით
ჩაჩანაკი და ბებერი,
მკერდზიდ სცემდა თოვლივითა
მოხუცებულს თეთრი წვერი.
მოვიდნენ და გააჩერეს
ის მოხუცი მეფის წინა,
ბიჭები კვლავ მხრებში უსხდნენ,
თუმც ყავარჯენს დაებჯინა.
ის ამ ქვეყნის აღარ იყო,
ფეხი ედგა სამარეში,
მაგრამ მაინც კი უცემდა
ადრინდელი გული მკერდში.

XVII

„მოახსენა:—„ჰე მეფეო,
ნუ შემრისხავ ერთგულ ყმასა!
მე ხომ მხედავ, გარდასრულვარ,
სამარიდამ გაძლევ ხმასა.
მეფევე, კისრად აგილია
ტვირთი ჩვენის შავის ბედის,
ბედისწერას მისცემიხარ
უბედურის ჩვენის ქვეყნის.
ვიციტ, რომ არ შეშინდება
გული მეფის დინიტრისა,

როცა ნდომობს თავგაწირვას
 დიდი საქმე ქვეყნის ხსნისა.
 მაგრამ ჩვენ რა გვეშველება,
 ჩვენ, მეფეო, შენთ დამკარგველთ?
 მამობასა გილა უზამს
 შენგან დაობლებულ ქართველთ?
 ერს ოფლის მღვრელს და ტვირთმძიმეს
 ჰირსა ლხინად ვილა გვიქცევს?
 წუთისოფლის მძიმე უღელს
 შენებრ, მეფევ, ვინ გაგვიწევს?
 ამას ესტირით, რომ მიდიხარ
 და აობლებ შენსა ერსა,
 ჩვენს ბედსა და მშვიდობასა
 ველარ მოუმართავ ხელსა.
 ჩემებრ უძლურს, გაჭირებულს
 მწუდ ველარ მიეშველები,
 ღარიბს, ობოლს, ქვრივს და ოხერს
 პატრონად არ ეყოლები!

XVIII

„ნუ სწუხართო!.. განა, მეფევ,
 ჩვენ ხელთ არის ეხლა გული?
 რკინაც იყოს—მაინც დასდნეს
 ამებრ ცეცხლში ჩაგდებული.
 გულს რად გვიკლავ? რად მიდიხარ?
 ნუთუ, მეფევ, ხსნა არ არი!..
 ქუდზედ კაცი დაუძახე,
 მოაგროვე სპა და ჯარი.
 ცოტა ვართ, მაგრამ კარგნი ვართ,
 ვინც კია, ყველა დევია...
 ბევრჯერ უნახავს ქართველის მტერს,
 რომ ცოტაც ბევრის მძლეგია.
 აჰა, მეფევ, ორი ბიჭი,
 მხრებში რომ ამომჯდომია,
 ორივე ჩემი შვილი არი,
 ერთი მეორის მჯობია;

მიირთვი და ინაცვალე,
ჩემს ქვეყანას მტლად დაუდე!
ომში, მეფევ, გაჩვენებენ,
რა ლომებს ჰზრდის ქართველის ბუდე.
შეჰკრიბე დიდი, პატარა,
გაუძელ წინამძღოლადა,
მტერს წინ დახვდი... ვინც უკუ-დგეს,
დედა შეერთოს ცოლადა!
ჩვენს საქართველოს, ჰე, მეფევ,
ბევრი რამ გადაჰხედია,
მაგრამ უომრად მტრისა წინ
არ წაუხრია ქედია.
ნურც დღეს ვიზამთ ამ საქმესა,
უომრად ნუ დავმარცხდებით,
თუ ვერა ვძლევთ, დავიხოცნეთ
სახელითა და დიდებით!..“

XIX

„უბრძანა თუ:—„ბერო-კაცო,
მესმის შენი ერთგულება...
შაბაშ ქართველს!.. გული თურმე
სამარემდე გულად ჰრჩება.
მაგრამ გეტყვი: ჯარს არ შეეკრებ,
არ ვინდომებ სისხლის ღვრასა,
მარტო ჩემის გულისათვის
არ შევაკლავ მტერს ათასსა.
ჩვენის ქვეყნის შავი ბედი
როგორც ტაროსი იცვლება,
დრო მოვა და თქვენი თავი
უფრო მეტად დასჭირდება.
მე ერთი ვარ, თქვენ მრავალი,
გვიჯობს ერთით ბევრის რჩენა:
თუ თქვენ მე არ გვმეტებით,
მე რად გაგიმეტოთ თქვენა?..
განა თითონ ქრისტე-ღმერთსა
ჯადარჩენა არ ძალ ედვა,

არ ინება და ქვეყნისთვის
ღმერთი იყო და ჯვარს ეცვა.

XX

„მაშ რად არის მეფე მეფედ,
თუ არ ქვეყნის ჰირთა მძლეა?
თუნდაც მოჰკედეს ქვეყნისათვის,
ეს სიკვდილი სიცოცხლეა.

არ არის მკვდარი, ვინც მოჰკედეს.
და ხალხს შესწიროს დღენია,
მკვდრად იგი თქმულა, ვისაც აქ
სახელი არ დარჩენია.

არ დავიშლი, ვსთქვი და კიდევ
თავი უნდა გავიწირო,
ისე მოვკვდე, რომ ჩემ გამო
დედა შვილზედ არ ვატირო.

წავალ-მეთქი!.. თუ ღმერთს უნდა,
მოხდეს იგი, რაც მიმელის...
მაგრამ ჯაფრი თან მიმყვება
საყვარელის ჩემის ქვეყნის.

ეჰ, რაც ჰსურდა, არ დასცალდა
ჩენს წყურვილსა სულისასა!..
აწ იქმნას ის, რაც სწადიან
განგებასა უფლისასა.

თქვენ ხომ მაინც აგცილდებათ
ხოცვა, ჟლეტა, სრვა და რბევა...
მე კი... მეყოს, თუ გამყვება
თქვენი ლოცვა და კურთხევა.“

XXI

„თითქო ზეცით ზარი იყო,
თითქო ღმერთი მოევიღა,—
ხალხი პირქვე მყის დაეშო.
საკვირველის მეფის წინა...“

თურმე დიდებას მაღლისას.
კაცი მსწრაფლ დაუმონია,

ვით დიდს ბოროტს, ისეც დიდს მაღლს
თავისი ზარი ჰქონია.

XXII

„მეფეს ერი შეეცოდა,
სთქვა: — მეც ვსწუხარ, რომ გშორდებით.
ღმერთს ვსთხოვ, იყენეთ ჩემს შემდეგა
მშვიდობით და გამარჯვებით.

ნურას გიკვირთ, რომ ქვეყნისთვის
მეფე თქვენი თავს არ ჰზოგავს!

ამასა იქმს ყველა, ვინც კი
ჰკუთით სჭრის და გულით ჰზომავს.

მე მივდივარ!.. მეფე თქვენი
დიდს და მცირეს გეთხოვებით,
რაც დაგაკლეთ, ნუ შემრისხავთ
რაც შეგცოდნეთ, შემინდევით“.

ბძანა და ცხენიც მოართვეს,
ზედ მოახტა ვეფხესავითა;
ცხენზედ იგი დალოცვილი
გამობრწყინდა მზესავითა.

მტერსაც კი რომ დაენახა
თვალი გაუშტერდებოდა;
მისებრი ცხენზედ მოხდენა
ბევრს ვაჟკაცს ენატრებოდა.

გამოეთხოვა ყველაქას,
ვინც კი შინ, სახლში ჰრჩებოდა,
სხვა კი ამხედრდა დიდკაცი
ყველა, ვინც უნდა ჰხლებოდა.

ამხედრდა თვით მღვდელმთავარიც,
შინ დარჩენა არ ინება,
შეევედრა თან წაყვანას
და მეფეშაჲ დართო ნება.

წაბძანდა და თან იახლა
ის ამაღა და მხედრობა,
უკან მისტირს ერი, ბერი,
გლეხობა თუ დიდკაცობა.

„მინამ მეფე მიმაელი
 ურდომდინა მიგადოდა,
 იმისი მისვლის იმედი
 ყეინსა გადასწყვეტოდა..
 ებძანა თავის სარდლისთვის:
 — „შეჰკრიბე ჯარი, ლაშქარი,
 წადი, დიმიტრი მომგვარე
 ან ცოცხალი, ანუ მკვდარი;
 თუ არა, იმის ქვეყანას
 შეესიე და მოსრეო,
 სულ ძირს დაეც, რაც წინ შეგხედეს.
 ქალაქი თუ სიმაგრეო.“
 წინ შეხვდა მეფეს ეს ჯარი,
 მრავალი და უთვალავი,
 მაშინვე მიხვდა: აქაო
 ამბავია რალაც ავი.
 უხმო მხლებელთ და უბრძანა:
 — «ფიცსა გთხოვთ და უნდა მომცეთ:
 თუ უკადრისი მაკადრონ,
 თქვენ არაფერს ხმა არ გასცეთ.
 თავს დაიხოცთ, ვერას უზამთ,
 ჯარია მოზღვავებული!
 თქვენს სიკვდილსაც არ იკმარებს,
 თქვენგანით გაბოროტებული,—
 წავა და ხალხს ამოგვიქლეთს,
 აგვიოხრებს ქვეყანასა...
 ნუთუ მთელს ხალხს ანაცვალებთ
 ვაჟკაცთა თაკილობასა?!
 ღმერთს აცადეთ... დეე იქმნას,
 რაც ჩემს თავზე განგებულა!
 საცა არ სჯობს, გაცლა სჯობსო,
 ბრძენთაგანა ასე თქმულა.
 კვლავ ფიცსა გთხოვთ: სისხლს ნუ დაღვრით»
 ნულარ დამიმძიმებთ სულსა!..

ანკითხვის დღეს მეფეს ჰკითხვენ
ყმის სისხლს, უქმად დანთხეულსა“.

XXIV

„რას იქმოდნენ? მისცეს ფიცი
გამწყრალთა, გაბრაზებულთა,
სირცხვილის ჰამა ირჩიეს
ქვეყნისთვის დავალებულთა.

ბევრმა იკრა გულში ხელი,
სთქვა გულმწარედ: „ვამი დედას!
დრო მოგვივა და ამ თათრებს
არ შევარჩენთ ჩვენს შერცხვენას!“

ბატონმა ბძანა:—„ვინა ხართ?
წადით, ჰკითხეთ—რა სწადიან?
თუ მე უნდივართ, აქა ვარ,
ჰქმნან ის, რასაც მიქადიან...“

მალე დაბრუნდა უკანვე
მეფის კაცი მოციქული,
მოახსენა:—„სარდალს ვუთხარ,
მეფევე, შენი ბძანებული;

მითხრა:—„მეფე შენი გვინდა,
თუ მოგვეცა თავის ნებით,
არას ვერჩით თქვენს ქვეყანას,
აქედამვე დავბრუნდებით...“

იამა, ბძანა:—„მადლი ღმერთს,
რომ ქვეყანა გადმირჩება
და ცოდვილი ჩემი სისხლი
ამაოდ არ დაიღვრება.“

თვით წაბძანდა სარდლისაკენ,
მის წინ შეაყენა ცხენი,
უბძანა თუ:—„მე ვარ მეფე,
რაც გენებოს, იგი ჰქმენი.“

მისცივდნენ უკადრისადა,
ვით ძეს ღვთისას ურიანი,
შეჰკრეს, შეჰბაწრეს ტყვესავით
მეფე, ხელმწიფე სვიანი.

„მიჭგვარეს ყეინს ურჯულოს,
სისხლმსმელს ადამიანისას...

სალერღელი აეშალა,
ვით კრავის წინ მხეცსა ტყისას.

გაწყრა:— „როგორ გაბედვო,
არ გადუდგე ჩემს მოსისხლეს?
სთქვი პასუხი და იცოდე,
შენი განკითხვის დღეა დღეს.

იცოდე, რომ წინვე მითქვამს:
თავი უნდა მოგეკვეთოს!
ამის შეცვლა თითონ ღმერთმაც
ჩემმაც მე ვერ შემომბედოს.

მინამ მოგკლავ, მსურს აქ ჩემ-წინ
შეინანო ბრალი შენი,
აქ ჩემ ფეხთ-წინ აღიარო
შენვე შენი სიმუხთლენი...“

მეფემ უთხრა:— „შენისთანა
ჩემი რა გამკითხველია!
ნუ მოგაქვს თავი იმით, რომ
ძალა აღმართის მხენელია.

შენ-წინ მოთქმა რას მიქვიან?
რას მიქვიან შენანება?
ჩემი გამკითხველი არი
ნამუსი და ჩემი ნება.

ჰქმენ რაც გინდა!.. მე არ გკითხავ,—
რად გწადს მომკვეთო თავიო...
სვავს ვინ ჰკითხავს, სისხლს რადა ჰსვამ,
სვავო, რადა ხარ სვავიო..“

გაწყრა ყეინი ამაყი,
ეს როგორ გამიბედაო!
უბძანა:— „ჰგვმეთ და სცემეთ,
ბნელეთს ჩააგდეთ ეგაო.“

წაიყვანეს მეფე ჩვენი
და საბნელეთში ჩააგდეს;

შემოართყეს გარს მცველები,
კარს კლიტეები დაადეს.

XXVI

„სასჯელი დაუგვიანა
იმ ღეთის-მგმობელმა თათარმა,
მინამ მოაკვლევინებდა,
სცემა, ჰგვემა და აწამა;
აწამა, ვით სვავმა ტრედი,
მეფე იგი საკვირველი
და ვერ გაძლა მის წვალებით
ის უღვთო და სისხლის-მსმელი.

ერთხელ მეფე, ნაწამები
ძლიერად და ულმობელად,
ბნელში ეგდო ძალმიხდილი,
უპატრონოდ, უზრუნველად.

როცა ღონეზედ მოვიდა,
ადგა, მუხლი მოიყარა,
პირქვე დაეხზო ლოცვითა
და ცრემლები გადმოჰყარა.

მოსთქვამდა თუ:—„ღმერთო, ღმერთო!
გთხოვ, მიწყალო, შემიბრალო,
რაც გადამხდა, განკითხვის დღეს
მადლად მე არ ჩამითვალო.

მე არა გთხოვ,—მანდ წამება
აქ წამებით შემიმცირო,
მე გთხოვ,—სისხლი აქ დაღვრილი
ჩემი სხვისთვის შეიწირო.

ღმერთო, ღმერთო!.. თვალ-წინ მიდგა
დიდ ტანჯული მე ძე შენი...
ვით ძით ყველა, ისეც ჩემით
ერი ჩემი დაიხსენი.“

XXVII

„უეცრად კარი გაიღო,
რკინით, კლიტით დაჭედილი;

ორი ვილაც შემოვიდა
 ფეხაკრეფით როგორც ჩრდილი.
 მოვიდნენ და თაყვანი სცეს
 შეფესა გაოცებულსა...
 მერე იცნა, მისნი იყვნენ,
 და ჩაიკრა ორივე გულსა.
 მოახსენეს: — „შევისყიდეთ
 და გავტეხეთ ქრთამით კარი...
 ყველა მზაა!.. თავს უშველე,
 აწ შენი ხსნა შენს ხელთ არი.
 ნულარ იცდი... თუ არ ეხლავ,
 მერე გვიანლა იქნება:
 ხვალ თავს გჭრიან,—ასეაო
 ყვინისა თურმე ნება.“
 უბძანა თუ: — „ადრეც მითქვამს,
 არ გადვირჩენ სხვისით თავსა,
 ჩემ-მაგიერ არ დავლუპავ
 ჩემს ქვეყანას და ჩემს ხალხსა.
 ჩემს გაქცევას ხომ ზედ მოჰყვა.
 ხალხის სრვა და ქვეყნის რბევა!
 არა, არ ვიქ!.. ტყუილია
 თათბირი და ყველა რჩევა!“
 ბევრს ევედრნენ და არ გაჰყვა.
 მეფე თავის ერთგულ ყმათა...
 ნეტა რა გულმა გაუძლო
 მათ ხვეწნას და მუდარათა!

XXVIII

„გათენდა დღე ზართ-ამხდელი,
 ვაი იმა დღის დამსწრესა!
 ტყვე მეფე გამოიყვანეს
 მოედანსა თავთ-საკვეთსა.
 ხალხი, თამაშად მოსული,
 ვით ჯინჰველა ირეოდა,
 თვით ვეზირიც ყვინისა
 იქ იყო და რიგს აწყობდა.

ვეზირს გვერდთ ედგა ჯალათი
ერთი რალაც საზარელი,
ილიამდინ დაემკლავა
ძარღვიანი ტლანქი ხელი.

ამ ორ შუა ჩააყენეს
ფერმიხდილი წვალეებითა...
დადგა მეფე... ღმერთს შეხედა
ნაღვლით სავსე თვალებითა.

მერე თვალი იმავე ნაღვლით
მოედანს შემოატარა...
ის ყოფა და ის ჯალათი
სანახავად შეეზარა...

შეჰკრთა როგორც ხორციელი,
უმისოდაც ქანც-წყვეტილი,
დასუსტდა და წაბარბაცდა,
როგორც ერთი დაბნედილი.

მაგრამ ისევ თავს უშველა,
არ დაუთმო ხორცსა სული...
ამ დროს ტირილიც მოესმა,
ქვითინი გამწარებული...

გაოცდა და მიიხედა,
ჰნახა თვისნი დიდებულნი!..
სულ მთლად იქ მოგროვილიყვნენ,
ვინც კი იყვნენ თან ხლებულნი.

მღვდელმთავარიც მათთან იყო,
თავთ იცემდნენ, პირს იხოკდნენ,
მათის ცოდვით და ვაებით
ქვებიც კი ატირდებოდნენ.

თავისიანთ დანახვაზედ
მოაგონდა ყველაფერი,
სახლი, კარი, თვისი, ტომი,
ქვეყანა და თავის ერი...

ეჰა, გატყდა რკინის გული,
მეფე მაგითი ზიძლია!
ამას კი ველარ გაუძლო,
აქ კი ხორცმა სულსა სძლია!..

მობრუნდა და ორსავე თვალზედ
ქენესით ხელი მიიფარა...
ვეზირს უთხრა:—«დამიხსენი!..
რაც გადამხდა, ისიც კმარა!..»
სთქვა და თქმული თვით შეჰზარდა...
სახელი არ წაიხდინა...
—„ჰა ჯალათო!“—დაიძახა
და კისერი გაიწვდინა.
მანც აიღო ხელთ ნაჯახი,
ერთს წამს კისერს დაუსწორა,
დასცა და ერთის დაკვრითა
თავი ტანსა მოაშორა.“

[1878 წ.]

გ ა ნ ლ ე გ ი ლ ი

ლევენდა

(ვუბღენი თლგა ჭაჭაჭადისას)

I

სადაც დიდებულს მთასა მყინვარსა
ორბნი, არწიენი ვერ შეჰხებიან,
სად წვიმა-თოვლნი, ყინულად ქმნილნი,
მზისგან აროდეს არა დნებიან,
სად უდაბურსა მას მყუდროებას
კაცთ ჟრიამული ვერ შესწვდენია,
სად მეუფება ჭექა-ქუხილსა,
ყინულს და ქართა მხოლოდ ჰშთენია,—
უწინდელს დროში ღვთისა მოსაგთა
გამოუქვაბავთ მუნ მონასტერი
და იმ ყინულში შეთხრილს ღვთის ტაძარს.
ბეთლემს უწოდებს დღესაცა ერი.
ფრიალოსებრ ჩამოთლილი აქვს
იმ წმინდანთ სადგურს ყინულის ზღუდე,
და ზედ კარია გამოკვეთილი—
ვით კლდის ნაპრალზედ არწივის ბუდე.
ზღუდის ძირამდე რკინის რამ ჯაჭვი
ზედა ჰკიდია თურმე იმ კარსა,—
და თუ არ ჯაჭვით, სხვაფრივ ვერა გზით
ვერ ძალუძს ასვლა ვერარა კაცსა.

II

აქა ყოფილა უწინ კრებული
ღვთისთვის ქვეყნიდამ განდევნილ ძმათა.
და მყინვარს ამას უდაბნოს თურმე
ისმოლა ქება წმიდა-წმიდათა.

აქა გამდგარან, განშორებიან
 ამ წუთისოფლის სამაცდუროსა,
 აქ ჰღირსებიან მართალთა თანა
 საფანესა მას საუკუნოსა.
 გასულან ამა ქვეყნით მამანი
 და ტაძარი ღვთის გაუქმებულა...
 იმათის ღვაწლით იმ ტაძრის მადლი
 მთიულთა შორის ყველგან განთქმულა.
 და ის ადგილი, ის არე-მარე
 ესოდენ წმინდად სწამს დღესაც ერსა,
 რომ ნასროლს ნადირს, მუნ შეფარებულს,
 მონადირეც კი ვერ ახლებს ხელსა.
 თუ არ ღვთის ღირსი, სხვა ვერგინ თურმე
 ამ წმინდა ადგილთ ვერ შეეხება,
 და თუ შეჰბედავს, მსწრაფლ რისხვა ღვთისა
 ჰეჰა-ჰუხილით მოეცლინება.

III

ოდესღაც ტაძარს იმ გაუქმებულს
 მეუდაბნოე შეჰკედლებია;
 საიქიოსთვის ეს სააქაო
 დაუთმია და განშორებია.
 განშორებია ვით ცოდვის სადგურს,
 ვით სამეუფოს ბოროტისასა,
 სადაც მართალი გზას ვერ აუქცევს
 განსაცდელსა მას ეშმაკისასა;
 სად ცოდვა კაცსა სდევნის დღე-და-ღამ,
 ვითა მჰარავი და მტაცებელი;
 სად, რასაც ჰხადის მართალი მართლად,
 მას უმართლობად ჰქმნის ცოდვის ხელი;
 სად რყვნა, წაწყმედა და ღალატია,
 სადაც ძმა ჰხარობს სისხლსა ძმისასა,
 სად ცილი, ზაკვა ძულებადა ჰხდის
 წმინდა სიყვარულს მოყვანისასა.
 განშორებია ამ წუთისოფელს,
 სად ყოვლი ნიჭი მაცდურებაა,

სად თვით სიტურფე და სათნოება
ემშაქის მახე და ცდუნებაა.

IV

განდგეილა და ამ ყინულებში
სულ მარტოდ-მარტო დაყუდებულა
და გვამი მისი ცოდვილთ ფიქრთაგან
იმ დღიდგან აღარ შეძრწუნებულა.
განუდევნია გულიდამ ყველა
მსოფლიო ზრახვა, ფიქრი, წადილი,
რათა წარუდგეს უფლისა მსჯავრსა
სულით განწმენდილ და განბანილი.
დღე-და-ღამ ლოცვით, გოდებით, გვემით
ხორცი სულისთვის უწამებია,
და ვით ქორქელი იგი წამედილი—
ცრემლით ურეცხავს, უსოვლებია.
დღე-და-ღამ სულთქმა და ლაღადება
მოჰფენია კლდეს ყინულისასა,
და არ შენწყდარა მუნ ლოცვის ცრემლი,
ვითა ღელესა მას გლოვისასა.
განყენებული წუთისოფლისგან
აქ სული მისი აღყვავებულა,
და ხორციელი გულისთქმა ყველა
დამარხულა და განსვენებულა.

V

არ იყო ხნიერ, მაგრამ ვით წმინდანს
სულის სიმაღლე ზედ დასჩნეოდა,
ზედ ეტყობოდა, რომ სული მისი
სულ სხვა მსოფლიოს შეჰხიზნებოდა.
სახე განხდარი, კუშტი და მწყრალი
სიწმინდის მაღლით დაჰშვენებოდა,
და მაღალს შუბლსა, ნაოჭად შეკრულს,
შარავანდელი გადაჰფენოდა.
მისთა მცრალ თკალთა ღრმა მეტყველება
ესოდენ იყო წყნარი და ტკბილი,

თითქო მათ-შიგან ჩასახებულია
თვით სათნოება, კდემით მოსილი;
თითქო ნელისა სიხარულითა
სამოთხის ღია კარს შეჰხარიან
და სულთან ერთად უფლისა მიმართ
სასოებითა მიისწრაფიან.
ლოცვით და მარხვით ხორც-უძღურ-ქმნილი
ჰგვანდა წმინდანსა იგი წამებულს,
მრავალგზით ტანჯულს და ტანჯვათ ზედა
ძლევით-მოსილსა და განდიდებულს.

VI

წამება მისი ღმერთს შეუწირავს,
ვედრება მისი ღმერთს უსმენია,
და სასწაული ნიშნად მადლისა
მღალადებელზედ მოუვლენია.
ბნელსა სენაკსა, სად იგი მდგარა,
ჰქონია მზის მხრივ ერთი სარკმელი,
და მუნით თურმე გადმოდენილა
შუქი მზისა და მთვარის ნათელი.
ოდეს უდაბნოს გასწვრივ მთის წვერზედ
მზე სხივგაფენით ამოვიდოდა,
იმ სარკმლით სხივი მისი სენაკში
სვეტად ბრწყინვალედ ჩაეშვებოდა.
როს ჰლოცულობდა, იმ სხივსა თურმე
თვის ლოცვანს მწირი ზედ დააყრდენდა,
და ხორცთუხმელი მზის სხივი იგი
უფლის ბრძანებით ზედ შეირჩენდა.
ეგრე ვიდოდნენ დღენი და წელნი,
ეგრე უბიწოდ იგი სცხოვრებდა...
და თვის სიწმინდეს ყოველდღე თურმე
ამ სასწაულით შეიმოწმებდა.

VII

ერთხელ, სალამოს, ლოცვით დაღლილი,
გადმომდგარიყო ზღუდის კარებსა

და დაფიქრებით გადმოჰყურებდა
 მწვანით დაფენილს მთისა კალთებსა.
 მზე გადახრილი ჯერ კიდევ სრულად
 მთისა გადაღმა არ დასულიყო
 და მთის წვერზედ, ვით ცეცხლის ბორბალი
 ირგვლივ სხივგაშლით ანთებულყო.
 ცისა ლაქვარდი, ვით ნაკვერჩხალი,
 წითლად და ყვითლად მზისგან ჰლუვოდა,
 და განმსჭვალული მისით ღრუბელი
 შორს ათას-ფერად სხივებში ჰთრთოდა.
 ამა უბიწო დიადის ხილვით
 წარტყევენილ იქმნა განყენებული
 და ვით ცხოველს ხატს ღვთის დიდებისას
 შესცქერდა მზესა განცვიფრებული.
 უეცრად ასტყდა რამ ნიაგ-ქარი,
 დაჰბერა კლდეთა, ნაპრალთ და მღვიმეთ,
 და მყინვარიდამ ვითა ვეშაპი
 შავი ღრუბელი დაიძრა მძიმეთ.

VIII

დაიძრა მძლავრი, უზარმაზარი,
 ცაზედ განერთხო და გაიშალა,
 და იქ, თითქო მტერს შეეჯახაო,
 ჰეჰა-ქუხილით დაიგრიალა.
 შეირყა მთელი ცა და ქვეყანა
 იმა ჰეჰით და იმა ქუხილით,
 ცა აირია, დაბნელდა უცებ
 და წამოვიდა სეტყვა შხუილით.
 ქუხვა და ჰეჰა, ელვა და სეტყვა,
 არევ-დარევით ღრუბლების სრბოლა,
 ქართა, აწ გრიგლად რადმე ქცეულთა,
 ზარით და ზათქით კლდეებში ქროლა,—
 ესე ყოველნი, ერთად რეულნი,
 ჰგვანდნენ ცით ვლენილს რისხვას ღვთისისა,
 თითქო ღმერთი სჯის ქვეყანას ცოდვილს
 დღეს მას საშინელს განკითხვისასა.

ამ დროს ის მწირი სენაკში იყო,
ცრემლით ალტობდა ღვთის-მშობლის ხატსა
და ხელაპყრობით ევედრებოდა
წაწყმედისაგან ქვეყნისა ხსნასა.

IX

შუცებ მოესმა რაღაც კაცის ხმა...
ეოცა ეს ხმა უჩვევი მწირსა.
ყური ათხოვა—და თითქო ვიღაც
ჰკივის, იძახის ზღუდისა ძირსა.
ეცა მსწრაფლ კარებს და გადიხედა...
ვიღაც კარის ჯაჭვს ზედ მოსდგომოდა,
და ვით ყრმა ვინმე, ლალადების ხმით,
შესაფერებელს ბინას ითხოვდა.
თუ ძეა კაცის, რამ მოიყვანა
ამ დროს, ამ ღამეს ქვეყნისა რღვნისას?
მხეციც, ნადირიც თვის ბუდეში ჰძრწის,
მორიდებული ამ რისხვას ღვთისას!
ჰკითხა,—„ვინა ხარ? კაცი, თუ მავნე,
აქ მოგზავნილი ეშმაკისაგან?“
— „კაცი ვარ, კაცი!.. მომეცი ბინა,
მიხსენ, ღვთის მადლსა, სიკვდილისაგან.
ვერ ჰხედავ, ლამის ცა ჩამოიქცეს
და ზედ დაეცეს დედამიწასა?
რა დროს კითხვაა? შემიბრალე მე
და ნუ დამიქერ ჭერსა, ბინასა.“

X

— „მართალი სთქვი შენ... თუ ხარ ძე კაცის,
ცოდვას გარეთ დაგტოვო ამ დროს;
თუ მაცდური ხარ, სჩანს ღმერთს სწადიან
მწირი ცოდვილი დღეს გამომცადოს.
ამოვედ, ვინც ხარ!.. იყავნ ნება ღვთის!..
ხელი ჩაავლე ემაგ რკინის ჯაჭვს,
ნუ შეშინდები... კიბეა იგი
და ზედ რგოლები საფეხურად აქვს.“
და იმ ბნელში იგი წვალეებით

ავიდა მალღა იმა ჯაჭვითა.
შენ დახვდა მწირი... რაა? ვინ არის?
ვერ გაარჩია სიწყვდიადითა.
— „გამომყევ, ვინც ხარ! ბინას მოგცემ შენ,
გაგიზიარებ ჩემსა სენაკსა...
სახლი ღვთისაა... შენც შეგივრდომებს,
შენებრ მახვეწარს მრავალსაც სხვასა“.
წაუძღვა წინ და შევიდნენ სენაკს...
იქ უფრო, ვიდრე გარეთ, ბნელოდა,
მხოლოდ კი ერთგან ღველფად ქცეული
ცეცხლი ჩამქრალი ფერფლ-ქვეშე ჰჩნდოდა.

XI

რა დედა-ღვთისამ სენაკს შეუშვა
და არ შერისხა იგი მოსული,
გულში სთქვა მწირმა: ძეა კაცისა
და არა მავნე, ბოროტი სული..
სტუმარი იგი დანაცრულს ცეცხლსა
ფიცხლავ მივარდა დამზრალი, სველი,
ღველფი გაქექა, ჩაჯდა ცეცხლა-პირს
და გაიწოდა სათბუნად ხელი.
— „უჰ, უჰ, რა ცივა!..— სთქვა მან სტუმარმან:—
ლამის გავშეშდე სიცივისაგან!..“
მწირს ხმა ეოცა... ქალის ხმას ჰგვანდა...
შეკრთა, შეშინდა ამა ხმისაგან.
ნუთუ აწ ბედმა ქალის სახითა
განსაცდელი რამ მას მოუვლინა?
და ვითა ელვამ, ამისმა ფიქრმა
გულში ზარცემით მწირს გაუბრინა.
მაგრამ იქნება ბედმა ეგე ჰქმნა
მისდა საცდელად თვით უფლის ნებით!..
და კისრად იდო, ვით ნება ღვთისა,
სასოებით და გულდამშვიდებით.

XII

— „შეშა არა გაქვს?— ჰკითხა სტუმარმა:—
მოიტა, ცეცხლი ავანთო ერთი,

ხვალ თუნდა მთელ ზურგს მე ამოგიტან,
 ოღონდ დღეს გავთბე, შენ შენი ღმერთი.“
 მეუღაბნოემ იქავე კუთხიდან
 მოზიდა შეშა, ცეცხლი აანთო.
 რა გაძლიერდა, ცეცხლისა შუქმა
 ბნელი სენაკი სინათლით მორთო,
 ხოლო რა შუქი იმა ცეცხლისა
 სტუმარს იქ მჯდომელს ზედ მიეფინა,
 გასაოცარი რაღაც შევნება
 განდგომილ თვალწინ წარმოედგინა:
 ყმაწვილი ქალი, სავსე სიცოცხლით,
 სავსე შევნების ჯადოთი, გრძნებით,
 ნაზად, ამაყად ცეცხლის პირს იჯდა,
 ვით მინდვრის შველი ყელმოღერებით.
 ეშხითა მფრქვევსა მის შავსა თვალებს
 თვით ცეცხლი სითბოს ეცილებოდა,
 მის ელფერთაგან თვით ცეცხლის შუქი,
 ვითა ძლეული, უკუ-ჰკრთებოდა.

XIII

თვით მადლს ტრფობისას რომ მოესურვოს
 ხორცსხმულად ვლენა ოდესმე ქვეყნად,
 უკეთესს სახეს ვერ ინატრებდა
 თავის სიცხოვლის გამომსახველად.
 მაშინაც ვინ სთქვას,—ვინ ვის აშვენებს,
 მადლი ამ სახეს, თუ სახე მადლსა!..
 თვით შური, მტრობა ვერ უპოვდა
 ქალს მშვენიერსა ვერაფერს ნაკლსა.
 მის თვალთა ელვით, ღაწვთა შუქფენით,
 გულ-მკერდის რხევით ვინ არ ათრთოლდეს!..
 დახე მის ტუჩთა!.. თითქო თვით ტრფობას
 თვის ნაზი კოცნა ზედ დარჩენოდეს.
 ვის არ მოიმხრობს, მოინადირებს
 ყოვლად ძლიერი მშვენიერება!..
 თქმულა—მხეციც კი გააფთრებული
 მის წინ დატკება და დაწყნარდება.

და დაუწყნარდა ძალს შვენებისას
იგი მწირიცა მწყრალი, გულმშრალი,
და უცოდველის გულის-ტკივილით
ქალს შეაჩერა ტყვექმნილი თვალი.

XIV

ბოლოს ჰკითხა მან:— „ვინა ხარ, შვილო?
ამ უდაბნოში რამ მოგიყვანა?
შერე ამ დროსა, როს აედრისაგან
ლამის წაირღვნას მთელი ქვეყანა?“
— „მწყემსი ქალი ვარ... აქ მთის კალთებზედ
ცხვარს ვაძოვებდი მამი-ჩემისას,
ბალახმა ცხვარი ამოიტყუა
და მეც ამოვეყვე ფარასა ცხვრისას.
ლამაზი იყო ამ დღის საღამო,
რა-რიგ ჰშვენოდა მზე დამავალი!
შევხედე თუ არ იმ მზეს, იმ ცასა,
გავშტერდი, ველარ მოვსხლიტე თვალი.
ღვთის სახესავეით გარს შუქმოსხმული
მთის წვერზედ დიდი მზე ბრწყინვალედა
და საკვირველი ის სანახავი
თვალთანა ერთად გულსა მტაცებდა.
სულ დამაფიწყდა მამის ნათქვამი:—
ნუ ენდობიო, შვილო ამ მყინვარს,
ნახავ, მზე აღვას, უცებ გაწყრება
და წამოხეთქავს ციდამ ნიაღვარს.

XV

„მაგრამ რას იზამ? მოდი, გულს უთხარ,—
კარგ სანახავზე ნუ ხარ-თქო ხარბი!..
მე იქ გავერთვი... მყინვარმა თურმე
უცებ შეიკრა მრისხანედ წარბი.
ცა მოიღრუბლა, წამს ჩამობნელდა,
მთიდანა ცივი ავარდა ქარი,
მოვინდომე ცხვრის გამობრუნება,
გვიანდა იყო, ვერ მოვასწარი.
უცებ შემემთხვა იქავ ავღარი,

სეტყვა ტყვიასებ წამოუშინა,
 ცხვარი გამიფრთხო, ვერ მივეშველე,
 ბნელაში ფეხიც ვერ წავდგი წინა.
 მართლა, უნდობი ყოფილა ეს მთა!
 უცებ სკოდნია ჩამობნელება,
 უცებ სამოთხეს ჯოჯოხეთად ჰქმნის,
 უცებ გიტკობს და უცებ აფთრდება-
 ვიშ!.. რად გავტეხე მამის ნათქვამი!..
 ახია ჩემზე, რაც დამემართა!
 მამის ურჩსაო, გამიგონია,
 გზა თურმე არსად არ წარემართა.

XVI

„დავლუპე ცხვარი მე მამის ურჩმა,
 მე გავცემ პასუხს, ჩემი ბრალია!..
 მაგრამ შენვე სთქვი: განა წაუხვალ,
 რაც ფათერაკად მოსავალია!
 თითონ ცხვარს მაშინ როდი ვჩიოდი,
 მე მამა-ჩემი მებრალეობდა,
 მამის-ერთა ვარ, ჩემას ვუყვარვარ,
 ვწუხდი, რომ ჩემთვის შეწუხდებოდა.
 ცხვარი დავლუპე,—ეგ ერთად-ერთი
 მამის სარჩო და საბადებელი,
 მაგრამ წარბსაც კი არ შეიხრიდა,
 ოღონდ ვენახე მე უვნებელი.
 ვიდექ სეტყვის ქვეშ ბნელაში სერზედ...
 ცა ქვეყნის დანთქმას თითქო ჰღამობდა,
 ჰქექდა და ჰქუხდა... და ჩემთა ფეხ-ქვეშ
 თითონ მთის ძირიც იძროდა, ძრწოდა..
 რა მექმნა ბეჩავს!.. საბრალო თავი
 სად შემეფარა, გადამერჩინა?
 ვსთქვი,—აქავ დავრჩე და ბედს მივენდო,
 თუ გავბედო და წავიდე შინა?

XVII

„დავრჩენილიყავ, მერე ვინ იცის,
 გავალწევდი-ლა ამ ღამეს ბედშავს?..

წავსულიყავ და ამ ბნელაშია
 კლდე-ღრეში სადმე ჩავიჩიხდი თავს...
 მაინც გავბედე შინისკენ წასვლა,
 ვსთქვი, რაც მომივა, დე მომივიდეს!
 თურმე ნუ იტყვი, გზა ამრევია
 და მოვსდგომივარ მონასტრის ზღუდეს.
 ჯაჭვს ზედ წავაწყდი... და მაშინ მივხვდი,
 რომ აქ მყინვარის მონასტერია,
 ისიც ვიცოდი მამი-ჩემისგან,
 რომ მონასტერში ვილაც ბერია.
 გახარებული გეძახდი დიდ ხანს,
 შენც კი კარგა ხანს მე ხმა არ გამე...
 ვსთქვი,—ვაიმე თუ ვერ გავაგონო
 და აქ მომიხდეს ვათიო ღამე!..
 მაგრამ მიბრალა ჩემმა გამჩენმა
 და შენამდე ხმა ამოვაწვდინე...
 სხვა ხომ შენც იცი... ღმერთმა გარჩინოს,
 როგორც შენ მე ღლეს გადამარჩინე“.

XVIII

— „მე ნუ მიმადლი, შვილო, შენს დახსნას,
 ღმერთია ყველას მშველელი, მხსნელი...
 ღვთით არ-განწირულს ყველგან წინ უძღვის
 მისი მარჯვენა შემწყნარებელი“.

— „შენ კი ეშმაკი, მგონი, გეგონე“.

— „ნუ მიწყენ, შვილო, და ნურცა გიკვირს!..
 შენვე სთქვი, სხვა ვინ მოხედავს ქვეყნით
 ერთს დავიწყებულს და განდევილს მწირს!“

— „განა ქვეყნადა შენ არავინ გყავს,
 ან ძმა, ანუ და, ან ნათესავი?“

— „მყვანდნენ... და ყველას გამოვეთხოვე.

აქ მოველ და ღმერთს შევწირე თავი“.

— „მას აქეთ ბევრი წელიწადია?“

— „არ ვიცი“. — „როგორ?“ — „არ ვთვლი წელთა-სვლას,
 მოვზორდი შვილო, წუთის-სოფელსა
 და რაღას ვაქნევ იმის ჟამთა-ცვლას!“

— „მოშორდი და აქ სულ მარტოკა ხარ?“
 — „ეგეთი არის, სჩანს, ნება ღვთისა“...
 — „როგორ თუ ღვთისა? ღმერთს რაში უნდა
 ამ ყინულებში ყოფნა კაცისა?“

XIX

„ღმერთო, ნუ მიწყენ, ნურც შენ გამკიცხავ
 მე უმეტარსა მეტის თქმისთვისა...
 როცა აქ ცხვარი მიძოვებია
 და შემხედავს მყინვარისთვისა,
 მომგონებია მამის ნათქვამი,
 იქ, ყინულებში კაცი სცხოვრობსო,
 სულისთვის ხორცი გაუწირნია,
 უწუთისოფლოდ მარტოდა სძლებსო,—
 გამკვირვებია მე ეს ამბავი!..
 მითქვამს: იქ ყოფნა რას არგებს სულსა?
 განა სწყინს ღმერთს, რომ კაცი შეჭხარის
 ქვეყანას, ღვთითვე დაბადებულსა?
 ვფიქრობდი: ნეტა მაშ რისთვის მორთო
 ესე ლამაზად წუთის-სოფელი?
 განა მისთვის, რომ აღამიანმა
 შეაჩვენოს და აილოს ხელი?
 ყველაფერს უნდა გამოვეთხოვო,
 ჩემს ტოლს და სწორსა, ლხინს და სიხარულს?!
 ღმერთო, ნუ მიწყენ... ვერ ვიზამ მაგას!
 აღრე და მალე ვერ მოვიკლავ გულს!..

XX

„ან შენ როგორ სძლებ უწუთისოფლოდ!
 მერე იცი კი რა-რიგ ტკბილია!
 აქ სიკვდილია, იქ კი სიცოცხლე,
 აქ ჭირია და იქ კი ლხინია.
 ნუთუ თვისტომი, ტოლი და სწორი
 ყველა გულიდამ ამოგიღია?
 ნუთუ ნალღელი, დარდი და ჯავრი
 თან არავისი წამოგიღია,

არ გაგონდება არც მამა, დედა,
 ან ძმა, ანუ და, ან სახლი, კარი?
 ნუთუ მის-დღეში არა გყოლია
 მოკეთე, გულის შემატკივარი?!
 როგორ მოშორდი?... — „რა გითხრა, შეილო?
 ყველაზე უფრო სული ტკბილია,
 იგი ტყვე არის წუთის-სოფლისა
 და ეგ ყოველი მის ბორკილია“.
 — „მაშ ვინც ქვეყნად ვართ, ყველა წავწყდებით,
 ველარ დავიხსნით ვერაფრით სულსა?
 — „ხსნა ყველგან არის... ხოლო გზა ხსნისა
 ესეთი მერგო მე... უბედურსა...“

XXI

„უბედურსაო“?!.. და მწირსა უცებ
 გულს ელდა ეცა ამ სიტყვის თქმაზედ...
 ესეთი სიტყვა ხომ ჩივილია,
 და ვით მოადგა იგი ენაზედ?
 „უბედურსაო“?!.. ეგ ხომ სიტყვაა
 გულის-ტკენის და სამღურავისა:
 ეგ ხომ სულთქმაა, აღმოკვნესაა
 ბედნიერების დამკარგავისა!..
 მან რა დაჰკარგა?!.. ნუთუ არ ჰყოფნის,
 რომ მან დასძლია საწუთროება,
 ჯანდგა მისგან და აქ მოიპოვა
 სულის მშვიდობა და მყუდროება?
 ნუთუ დაკარგვად აწ მიიჩნია
 დამარხვა ხორცის, გულთქმის, ვნებისა,
 და არა ჰკმარის, რომ სულს დაუდგა
 წმინდა საყდარი უკვდავებისა?
 რა დაემართა? რა მოუვიდა?
 ნუთუ უჩივის აწ იგი ბედსა?
 ნუთუ აწ ჰნანობს ქვეყნის დათმობას
 და მუნათს რასმეს სდებს შემოქმედსა?

XXII

არ შეჰკადრებს ღმერთს იგი სამდურავს!
არ გასწირავს სულს შევედრებულსა!
ვით არ იკმარებს ღვთისა კურთხევას,
მასზედ გულუხვად მომადლებულსა!..
არა და არა!.. მაშ რამან სძლია
და ეს სიტყვა რამ ამოაკენესა?
მიმოიხედა თვის გარს საბრალომ,
თითქო მტერს ეძებს შემაცდენელსა.
არავინ იყო... ხოლო ცეცხლა-პირს
ქალს დაღალულსა მისძინებოდა,
და ცეცხლის შუქი მის ტურფა სახეს,
ვით საყვარელსა, ზედ დაჰხაროდა.
საოცარ იყო მიძინებული
იგი სიტურფე, იგი მშვენება!..
თითქოს მის შექმნას ერთად ცდილანო.
თვით სიყვარული და ნეტარება.
თითქო თვით მადლსა შვენებისასა
თვისი საუნჯე აქ დაჰბნევია
და ეშხსა, ვითა იადონს ვარდზედ,
სული მის დაწვზედ დაუღევეია.

XXIII

და რა იხილა კვლავ იგი მწირმა,
დაუცხრა სული აქოთებული
და რაღაც ძალით ქალზე კვლავ დარჩა.
თვალი ტყვექმნილი, გაშტერებული.
რად შეემსჭვალა თვალი იმ სახეს?
ის სახე ატკბობს, თუ ეოცება?
მორიდება ჰსურს და ნეტა თვალი
რად ეურჩება და არ ჰნებდება?!
დიდ-ხანს დასცქერდა... ნეტა რა სხივი
გულს ჩაეფინა ნელი და თბილი!..
ჰძრწის, მაგრამ იგი ძრწოლა რად არის.
ესოდენ ამო, ესოდენ ტკბილი!

აქამდისაც ხომ გული უძგერდა...
ეხლა სულ სხვაა მის გულის ძგერა!..
ეხლა მის გული თითქო ებანს სცემს
და ისმის ჩუმი ებნის სიმთ ჟღერა.
როგორ იწამოს და რა დაარქვას
ამ ჯერ არ ცნობილს სიტყვობასა?
თუ ცოდვა არის, ეგრე რაღა ჰგავს
სულისთვის აღთქმულ უკვდავებასა?

XXIV

ფეხი წინ წადგა... არ იცის კი რად?
ქალს კვლავ ეძინა ნეტარის ძილით,
ძილში ჩაყოლილს ფიქრს, თუ ოცნებას
ბაგე გაეპო ლალის ღიმილით.
იმა ღიმილის გრძნეული ჯადო
ზედ დასაკდომად კოცნას იწვევდა
და იმა წვევის მაცდურებასა
ზე-არსთა ძალიც ვერ გაუძლებდა...
და ვერ გაუძლო საწყალმა მწირმაც...
და დაიხარა თავი თუ არა,
უცებ გაშეშდა... ეჰა, წაწყმედავ,
ეს რა სურვილი გულს გაიტარა!..
ნუთუ იძლია? არა და არა!..
მის სასოება არ დაუძლურდეს
და რაცა სწყურდა. აქამდე მის სულს,
იგივე უნდა ბოლომდის სწყურდეს!..
არა და არა!.. არ აიყრის მადლს,
და სულს, ღვთისაგან უკვე მიჩნეულს,
არ ანაცვალებს და არ დაუთმობს
ხორცს, ესდენ ღვაწლით და ტანჯვით ძლეულს!

XXV

მაგრამ ეს რაა?.. „წაწყმდი თუ არა“!
ეს ვინ ჩასძახის ნიშნ-გებით ყურში!
„დაგძლიე თუ არ!..“ ეს ვინ გაჰკივის
გახარებული იმის მკედარ გულში!

ეს რა ჰხარხარებს! ეს რა დასცინის!
 ეს რა ხმა ისმის მის გარს ლხენისა!
 მართლა ეგრეა, თუ ყველა ესე
 მხოლოდ ცდომია ყურთა სმენისა!..
 და შიშით, ზარით გარს მოიხედა...
 კვლავ არვინ იყო... ქალს კვლავ ეძინა...
 იდგა და უცებ ძრწოლით, კანკალით
 პირქვე დაემხო ღვთის-მშობლის წინა.
 მით რა ეშველა?.. იგივე ქენჯნაა,
 იგივე ძრწოლა, შიში და ზარი!
 რად არ დადგება, რად არა სცხრება
 იგი ნიშნ-გების წყეულთ ხარხარი!
 სული გულს იწვევს ღვთისა ვედრებად,
 გული სხვას ამბობს, არა ჰნებდება...
 ნუთუ ღვთის-მშობლის საფარველ-ქვეშეც
 წყეული ხორცი არ დაწყენარდება!..

XXVI

ზე აიხედა... დედა-ღვთის ხატსა
 მავედრებელი შეჰმართა თვალი...
 და ვაი, წმინდა ღვთის-მშობლის ნაცვლად,
 თვალთ-წინ დაუდგა იგივე ქალი!
 ეს რა ეწვია? ამას რას ხედავს?
 ცხადია იგი, თუ აჩრდილია?
 ნუთუ მის ცოდვით თვით წმინდა ხატი
 ამ ცოდვილ სახედ გარდაქმნილია?
 ნუთუ აწ ღმერთი ღირსად არ ჰხადის,
 რომ დედა-ღვთისა კვლავ ინახულოს
 და მის შეწევნით მისვე წინაშე
 ხორცზედ კვლავ ძლევა ისასწაულოს?..
 პირჯვარი უნდა—ხელი არ ერჩის,
 ლოცვის თქმა უნდა—ენა ებმება,
 ხატის ხილვა სწყურს და იგივე... იგივე...
 ქალი წყეული თვალთ ელანდება!
 „აბა სძლიეო!..“ და კვლავ ვილატამ
 გაიხარხარა იმის სენაკში...

აწ იმა ხარხარს ვეღარ გაუძლო
და როგორც გიჟი გავარდა კარში.

XXVII

რიჟრაჟი იყო და თენდებოდა,
გადაყრილიყო ციდამ ღრუბელი,
და დაწყნარებულს წუთის-სოფელსა
დილის ნიავი დაჰქროდა ნელი.
ეს ვინ ჰბრის, დაძრწის? ეს ვინ ჰტანტალებს
იმ კლდეებშია თმაბურძგნული?
ნუთუ მწირია?.. იგია, იგი,
ვითა სიკვდილი გაფითრებული.
აჰა მოვარდა, ზღუდის პირს დადგა
და მწყურვალეებით უცქერს მთის წვერსა,
თითქო იქიდამ გამოელისო
თვის უკანასკნელს ნუგეშს და ბედსა.
მზის ამოსვლასა ელოდებოდა...
რად არ ამოდის? რად გვიანდება?
დღემდე თვით ჟამი არარა იყო,
და ეხლა წუთიც რად უძნელდება?..
ამოვიდა მზეც... მსწრაფლ უკუ-იქცა,
შევარდა სენაკს გახარებული,
და კვლავ მზის სხივი იმავე სვეტად
ჰნახა სარკმლიდამ გადმოშვებული.

XXVIII

გულზედ მოეშო... კვლავ სასოებით
დედა-ღვთისასა მიაპყრა თვალი,
კვლავ ჰნახა იგივე ცხოველი ხატი
მადლით, ნუგეშით გადმომზირალი.
არ შერისხულა, სჩანს, ჯერეთ ღვთისგან!..
და ღმერთს მადლობა ცრემლით შესწირა...
მივარდა ლოცვანს, დააყრდო სხივზედ
და, ეჰა, სხივმა არ დაიჭირა!..
დაესხა რეტი, თვალთ დაუბნელდა,
გაშრა, გაშეშდა ზარდაცემული,

ერთი საშინლად შეჰბღავლა ღმერთსა
და იქავ სხივ-ქვეშ უტევა სული.

—

და იქ, სად წმინდანთ უდიდებით
ღმერთი მსჯავრის და ჰეშმარიტების,
იქ, სად უწირავთ უფლისა მიმართ
მსხვერპლი ქებისა და ღალატების,—
აწ შორის ნანგრევთ და ნატამალთა
მარტო ქარილა დადის და ქშუის,
და გამომფრთხალი ჰეჟა-ქუხილით
მუნ შეხვეწილი ნადირი ღმუის...

6 თებერვალი, 1883 წ

ს ა რ ჩ ე ბ ი

დექსები

ყვარლის მთებს	83.
ხმა სამარიდამ	5
გუთნის-დედა	7
გიჟვარდეს	10
სიხმარი	12
ლოცვა	13
უცხოეთში	14
როდემდის!	15
* * (დაე თუნდ მოგვედე)	16
ქართველის დედას	17
* * (მაშინ დავსტკბები სრულის სამოთხით)	18
ჩემი თარიარალი	20
ხმა გულისა	21
* * (ვაი მას—ვისაც ვაძლევდი მსხვერპლად)	24
ციურნი ხმები	25
ნანა	26
ელეგია	(27)
მტკვრის პირას	30
* * (ოჰ, სად არიან, სიჭაბუკევი, სიტკბონი შენნი?)	31
დაკარგული ედემი	32
ალაზანს	33
მწუხარება	34
მუშა	35
ალექსანდრე ჭავჭავაძეს	36
ნიკოლოზ ბარათაშვილზედ	39
ჩ...სას	40
პოეტი	41
* * (მესმის, მესმის სანატრელი)	42
ქართველ სტუდენტების სიმღერა	43
* * (ჩემო მკვლელო!)	44
იანიჩარი	46
* * (გახსოვს, ტურფავ)	47
* * (დაბნელდა სული)	48
* * (უსულდგმულო ცხოვრება)	49
ძმის სიკვდილზე	50
ღამე	51
	52

გაზაფხული	53
* * (მას აქეთ, რაკი შენდამი ვცან მე სიყვარული)	(54)
* * (ჩემო კალამო, ჩემო კარგო, რად გვინდა ტაში?)	(55)
გ. აბხ...	56
1871 წელი 23 მაისი	57
რა ვაკეთეთ, რას ვშვებოდით	58
ბედნიერი ერი	63
პასუხის პასუხი	65
* * (ჩემო კარგო ქვეყანავ, რაზედ მოგიწყენია!...)	(70)
* * (ალარც ნატერა და ალარც იმედია!...)	71
კ. ბ. მ—სას	72
ბაზალეთის ტბა	(73)
კითხვა-პასუხი	75
ბედა მჭადაგებელი (გოეტედან)	77
სტიროდეთ (ბაირონიდან)	79
წინასწარმეტყველი (პუშკინიდან)	80
* * (მეცა მჭონია კარგი მამული!...) მიბაძვა ჰეინესი	81
წინასწარმეტყველი (ლერმონტოვიდან)	82
* * (ზღვათა მფლობელის ვენეციის) ანდრე შენიედან	84
ირლანდიისადმი (ტომას მურიდან)	85

პ ლ ე მ ე ბ ი

აჩრდილი	89
ქართულის დედა	107
რამდენიმე სურათი ანუ ეპიზოდი ყაჩაღის ცხოვრებიდან	114
მეფე დიმიტრი თავდადებული	132
განდევილი	157

ИЛЪЯ ЧАВЧАВАДЗЕ

Избранные произведения. I.

На грузинском языке) Изд-во „Сабчот“ Мцрალი“, Тбилиси 1948

* *

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 24/IV 1948, წიგნის ზომა 6x9,4, საბჭაბო ფორმათა
რაოდენობა 11 ფ., გირაჟი 7.000; შეკვეთის № 198; უე—01423

* *

გამომცემლობა „საბჭოთა მწერალი“-ს სტამბა. თბილისი, პლეხანოვის, 181